

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΚΕΣ ΚΑΙ ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΩΜΕΝΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

Διπλωματική Εργασία

**Δικαστική διαφθορά: Φαινομενολογία, αιτίες και μέτρα
αντιμετώπισης. Σύγκριση ελληνικής και διεθνούς εμπειρίας**

Ιωάννα Ζαχαρή

(Α.Μ.: 509157)

**Επιβλέπων Καθηγητής - Σύμβουλος: Δρ. Ουίλιαμ Αλοσκόφης, Μέλος Σ.Ε.Π. του
Ε.Α.Π.**

Αθήνα, Φεβρουάριος 2024

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

**Δικαστική διαφθορά: Φαινομενολογία, αιτίες και μέτρα
αντιμετώπισης. Σύγκριση ελληνικής και διεθνούς εμπειρίας**

Ιωάννα Ζαχαρή

(Α.Μ.: 509157)

Επιβλέπων Καθηγητής - Σύμβουλος

Συν-Επιβλέπων Καθηγητής - Σύμβουλος

Δρ. Ουίλιαμ Αλοσκόφης
Μέλος Σ.Ε.Π. του Ε.Α.Π.

Δρ. Αθανάσιος Χουλιάρας
Μέλος Σ.Ε.Π. του Ε.Α.Π.

Αθήνα, Φεβρουάριος 2024

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον Επιβλέποντα Καθηγητή - Σύμβουλο, κύριο Ουίλιαμ Αλοσκόφη, για την πολύτιμη βοήθεια, την καθοδήγηση και την υποστήριξή του σε όλη τη διάρκεια της συγγραφής της διπλωματικής εργασίας. Θα ήθελα, επίσης, να ευχαριστήσω τον Συν-Επιβλέποντα Καθηγητή - Σύμβουλο, κύριο Αθανάσιο Χουλιάρα, τη Διευθύντρια του Μεταπτυχιακού Προγράμματος, κυρία Σοφία Βιδάλη, καθώς και τους διδάσκοντες καθηγητές για τη μεταλαμπάδευση επιστημονικών γνώσεων και ιδεών. Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου σε όλα τα πρόσωπα της οικογένειάς μου για την αμέριστη στήριξη και ενθάρρυνση στο εν λόγω εγχείρημα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Βασική υποχρέωση των δικαστικών λειτουργών κατά την εκφορά δικαστικής κρίσης συνιστά η συμμόρφωση με τη νομοθεσία και ο σεβασμός προς τους πολίτες. Η παραβίαση του όρκου τους θεωρείται εξαιρετική περίπτωση, ωστόσο, η επικινδυνότητά της έγκειται στην πρόκληση ολέθριων συνεπειών στην κοινωνία από την καταστρατήγηση της εξουσίας και την εκμετάλλευση της θέσης τους.

Η εργασία αυτή πραγματεύεται το φαινόμενο της διαφθοράς σε έναν από τους νευραλγικούς κλάδους της δημόσιας διοίκησης, ήτοι στον χώρο της δικαιοσύνης, όπου δεν περιορίζεται σε μεμονωμένα περιστατικά αλλά δύναται να αποτελεί μέρος μίας οργανωτικής κουλτούρας, καθιστώντας επιτακτική ανάγκη την καταπολέμησή της. Συγκεκριμένα, εξετάζεται η τυπολογία της διαφθοράς, οι παράγοντες ανάπτυξής της καθώς και οι εφαρμοζόμενες στρατηγικές τόσο σε εθνικό επίπεδο όσο και σε κράτη που αντιπροσωπεύουν τον αναπτυγμένο και αναπτυσσόμενο κόσμο. Ακολούθως, παρουσιάζεται η διεθνοποίηση της προσπάθειας για την αντιμετώπιση του ζητήματος και η δραστηριοποίηση παγκόσμιων οργανισμών, με προτάσεις προληπτικού και κατασταλτικού χαρακτήρα, όπως επίσης και συστάσεις για βελτιωτικές μεταρρυθμίσεις ιδιαιτέρως προς τις υπό ανάπτυξη χώρες που είναι περισσότερο εύαλωτες στη διαφθορά.

Επιχειρείται, τέλος, κριτική αποτίμηση του παγκόσμιου εγχειρήματος περιστολής των κινδύνων ατομικής και συστημικής διαφθοράς αλλά και της ταυτόχρονης προσπάθειας εξισορρόπησης ανάμεσα στην απαίτηση για ενίσχυση της εποπτείας και της δικαστικής λογοδοσίας και στην ανάγκη για σεβασμό και προάσπιση της δικαστικής ανεξαρτησίας.

Λέξεις κλειδιά:

Διαφθορά, δικαιοσύνη, δικαστική εξουσία, δικαστική ανεξαρτησία, διεθνής εμπειρία

ABSTRACT

Compliance with the law and respect for citizens is a basic obligation of judicial officers when delivering a judicial judgment. Violation of their oath is considered an exceptional case, however, its danger entails harmful consequences to society by circumventing their power and exploiting their position.

This paper is addressing the phenomenon of corruption in one of the critical branches of public administration, namely in the field of justice, where it is not limited to individual incidents but may be part of an organizational culture, making it imperative to combat it. More specifically, we examine the typology of corruption, its initiating factors as well as the applied strategies both at national level and in states representing the developed and developing world. Subsequently, we document the internationalization of the effort to deal with the issue and the activities of international organizations, with proposals of preventive and punitive nature, as well as recommendations for improving reforms, especially for developing countries that are more vulnerable to corruption.

Finally, we attempt a critical evaluation of the global works to reduce the risks of individual and systemic corruption, as well as of the simultaneous effort to balance the demand to strengthen supervision and judicial accountability with the need to respect and defend judicial independence.

Key words:

Corruption, justice, judicial power, judicial independence, international experience

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	iv
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	v
ABSTRACT	vi
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ & ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ	x
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ ...	4
1.1: Η ΔΙΑΦΘΟΡΑ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟΣΙΟ ΤΟΜΕΑ	4
1.2.: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΣ	8
2.1: ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	8
2.1.1: ΤΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΔΩΡΟΛΗΨΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΩΡΟΔΟΚΙΑΣ	8
2.1.1.1: Η ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΥΠΟΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 237 Π.Κ.	8
2.1.1.2: ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 237 Π.Κ.	10
2.1.1.3: ΤΟ ΠΡΟΣΒΑΛΛΟΜΕΝΟ ΑΠΟ ΤΗ ΔΩΡΟΔΟΚΙΑ ΕΝΝΟΜΟ ΑΓΑΘΟ ...	11
2.1.2: Η ΕΚΒΙΑΣΗ	12
2.1.3: ΠΕΔΙΑ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ	13
2.2: ΟΙ ΤΥΠΟΛΟΓΙΕΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ	14
2.2.1: Η ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΔΙΑΦΘΟΡΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ	14
2.2.2: Η ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΣΤΙΣ Η.Π.Α.	16
2.2.3: Η ΔΙΑΠΛΟΚΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΣΤΗ ΛΑΪΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ	18
2.2.4: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΣΕ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΟ ΣΤΑΔΙΟ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΩΝ ΧΩΡΩΝ	19
2.3: ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑΣ	21
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΑΙΤΙΕΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ	23
3.1: ΑΙΤΙΕΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	23

3.1.1: Η ΚΑΤΑΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ	23
3.1.2: Η ΚΑΤΑΣΤΡΑΤΗΓΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΗΣ ΕΥΧΕΡΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ	24
3.1.3: ΟΙ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΠΟΝΟΜΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ	28
3.1.4: Η ΠΗΓΗ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΑΠΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ	29
3.1.5: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ, ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΚΛΑΔΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΚΑΤΑΦΥΓΙΩΝ	31
3.2: ΑΙΤΙΕΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ	33
3.2.1: ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ	33
3.2.2: ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΠΛΟΚΗΣ ΣΤΙΣ Η.Π.Α.	35
3.2.3: ΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΗΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΣΤΗ ΛΑΪΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ	36
3.2.4: ΟΙ ΠΗΓΕΣ ΚΙΝΔΥΝΩΝ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΤΟΝ ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΚΛΑΔΟ ΤΩΝ ΥΠΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΧΩΡΩΝ	37
3.3: ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΑΙΤΙΩΝ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΕ ΕΓΧΩΡΙΑ ΚΑΙ ΥΠΕΡΕΘΝΙΚΗ ΚΛΙΜΑΚΑ	39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΜΕΤΡΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ	41
4.1: Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΓΧΩΡΙΑ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ	41
4.1.1: ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	41
4.1.2: Ο ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	43
4.1.3: Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΤΥΡΑ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΟΣ	44
4.1.4: Η ΔΕΟΥΣΑ ΗΘΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΚΑΙ Η ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ	45
4.1.5: Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗΣ	46
4.1.6: ΟΙ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΒΕΛΤΙΩΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ	47
4.2: Η ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΝΝΟΜΗΣ ΤΑΞΗΣ	49
4.2.1: ΟΙ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ	49
4.2.2: ΤΑ ΜΕΤΡΑ ΣΤΙΣ Η.Π.Α.	51

4.2.3: Ο «ΠΟΛΕΜΟΣ» ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΤΗ ΛΑΪΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ	52
4.2.4: ΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΣΤΙΣ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ	54
4.3: Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΙΝΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ	55
4.3.1: Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ	55
4.3.2: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ	57
4.4: ΣΥΝΟΨΗ ΤΩΝ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΕΠΙΠΕΔΟ	61
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	63
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ	68
Α. ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ	68
Β. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ	78

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ & ΑΚΡΩΝΥΜΙΑ

Η.Π.Α.:	Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
GRECO:	Group of States Against Corruption
Ο.Ο.Σ.Α.:	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
Π.Κ.:	Ποινικός Κώδικας
παρ.:	παράγραφος
CCJE:	Consultative Council of European Judges
Ε.Σ.Δ.Α.:	Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
UNCAC:	United Nations Convention Against Corruption
Μ.Μ.Ε.:	Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
Κ.Π.Δ.:	Κώδικας Ποινικής Δικονομίας
Ε.Δ.Δ.Α.:	Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου
F.A.T.F.:	Financial Action Task Force
G20:	Group of 20
Ο.Η.Ε.:	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
Ε.Ε.:	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΥ:	European Union
ΚΟΔΚαΔΔ:	Κώδικας Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργών
Ε.Σ.Δ.Ι.:	Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών
EJTN:	European Judicial Training Network
ΕΚ:	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
IOJT:	International Organization for Judicial Training
NJOC:	National Judicial Oversight Committee
ΤΙ:	Transparency International
ICJ:	International Court of Justice
JIG:	Judicial Integrity Group
IBA:	International Bar Association
ΔΕΕ:	Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
US:	United States
ENCJ:	European Network of Councils for the Judiciary

H.E.L.P.:	Human Rights Education for Legal Professionals
CEPEJ:	European Commission for the Efficiency of Justice
CDCJ:	Comité européen de coopération juridique
SATURN:	Study and Analysis of Judicial Time Use Research Network
Ο.Σ.Δ.Δ.Υ. Δ.Δ.:	Ολοκληρωμένο Σύστημα Διαχείρισης Δικαστικών Υποθέσεων Διοικητικής Δικαιοσύνης

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η διαφθορά αποτελεί ένα διαχρονικό ζήτημα που δεν πλήττει αποκλειστικά υπανάπτυκτες ή τριτοκοσμικές χώρες αλλά εμφανίζεται σε όλο το φάσμα της δημόσιας ζωής παγκοσμίως. Για πολλά έτη, ωστόσο, δεν είχε μελετηθεί προσεκτικά και η περιστασιακή αντιμετώπισή της είχε ως αποτέλεσμα τη μακροχρόνια περιθωριοποίησή της. Ενώ, λοιπόν, ήταν παρούσα σε πολλά πεδία του δημοσίου βίου, δεν ήταν δυνατό να ανιχνευθεί με ευχέρεια.

Τις τελευταίες δεκαετίες, όμως, άρχισε να απασχολεί ιδιαίτερος την εγχώρια και διεθνή έννομη τάξη, με την αποκάλυψη υποθέσεων που έχουν προσελκύσει την προσοχή της κοινής γνώμης σε σημείο να χαρακτηρίζονται ως σκάνδαλα, με βαρύτατες συνέπειες σε διάφορους τομείς του κρατικού μηχανισμού.

Το δικαστικό σύστημα διαδραματίζει ζωτικό ρόλο στην καταστολή της διαφθοράς, διότι διαθέτει την αρμοδιότητα εντοπισμού, δίωξης και τιμωρίας των πράξεων της. Συνεπώς, η σοβαρότητα της εξάλωσής της στον χώρο της δικαιοσύνης δεν έγκειται μόνο στην ανικανότητα του δικαστικού σώματος ως προς την εκπλήρωση του καθήκοντος ελέγχου των διεφθαρμένων παρεκκλίσεων κατά την άσκηση της εξουσίας του αλλά και στην ενοχή του για όμοιες πρακτικές που είναι αρμόδιο να τιμωρήσει.

Η εργασία αυτή αποσκοπεί στη μελέτη του φαινομένου της δικαστικής διαφθοράς, όπως εκδηλώνεται στις έννομες τάξεις αντιπροσωπευτικών χωρών του αναπτυγμένου και του αναπτυσσόμενου κόσμου αλλά και στη χώρα μας που βρίσκεται σε μία ενδιάμεση κατάσταση. Επισκοπούνται οι κυριότεροι παράγοντες άνθησης και επέκτασής της σε εγχώρια και διεθνή κλίμακα και οι πρακτικές που υιοθετούνται για τον περιορισμό της. Επισημαίνονται, μάλιστα, οι ομοιότητες και οι διαφορές μεταξύ εκάστων δικαιοδοσιών και αξιολογείται η αποτελεσματικότητα των εφαρμοζόμενων στρατηγικών βάσει των επιδιωκόμενων στόχων.

Αναλυτικά, το πρώτο κεφάλαιο αναφέρεται στη διαφθορά στον δημόσιο τομέα και στην παγκόσμια κινητοποίηση των τελευταίων ετών για την πάταξή της. Κατόπιν εννοιολογικής προσεγγίσεως του πολυσύνθετου και ρευστού όρου της δικαστικής διαφθοράς, εξετάζεται η παρουσία της στον εν λόγω κλάδο, θέτοντας, βέβαια, ως

δεδομένες τις εγγενείς προκλήσεις του θέματος, καθώς οι περισσότερες όψεις της τείνουν να παραμένουν κρυφές, διαφεύγοντας από τον δημόσιο έλεγχο.

Στο δεύτερο κεφάλαιο, το ενδιαφέρον εντοπίζεται στους ποικίλους τύπους της διαφθοράς των δικαστικών λειτουργών εντός και εκτός εθνικών συνόρων, διότι πέρα από τη δωροδοκία, πυρήνα της διαφθοράς, στην έννοιά της περιλαμβάνεται ένα ευρύ πεδίο δόλιων και ανήθικων συμπεριφορών. Διερευνώνται, ειδικότερα, οι μορφές που λαμβάνει σε κάθε επικράτεια συναρτήσει του πολιτισμού, των αξιών και της κουλτούρας της. Πρόκειται για καταγραφή της φαινομενολογίας στην Ελλάδα, στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στις Η.Π.Α., στη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας και σε αναπτυσσόμενες χώρες.

Αντικείμενο του τρίτου κεφαλαίου συνιστά η αναζήτηση των γενεσιουργών αιτίων εμφάνισης του φαινομένου στις ανωτέρω δικαιοδοσίες. Και ενώ οι πηγές διαπλοκής ποικίλλουν μεταξύ των κρατών διότι τα δομικά χαρακτηριστικά που δημιουργούν τα κίνητρα διεφθαρμένης συμπεριφοράς είναι διαφορετικά, διατυπώνεται μία σειρά συντελεστών διαφθοράς που, στο πλαίσιο της σύγχρονης παγκοσμιοποιημένης κοινωνίας, ομοιάζουν.

Διαπιστωθείσας της βλάβης των θεμελιωδών αξιών του κράτους δικαίου και της νόθευσης των δημοκρατικών διαδικασιών εξαιτίας της διαφθοράς, παρατίθενται στην ανάλυση του τέταρτου κεφαλαίου τα μέτρα αντιμετώπισης σε εθνική και υπερεθνική κλίμακα. Όσον αφορά στην Ελλάδα, περιγράφεται αφενός το ισχύον θεσμικό πλαίσιο, με ιδιαίτερη αναφορά στην ενίσχυσή του με την εισαγωγή των θεσμών του Εισαγγελέα οικονομικού εγκλήματος και του μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος, αφετέρου οι πολιτικές προληπτικού χαρακτήρα που σχετίζονται με τη δέουσα επαγγελματική συμπεριφορά και την εκπαίδευση των δικαστικών λειτουργών. Υπογραμμίζεται, επίσης, η περίπτωση της εναλλακτικής επίλυσης διαφορών με τη διαδικασία της διαμεσολάβησης.

Επιπρόσθετα, επισκοπούνται οι υποβληθείσες προτάσεις εκ μέρους ευρωπαϊκών θεσμών για τη βελτίωση του ήδη θεσμοθετημένου κανονιστικού πλαισίου της εγχώριας νομοθεσίας και συστάσεις για αυστηροποίηση των ρυθμίσεων από την Ομάδα Κρατών κατά της Διαφθοράς του Συμβουλίου της Ευρώπης (GRECO) για την επίτευξη ενός περισσότερο αποτελεσματικού και δίκαιου δικαστικού μηχανισμού και την ταχύτερη απονομή της δικαιοσύνης.

Στη συνέχεια, εξετάζεται το εγχείρημα περιστολής της διαφθοράς σε διεθνές επίπεδο και αποκαλύπτονται οι τρέχουσες τάσεις που παρατηρούνται σε μέρη με

διαφορετικό κοινωνικοοικονομικό προφίλ. Η ένταση της προσπάθειας κάθε κράτους αναφορικά με την τιμωρία διεφθαρμένων συμπεριφορών εξαρτάται από τον βαθμό κατανόησης και αντίληψης του φαινομένου και της ευαισθητοποίησης για τις επιπτώσεις του. Ακολουθώντας, γίνεται μνεία στην παγκόσμια ενεργοποίηση για την καταπολέμηση της διαφθοράς με έμφαση στη συμβολή του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και του Συμβουλίου της Ευρώπης. Έκαστο κεφάλαιο ολοκληρώνεται με μία συγκριτική αποτίμηση της εθνικής και της διεθνούς εμπειρίας, με αναγωγή στην πραγματικότητα κρατών περισσότερο ή λιγότερο διεφθαρμένων.

Τέλος, πραγματοποιείται η εξαγωγή και η τεκμηρίωση των κυριότερων συμπερασμάτων βάσει της προηγηθείσας ανάλυσης και προτείνεται μία ιδανική προσέγγιση της επίλυσης του ζητήματος. Στο πλαίσιο της προσπάθειας αξιολόγησης των υφιστάμενων μέτρων και των διατυπωμένων συστάσεων, μάλιστα, αναδεικνύεται ο προβληματισμός και ταυτόχρονα αναδύεται περαιτέρω θεματολογία προς συζήτηση αναφορικά με το εάν η αιτία αναποτελεσματικότητας των ρυθμίσεων έγκειται στην ύπαρξη δυσχερειών, ανικανότητας και αδιαφορίας των αρμοδίων αρχών ή πρέπει να εντοπισθεί στη λειτουργία σύνθετων διαδικασιών με κεντρικό άξονα τη διαπλοκή και την ανάμειξη θεσμικών οργάνων.

Για την ολοκληρωμένη παρουσίαση του θέματος και των ευρύτερων προεκτάσεων του στην κοινωνία, αντλήθηκε υλικό από τη διαθέσιμη ελληνόγλωσση και ξενόγλωσση βιβλιογραφία και ειδικότερα από συγγράμματα, εγχειρίδια και επιστημονικά άρθρα έντυπης ή ηλεκτρονικής μορφής. Για την επιπλέον εμβάθυνση, μελετήθηκε ύλη από ποινικά και εγκληματολογικά περιοδικά, καθώς και το περιεχόμενο επικαιροποιημένης νομοθεσίας ενώ σημαντική ήταν η ανάκτηση γνωστικών στοιχείων από δικτυακούς τόπους και επίσημες ιστοσελίδες οργανισμών. Η συγγραφή της εργασίας είναι αποτέλεσμα ενδελεχούς και διεξοδικής επισκόπησης των σχετικών βιβλιογραφικών αναφορών και διασταύρωσης των πληροφοριών από περισσότερες διαθέσιμες πηγές, εμπλουτίζεται, δε, με ακριβείς βιβλιογραφικές παραπομπές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

1.1: Η ΔΙΑΦΘΟΡΑ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟΣΙΟ ΤΟΜΕΑ

Τα τελευταία χρόνια, η αυξανόμενη εμφάνιση της διαφθοράς στον δημόσιο τομέα βρίσκεται στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος τόσο των διεθνών αρμοδίων φορέων όσο και των ιθυνόντων εντός εθνικών συνόρων. Η παρουσία της διαπλοκής σε μεγάλη έκταση, ωστόσο, δεν αποτελεί ένα σύγχρονο φαινόμενο, αλλά εμφανίζεται ήδη στις πρώτες οργανωμένες κοινωνίες που κρατικοί λειτουργοί ανέλαβαν δημόσια λειτουργήματα (Αλεξιάδης, 2004: 236).

Αλλωστε, η ευδοκίμηση και η κυριαρχία της διαφθοράς παρατηρείται σε δικαιοδοσίες που διέπονται από ένα ισχυρό καθεστώς σχέσεων πατρωνίας (Green & Ward, 2004: 91), όπως η Ελλάδα που χαρακτηρίζεται από τη μακροχρόνια εφαρμογή ενός παραδοσιακού πελατειακού συστήματος (Μακρυδημήτρης, 1999: 57 και Σπυράκη και Σπυράκης, 2011: 268). Από τη δεκαετία του 1990, όμως, άρχισε να απασχολεί την εγχώρια έννομη τάξη με τη μορφή του προβλήματος για το οποίο απαιτείται λύση, με την αντιμετώπισή του, στη συνέχεια, να λαμβάνει τις διαστάσεις ενός κηρυγμένου πολέμου, παγκόσμιας, μάλιστα, εμβέλειας (Λάζος, 2005β: 59).

Με την πολύπλευρη και πολυσύνθετη έννοια της διαφθοράς, ορίζεται η χρήση της δημόσιας εξουσίας κατά τρόπο που συνιστά παραβίαση νόμων, κανόνων ηθικής ή παράβαση καθήκοντος με αντάλλαγμα την αποκόμιση ιδιωτικού κέρδους, χρηματικού και μη ή του οφέλους ορισμένης ομάδας ή τάξης (Καλτσόγια-Τουρναβίτη, 2005: 217). Πρόκειται για ένα έγκλημα που αναπτύσσεται σε διεθνές επίπεδο, συμμετοχοί, δε, σε αυτό δύναται να είναι δημόσιοι υπάλληλοι, κρατικοί λειτουργοί, οικονομικοί και επιχειρηματικοί παράγοντες καθώς και πολιτικοί αξιωματούχοι (Levi, 1997: 40).

Σύμφωνα με τον διεθνή δείκτη διαφάνειας, η διαφθορά είναι στον αντίποδα της διαφάνειας και της δημοκρατικής πολιτικής ανάπτυξης. Έτσι, ανεπτυγμένα κράτη, όπως η Γερμανία, ο Καναδάς και οι χώρες της Σκανδιναβίας που βρίσκονται σε υψηλότερες βαθμίδες στον δείκτη, εμφανίζουν μικρή διαπλοκή ενώ αναπτυσσόμενα μέρη, κυρίως στην Αφρική, την Ασία και τη Λατινική Αμερική, που κατέχουν τις τελευταίες θέσεις στην κλίμακα, είναι περισσότερο διεφθαρμένα. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα κράτη του ευρωπαϊκού νότου όπως η Ελλάδα, η Ιταλία και η Ισπανία, που θεωρούνται στο μεταίχμιο της ανάπτυξης, καθώς βρίσκονται ανάμεσα σε

αναπτυγμένες και αναπτυσσόμενες χώρες, κατατάσσονται στις ενδιάμεσες θέσεις του δείκτη (Κουτσούκης, 2005: 103).

Αποτέλεσμα της παγκόσμιας κινητοποίησης για το ζήτημα, ήταν ο σχηματισμός μίας κυρίαρχης, ενιαίας και κοινής θεώρησης για τις αιτίες και τις επιπτώσεις της διαφθοράς και αντίστοιχα η δημιουργία μίας κοινής βάσης για την καταπολέμησή της. Η εν λόγω στρατηγική, την οποία υιοθέτησε και η χώρα μας, είναι σύμφωνη τόσο με τη θεωρία όσο και με τη γνώμη διεθνών οργανισμών όπως ο Ο.Η.Ε., ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (Ο.Ο.Σ.Α.), η Παγκόσμια Τράπεζα και το Συμβούλιο της Ευρώπης (Τέντες, 2016: 723-724).

Ως βασικοί άξονες τέθηκαν ο σχεδιασμός ενός άρτιου κανονιστικού πλαισίου και η λήψη των κατάλληλων μέτρων για την ενίσχυση των αρμόδιων για την αντιμετώπιση του προβλήματος θεσμών και των εποπτικών οργάνων, σύμφωνα με τις συστάσεις των ανωτέρω οργανισμών (Κραμβιά-Καπαρδή και Τσολάκης, 2011: 101). Επίσης, ιδιαίτερη σημασία δόθηκε στην πρόληψη του φαινομένου, με την ενημέρωση της κοινωνίας και την ανάληψη δράσεων προκειμένου να ενισχυθεί ο αγώνας κατά της διαφθοράς (Τέντες, 2016: 724-725).

Εντούτοις, παρά την αύξηση των νόμων, την αυστηροποίηση των ποινών, την εκλέπτυνση των κωδίκων ηθικής συμπεριφοράς, τη βαθύτερη ενσωμάτωση των διακανονισμών στα καταστατικά και την αναγγελία σκληρότερων κυρώσεων, ειδικότερα μετά από έκαστη αποκάλυψη πολύκροτων υποθέσεων διαφθοράς, παρατηρήθηκε η επανάληψη της κατάστασης και η εμφάνιση νέων κρουσμάτων διαπλοκής (Γεωργόπουλος, 2005: 117).

Αυτό εξηγείται διότι η διαφθορά δεν αποτελεί παθογένεια σε ένα κανονικό, νόμιμο περιβάλλον αλλά εμφανίζεται ως συνέπεια του μονοπωλίου της εξουσίας, της ανεπαρκούς οικονομικής πολιτικής και εκπαίδευσης, των υπερβολικών κανονιστικών ρυθμίσεων, της ύπαρξης ισχυρών συγγενικών σχέσεων, της λειτουργίας αφερέγγων δημόσιων φορέων, της έλλειψης διαφάνειας και λογοδοσίας και της κατ' επέκταση ατιμωρησίας των υπευθύνων (Κραμβιά-Καπαρδή και Τσολάκης, 2011: 69-70, 76 και Λάζος, 2005α: 188). Επίσης, δεν αναπτύσσεται μεμονωμένα αλλά συμπορεύεται με την εκδήλωση και άλλων φαινομένων που τη διευκολύνουν ή συνιστούν αιτία ύπαρξής της (Κουτσούκης, 2005: 105).

Σύμφωνα, μάλιστα, με σχετικά πορίσματα ερευνών, επίσημες δηλώσεις και δημόσιες εκθέσεις ανθρώπων τοποθετημένων σε υπεύθυνες θέσεις, καθώς και από στοιχεία σφυγμομετρήσεων της «Διεθνούς Διαφάνειας», η έκταση της διαφθοράς

βρίσκεται σε συνάρτηση με την ανοχή ή και σε πλείστες των περιπτώσεων την αποδοχή που λαμβάνει από μεγάλο μέρος του κοινωνικού συνόλου (Κουράκης, 2005α: 206 και Κραμβιά-Καπαρδή και Τσολάκης, 2011: 66).

1.2.: ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ

Τις τελευταίες δεκαετίες, ιδιαίτερα έντονη υπήρξε η εκδήλωση φαινομένων διαφθοράς σε βασικούς τομείς της κρατικής μηχανής, όπως στον δικαστικό κλάδο. Η διαφθορά των δικαστών ανήκει στη διαφθορά του δημοσίου τομέα, καθώς πρόκειται για δημόσιους λειτουργούς με καθήκοντα υπεράσπισης και προστασίας των πρωταρχικών κοινωνικών συμφερόντων (Σπυράκη και Σπυράκης, 2011: 268).

Σύμφωνα με τις στατιστικές, δεν καταγράφονται συχνές αναφορές διαπλοκής στη δικαιοσύνη. Εντούτοις, τα επίσημα στοιχεία δεν αντιστοιχούν στην πραγματική διάσταση της κατάστασης, διότι η αποτύπωσή της περιορίζεται σε όσα εγκλήματα έχουν δηλωθεί επισήμως από τις αστυνομικές αρχές (Σπινέλλη, 1985: 53). Ωστόσο, πέρα από τη βεβαιωμένη εγκληματικότητα, υφίσταται και ένας σκοτεινός αριθμός από αδικήματα που δεν καταχωρούνται, ειδικά στις περιπτώσεις που αναμειγνύονται πρόσωπα με ισχύ (Κουράκης, 2005α: 4).

Και ενώ η δικαστική διαφθορά παρουσιάζεται ως φαινόμενο περιορισμένης εκτάσεως, η αυξημένη επικινδυνότητά της βρίσκεται σε συνάρτηση με τη μείωση της εμπιστοσύνης του κοινωνικού συνόλου στη δικαστική εξουσία, σε θεμελιώδεις κρατικούς φορείς και εν γένει στους δημοκρατικούς μηχανισμούς (Κοσμάτος και Λαμπάκης, 2019: 186 και Sumi & Lalicic, 2015: 9).

Η σύνθετη έννοια της διαφθοράς διέπεται από αοριστία και ρευστότητα, καθώς στην ελληνική νομοθεσία δεν περιλαμβάνεται ορισμός ούτε ακριβής περιγραφή των κύριων χαρακτηριστικών της (Καλλίρης, 2016: 801-802 και Παπαχαραλάμπους, 2019: 147 και Ράικος, 2006: 89). Σύμφωνα με την κρατούσα άποψη, πρόκειται για μία έννοια «ομπρέλα», στην οποία υπόκεινται ποικίλες συμπεριφορές, άλλες ποινικά κολάσιμες και άλλες μη αξιόποινες (Γασπαρινάτου, 2019: 163 και Κάρκαλης, 2005: 692).

Εν προκειμένω, στο πλαίσιο του συστήματος απονομής δικαίου, ως διαφθορά νοείται η μεθοδική καταστρατήγηση θεσπισμένων κανόνων και νόμων ηθικής από δικαστικό λειτουργό ή υπάλληλο, προς εξυπηρέτηση προσωπικών συμφερόντων, με τη χρησιμοποίηση πρακτικών που παραβιάζουν κατάφωρα τις βασικές αρχές της ισότητας και της διαφάνειας (Κραμβιά-Καπαρδή και Τσολάκης, 2011: 59-60).

Η διαφθορά κατά γενική αντίληψη συνδέεται με τη λήψη δωροδοκιών από μέλη του δικαστικού σώματος, εντούτοις, εκτείνεται σε ένα ιδιαίτερα ευρύ πεδίο, περιλαμβάνοντας κάθε μορφή αθέμιτης επιρροής που δύναται να βλάψει την αμεροληψία και την αντικειμενικότητα της δικαιοσύνης (Glorpen, 2014: 69).

Στη χώρα μας, παρά τις προσπάθειες για πλήρη ενσωμάτωση των αξιών του σύγχρονου μοντέλου δημοκρατικής διακυβέρνησης, ευνοείται η ανάπτυξη διαπλεκόμενων σχέσεων και συμφερόντων. Στον τομέα της δικαιοσύνης, συγκεκριμένα, παρά την ύπαρξη ενός ενισχυμένου νομικού οπλοστασίου, δεν εισάγονται εξαιρέσεις, καθώς συχνά στη διευθέτηση μίας υπόθεσης διαπιστώνεται η επίδραση πρακτικών διαφθοράς, όπως δωροδοκιών, εκβιάσεων ή παραβάσεων καθήκοντος.

Συνεπώς, η απαίτηση λήψης δραστικών μέτρων και πραγματοποίησης αποτελεσματικών παρεμβάσεων από την Πολιτεία κρίνεται απολύτως αναγκαία προκειμένου να απομακρυνθεί οριστικά το ενδεχόμενο της θεσμοποίησης της διαφθοράς και η κατά συνέπεια απειλή της θεώρησης της περιστολής της ως ουτοπία (Κουτσούκης, 2005: 101-102).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΣ

2.1: ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

2.1.1: ΤΑ ΑΔΙΚΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΔΩΡΟΛΗΨΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΩΡΟΔΟΚΙΑΣ

Κυριότερες εκφάνσεις της διαφθοράς στο σύστημα απονομής της δικαιοσύνης, αποτελούν η δωροληψία και η δωροδοκία των δικαστικών λειτουργών, εγκλήματα που τυποποιούνται στο άρθρο 237 Π.Κ., στις παραγράφους 1 και 2 αντίστοιχα (Κουράκης, 2005α: 205). Η εν λόγω διάταξη περιλαμβάνεται στο Δωδέκατο Κεφάλαιο του ειδικού μέρους του νέου Π.Κ. που αφορά τα Εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία.

Πρόκειται για βαρύτερη μορφή των αδικημάτων των διατάξεων 235 και 236 Π.Κ., ήτοι της δωροληψίας και δωροδοκίας υπαλλήλου, που τιμωρούνται με φυλάκιση, σωρευτικά ή δυνητικά αντίστοιχα καθώς και με χρηματική ποινή. Για τις όμοιες πράξεις που αναμειγνύονται δικαστικοί λειτουργοί προβλέπεται κάθειρξη και χρηματική ποινή. Η ανάκτηση της θέσης των εν λόγω εγκληματών ως διακεκριμένη παραλλαγή των βασικών αδικημάτων δωροδοκίας και η κακουργηματική τιμωρία των δραστών, επήλθε με τον Νόμο 4254/2014 (Χατζηκώστας, 2014α: 587,591).

Σύμφωνα με την Αιτιολογική Έκθεση του νέου Π.Κ., η αναγωγή της πράξης της δωροληψίας-παθητικής δωροδοκίας σε κακούργημα αντικατοπτρίζει την ιδιάζουσα απαξία που της προσδίδει ο νομοθέτης, που οφείλεται αφενός στη θέση και την ιδιότητα του δράστη, ως εκπροσώπου της δικαστικής εξουσίας, αφετέρου στο πλήγμα που υφίσταται η δημόσια υπηρεσία στο ευαίσθητο πεδίο της εφαρμογής των νόμων (Χατζηκώστας, 2016: 375).

2.1.1.1: Η ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΗ ΥΠΟΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 237 Π.Κ.

Η αντικειμενική υπόσταση του εγκλήματος της παραγράφου 1 του άρθρου 237 Π.Κ. πληρούται με την απαίτηση ή λήψη από τον δικαστικό λειτουργό ή τον διαιτητή οποιασδήποτε φύσεως αθέμιτου ωφελήματος για λογαριασμό του ιδίου ή έτερου προσώπου, ή με την αποδοχή της υπόσχεσης παροχής του, με άμεσο τρόπο ή μέσω

τρίτου (Δημήτρινας, 2016: 664). Ως αντάλλαγμα ορίζεται πράξη ή παράλειψή του που αφορά το μέλλον ή έχει τελειώσει και ανάγεται στην εκτέλεση των δικαιοδοτικών του καθηκόντων. Η τιμωρία που προβλέπεται είναι η κάθειρξη και χρηματική ποινή έως χίλιες ημερήσιες μονάδες.

Πρόκειται για γνήσιο ιδιαίτερο αδίκημα, διότι δράστης μπορεί να είναι αποκλειστικά δικαστικός λειτουργός (Κοτσαλής, 2005: 89 και Χατζηκώστας, 2014α: 599-601). Στην έννοια του δικαστικού λειτουργού και κατ' επέκταση στη θέση του υποκειμένου του εγκλήματος, υπάγονται όσα πρόσωπα καλούνται να εκτελέσουν δικαστικά καθήκοντα, ήτοι οι δικαστές, οι εισαγγελείς, οι ανακριτές, οι πταισματοδίκες, οι ένορκοι, όπως και οι αξιωματικοί όταν συμμετέχουν ως μέλη σε στρατιωτικά δικαστήρια (Κοσμάτος και Λαμπάκης, 2019: 188-189,195).

Αναφορικά με την περίπτωση της απαίτησης της ωφέλειας, ο δικαστής δύναται είτε να το πράττει ρητά είτε να προκύπτει από τη συμπεριφορά του και να γίνεται αντιληπτό από το άλλο πρόσωπο, δηλαδή τον δράστη της ενεργητικής δωροδοκίας (Δημήτρινας, 2016: 665). Στην περίπτωση της λήψης του αθέμιτου ωφελήματος, κρίσιμο για να πληρούται η αντικειμενική υπόσταση της διάταξης του άρθρου 237 παρ. 1 Π.Κ. θεωρείται να γίνεται αυτό αποδεκτό ως δώρο. Επιπλέον, το αδίκημα τελείται και με τη ρητή ή σιωπηρή αποδοχή της υπόσχεσης παροχής ωφελήματος, της πρότασης, δηλαδή, για την αθέμιτη συναλλαγή (Χατζηκώστας, 2014α: 601).

Όσον αφορά στο ωφέλημα, δεν είναι απαραίτητο να είναι οικονομικής, περιουσιακής φύσεως. Συνεπώς, είναι δυνατόν να συνίσταται σε οποιουδήποτε είδους παροχή, ακόμα και ηθικού περιεχομένου (Αλεξιάδης, 2010: 85-89). Η απαίτηση της παροχής μπορεί να γίνεται από τον δικαστή ή μέσω άλλου προσώπου και να αφορά είτε τον ίδιο είτε να προορίζεται για κάποιον τρίτο.

Επιπροσθέτως, το ωφέλημα πρέπει να είναι αθέμιτο, η αξία του αντικειμένου της δωροδοκίας δεν μπορεί να είναι μικρή ή ευτελής. Επίσης, δεν μπορεί να εντάσσεται στην κατηγορία «κοινωνικώς πρόσφορης» ενέργειας που πραγματοποιείται για λόγους που ανάγονται στην ευπρέπεια και τη φιλοφροσύνη. Το δώρο δεν πρέπει να αντιστοιχεί σε μία ήδη υπάρχουσα οφειλή αλλά να αποτελεί το αντάλλαγμα της πράξης ή παράλειψης που έχει συμβεί ή θα γίνει μελλοντικά (Χατζηκώστας, 2014α: 602-603).

Ο νομοθέτης δεν διαχωρίζει το αξιόποινο για την περίπτωση νόμιμης ενέργειας του δικαστή από τη μία και της πράξης που αντίκειται στα καθήκοντά του από την άλλη, όπως συμβαίνει, αντιθέτως, με τη δωροδοκία υπαλλήλου, κατά τα οριζόμενα στις παραγράφους 1 και 2 αντίστοιχα της διάταξης του άρθρου 235 Π.Κ. (Χατζηκώστας,

2014α: 587). Σύμφωνα με την ανωτέρω Αιτιολογική Έκθεση, η ακεραιότητα και η αμεροληψία θεωρούνται θεμελιώδεις υποχρεώσεις του δικαστικού σώματος. Συνεπώς, η δωροδοκία έρχεται σε αντίθεση με τον ρόλο των μελών του και για αυτό τον λόγο δεν γίνεται διάκριση των περιπτώσεων που το αποτέλεσμα της δικαστικής ενέργειας επηρεάζεται από την εν λόγω πράξη ή θα επερχόταν και χωρίς την απαίτηση ή λήψη του ωφελήματος. Βέβαια, σε περίπτωση δωροδοκίας δικαστικού λειτουργού που αφορά καθήκοντά του μη δικαστικά, όπως αρμοδιότητες διοικητικής φύσεως που του αναθέτει η υπηρεσία, εφαρμόζεται η διάταξη του άρθρου 235 Π.Κ. αναφορικά με τη δωροληψία υπαλλήλου.

Κεντρικό ρόλο στα αδικήματα δωροδοκίας διαδραματίζει η ύπαρξη μίας παράνομης συναλλαγής ανάμεσα σε δικαστή και ένα άλλο πρόσωπο (Δημήτρινας, 2016: 662). Αντικείμενο της παράνομης αυτής συναλλαγής, ήτοι της εξαγοράς, δεν συνιστά οποιαδήποτε ενέργεια του δικαστικού λειτουργού, αλλά ορίζεται απολύτως εξειδικευμένα ως πράξη ή παράλειψή του, που αφορά το μέλλον ή έχει ήδη λάβει χώρα και συνδέεται με την άσκηση των αρμοδιοτήτων του κατά την απονομή της δικαιοσύνης ή επιλύσεως διαφορών (Χατζηκώστας, 2014α: 622-623).

Η ολοκλήρωση της συναλλαγής δεν αποτελεί αναγκαίο όρο για την πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης του εγκλήματος. Με την πραγμάτωσή της, ωστόσο, κατόπιν συμπτώσεως της βούλησης αμφοτέρων των πλευρών, καθώς και υπό τις ειδικότερες προϋποθέσεις που θέτει ο νόμος, δημιουργείται το αξιόποino για έκαστο πρόσωπο (Χατζηκώστας, 2007: 584-585).

Η δωροδοκία της παραγράφου 2 του άρθρου 237 Π.Κ., ανήκει στα κοινά αδικήματα, καθώς τιμωρείται με ποινή καθείρξεως έως δέκα έτη και χρηματική ποινή έως χίλιες ημερήσιες μονάδες ο οποιοσδήποτε δωροδοκεί δικαστικό λειτουργό, χωρίς να απαιτείται η συνδρομή συγκεκριμένων ιδιοτήτων στο πρόσωπο του δράστη (Κοτσαλής, 2005: 88-98 και Χατζηκώστας, 2014α: 599-601).

2.1.1.2: ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 237

Π.Κ.

Όσον αφορά στα αδικήματα των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου 237 Π.Κ., χαρακτηρίζονται ως υπαλλακτικώς μικτά, καθώς δύναται να λάβουν χώρα με παραπάνω από έναν τρόπους, ήτοι με παροχή ή υπόσχεση παροχής αθέμιτου ωφελήματος στον δικαστικό λειτουργό εκ μέρους του δράστη. Η υλοποίηση, μάλιστα,

όσων τρόπων τέλεσης αναφέρονται στον νόμο, συνεπάγεται τη στοιχειοθέτηση ενός και μόνο εγκλήματος.

Ανήκουν αμφότερα στην κατηγορία των παραβάσεων της συναντώμενης δράσης. Συγκεκριμένα, πρόκειται για αδικήματα αναγκαίας συμμετοχής, καθώς με την αντίρροπη δράση των περισσότερων εμπλεκόμενων προσώπων, πραγματώνονται αλληλεξαρτώμενα και αλληλοαναφερόμενα εγκληματικά αποτελέσματα (Δημήτρινας, 2016: 657). Πρόκειται, επίσης, για εγκλήματα βλάβης, καθώς με τη δωροδοκία προκαλείται αλλοίωση των σχέσεων μεταξύ πολιτών και Δημόσιας Διοίκησης, χωρίς να έχει σημασία εάν τελικά λαμβάνει χώρα η ενέργεια του δικαστικού λειτουργού (Χατζηκώστας, 2014α: 598-599).

Τα δύο αδικήματα δεν αντιστοιχούν σε διαφορετικές αντικοινωνικές πράξεις, αλλά, ουσιαστικά, ενδύουν νομικά την ίδια παράνομη ενέργεια, ιδωμένη από άλλη οπτική γωνία. Έτσι, από τη μία πλευρά, υφίσταται ο υποσχόμενος ή παρέχων αθέμιτο ωφέλημα στον δικαστικό λειτουργό και από την άλλη μεριά, ο δικαστικός λειτουργός, με έκαστο να καθίσταται δράστης και αναγκαίος συμμετοχος στην πράξη του έτερου προσώπου (Δημήτρινας, 2016: 664).

2.1.1.3: ΤΟ ΠΡΟΣΒΑΛΛΟΜΕΝΟ ΑΠΟ ΤΗ ΔΩΡΟΔΟΚΙΑ ΕΝΝΟΜΟ ΑΓΑΘΟ

Κάθε ποινική διάταξη αποσκοπεί στην προστασία ορισμένου εννόμου αγαθού από την ύπαρξη κάποιας παραβατικής συμπεριφοράς. Αναφορικά με το έννομο αγαθό που προστατεύεται με τις διατάξεις για τη δωροδοκία στον δημόσιο τομέα, έχουν υποστηριχθεί διάφορες απόψεις τόσο σε επίπεδο θεωρίας όσο και στη νομολογία. Σύμφωνα με τη θεώρηση που κυριαρχεί, σκοπός των σχετικών ρυθμίσεων είναι η διασφάλιση του υπερατομικού εννόμου αγαθού της δημόσιας υπηρεσίας, που προσβάλλεται από την πράξη της εξαγοράς (Χατζηκώστας, 2014α: 597).

Στον ευαίσθητο δικαστικό τομέα, το νομικό αντικείμενο του αδικήματος αφορά τη σύννομη, ακέραιη, αμερόληπτη και αντικειμενική λειτουργία του δικαιοσύνης συστήματος, καθώς και την εμπέδωση της εμπιστοσύνης κάθε πολίτη στη χρηστή διαχείριση της δικαστικής εξουσίας (Μουζάκης, 2022: 1 και Χατζηκώστας, 2016: 375). Εν προκειμένω, στο επίκεντρο τίθεται το «αχρημάτιστο» της δικαιοσύνης, όχι με την έννοια του τι πρέπει αξιολογικά να γίνεται αλλά ως πραγματικό δεδομένο για την απρόσκοπτη δραστηριότητά της (Χατζηκώστας, 2014α: 598). Αφορά, μάλιστα, κάθε

επιμέρους υπηρεσιακή ενέργεια με δικαιοδοτικό χαρακτήρα, διότι πραγματοποιείται στο πλαίσιο των προστατευόμενων από τη δικαστική ανεξαρτησία αρμοδιοτήτων.

2.1.2: Η ΕΚΒΙΑΣΗ

Η διαφθορά, ωστόσο, δεν περιορίζεται στο πεδίο του χρηματισμού. Εμφανίζεται και με τη μορφή της εκβίασης, εγκληματική πράξη που τυποποιείται στο άρθρο 385 του Π Υποκεφαλαίου, του Εικοστού Τρίτου Κεφαλαίου του νέου Π.Κ., που περιλαμβάνει τα εγκλήματα κατά της περιουσίας.

Σύμφωνα με τα οριζόμενα στην παράγραφο 1 της εν λόγω διάταξης, το βασικό έγκλημα της εκβίασης, τελείται από πρόσωπο που, στοχεύοντας στην αποκόμιση παράνομου περιουσιακού οφέλους για λογαριασμό του ή για άλλον, προβαίνει στον εξαναγκασμό κάποιου σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή, προκαλώντας περιουσιακή ζημία που αφορά τον ίδιο ή άλλον, χρησιμοποιώντας βία ή απειλή (Μυλωνόπουλος, 2006: 378). Για την πραγμάτωση της εκβίασης, ο εξαναγκασμός που επέρχεται από τη βία ή την απειλή θα πρέπει να δύναται να αποκλείει το αυτοπροαίρετο των αποφάσεων του εξαναγκαζόμενου προσώπου (Δημήτρινας, 2016: 661-662). Η βασική πράξη της παραγράφου 1 τιμωρείται ως πλημμέλημα με φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους και χρηματική ποινή.

Σύμφωνα με την κρατούσα άποψη, από την ως άνω διάταξη προστατεύεται αφενός το έννομο αγαθό της προσωπικής ελευθερίας για τη διάθεση της περιουσίας και αφετέρου της ίδιας της περιουσίας ως συνόλου (Μυλωνόπουλος, 2006: 378).

Και ενώ η εκβίαση εντάσσεται στην κατηγορία των εγκλημάτων επικοινωνιακής σχέσης, όπως συμβαίνει και στην περίπτωση της δωροδοκίας, η διαφορά μεταξύ τους έγκειται στο ότι με τη συγκεκριμένη παράνομη ενέργεια το ένα πρόσωπο καθίσταται δράστης και το άλλο λαμβάνει τη θέση του θύματος (Δημήτρινας, 2016: 657). Επιπρόσθετα, όσον αφορά στις πράξεις της ενεργητικής δωροδοκίας δικαστών και της εκβίασης, δεν συντρέχει περίπτωση να συρρέουν, καθώς από τη μία δεν τελούνται από τα ίδια πρόσωπα και από την άλλη δεν θεμελιώνεται το αξιόποιο για τη δωροδοκία όταν πρόκειται για προϊόν εξαναγκασμού (Δημήτρινας, 2016: 667).

2.1.3: ΠΕΔΙΑ ΕΜΦΑΝΙΣΗΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

Η διαφθορά δεν εξαντλείται στις ανωτέρω μορφές αλλά μπορεί να εκδηλώνεται με διάφορους τρόπους. Στον τομέα της δικαιοσύνης, άλλωστε, η περίπτωση της ευθείας δωροδοκίας, ήτοι της διαφθοράς με τη στενή έννοια του όρου, δεν τυγχάνει φαινόμενο αυξημένης συχνότητας. Η εν λόγω διαπίστωση εδράζεται στο ότι ο δικαστής δεν είναι πρόσωπο εύκολα προσεγγίσιμο από κάποιον εκτός των ατόμων του περιβάλλοντός του και ενδεχομένως σημαινόντων εκπροσώπων της πολιτικής και οικονομικής ελίτ (Κοσμάτος και Λαμπάκης, 2019: 187).

Έτσι, η δικαστική διαπλοκή μπορεί να εξωτερικεύεται ως ευνοιοκρατία και νεποτισμός (Καλλίρης, 2016: 800). Είναι δυνατόν να μετουσιώνεται σε ενέργειες εκ μέρους του δικαστικού λειτουργού που αποκλίνουν από τις τυπικές του αρμοδιότητες, στοχεύοντας στην απόκτηση ωφελειών (Σπυράκη και Σπυράκης, 2011: 272). Ενδέχεται, επίσης, να παρουσιάζεται ως κατάχρηση εξουσίας και εκμετάλλευση δημόσιου λειτουργήματος. Λαμβάνοντας την προαναφερθείσα μορφή, εντάσσεται στα μη συμβατικά εγκλήματα. Σε αντίθεση με τα κοινά, παραδοσιακά αδικήματα, σε αυτή την κατηγορία ανήκουν εγκληματικές ή μη πράξεις δικαστικών λειτουργών, προσώπων, δηλαδή, που απολαμβάνουν ενισχυμένες εξουσίες (Σπινέλλη, 1985: 116-117).

Υπό τη σκέπη της διαφθοράς με ευρεία έννοια συγκεράζονται ποικίλες συμπεριφορές, όπως αυτή της μη συμμόρφωσης στις αρχές της διαφάνειας και της αμεροληψίας, της άσκησης επιρροής που αποσκοπεί στην προαγωγή, τοποθέτηση, μετάθεση δικαστικού λειτουργού, καθώς και της ανάπτυξης στενών σχέσεων εξάρτησης με προσωπικότητες της πολιτικής εξουσίας και του επιχειρηματικού κόσμου (Παπαϊωάννου, 2019).

Η διαφθορά δύναται να εμφανίζεται στη διαδικασία παραγωγής νόμων, με τη μορφή της διαπλοκής μεταξύ πολιτικών αξιωματούχων και επιχειρηματικών στελεχών. Η παρέμβαση ισχυρών κοινωνικά και οικονομικά ομάδων δύναται να λαμβάνει χώρα όχι μόνο στην εφαρμογή του νόμου αλλά και στη διαμόρφωση των διατάξεων εξυπηρετώντας συγκεκριμένα οικονομικά συμφέροντα. Πρόκειται για μία συνύπαρξη της διαφθοράς στο πεδίο της δικαιοσύνης με το οικονομικό έγκλημα, με τις ομάδες πίεσης να λειτουργούν με οργανωμένο τρόπο για τον επηρεασμό της νομοθεσίας προς ορισμένη κατεύθυνση (Κοσμάτος και Λαμπάκης, 2019: 191-192).

Μάλιστα, για την καταπολέμηση φαινομένων χειραγωγήσεως του νόμου για ίδιον όφελος τυποποιούνται στον Π.Κ. τα αδικήματα της δωροληψίας και δωροδοκίας βουλευτή, στα άρθρα 159 παρ. 2 και 159^A παρ. 2 αντίστοιχα, με την ανάμειξη προσώπων που εκμεταλλεύονται τις ευκαιρίες που τους δίδει η επίσημη ιδιότητά τους, καταχρώνται το δημόσιο αξίωμά τους, όπως επίσης και την εμπιστοσύνη των πολιτών, καθώς η εκλογή τους βασίζεται στη λαϊκή ψήφο (Σπινέλλης, 2013: 6).

Η διαφθορά παρουσιάζεται από το στάδιο της ποινικής δίωξης, που συνιστά απαραίτητο μοχλό για την εκκίνηση της ποινικής διαδικασίας. Η πορεία μίας υπόθεσης εξαρτάται από την επιλεκτική λειτουργία των επίσημων θεσμών του κοινωνικού ελέγχου, συνδέεται δε με το φιλτράρισμα, τις αξιολογήσεις και τις επιλογές των αρμόδιων φορέων σε κάθε επιμέρους δικονομική φάση. Ο εκμαυλισμός της δικαιοσύνης προκαλείται, επίσης, με την εκμετάλλευση κάθε παθογένειας, δυσλειτουργίας, κενού ή ασάφειας που παρουσιάζει το δικαστικό σύστημα (Κοσμάτος και Λαμπάκης, 2019: 196-197,200).

2.2: ΟΙ ΤΥΠΟΛΟΓΙΕΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

2.2.1: Η ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΔΙΑΦΘΟΡΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Σύμφωνα με την ομόφωνη γνώμη του Συμβουλευτικού Οργάνου των Ευρωπαίων Δικαστών (CCJE) του Συμβουλίου της Ευρώπης, το 2018 στο Ζάγκρεμπ της Κροατίας, η δικαστική διαφθορά στους κόλπους της Ένωσης, συνιστά σοβαρή απειλή για τη λειτουργία της κοινωνίας και της δημοκρατίας. Υπονομεύει τη δικαστική ακεραιότητα, θεμελιώδη αξία του κράτους δικαίου και πρωταρχική προϋπόθεση για ένα αποδοτικό σύστημα δικαιοσύνης. Η δικαστική ακεραιότητα είναι στενά συνδεδεμένη με την έννοια της ανεξαρτησίας, καθώς η δικαστική ανεξαρτησία επιτρέπει την ακεραιότητα και η ακεραιότητα ενισχύει την ανεξαρτησία (Council of Europe, Consultative Council of European Judges, 2018).

Στη νομοθεσία των κρατών-μελών δεν υπάρχει κοινός ορισμός της διαφθοράς, παρά μόνο η θεώρηση της δωροδοκίας και της δωροληψίας ως φαινομένων της, ποινικά αξιόποινων (Καϊάφα-Γκμπάντι, 2014: 696). Βέβαια, στην πλειοψηφία τους τα κράτη, εντάσσουν τη διαφθορά των δικαστών στις ποινικές διατάξεις που

εφαρμόζονται για όλους τους δημόσιους λειτουργούς (Council of Europe, Consultative Council of European Judges, 2018).

Κατά την ανωτέρω γνωμοδότηση των Ευρωπαίων δικαστών, από τα 47 κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, που εκδόθηκε κατόπιν εντολής της Επιτροπής Υπουργών, στην έννοια της διαφθοράς θα πρέπει να περιλαμβάνεται οποιαδήποτε περίπτωση ανέντιμης, δόλιας ή ανήθικης συμπεριφοράς δικαστικού λειτουργού που αποσκοπεί στην απόκτηση προσωπικής παροχής ή οφέλους για τρίτους (Council of Europe, Consultative Council of European Judges, 2018).

Σύμφωνα με τη Διεθνή Διαφάνεια, μη κυβερνητικό οργανισμό που λειτουργεί για την καταπολέμηση της διαφθοράς, η κλίμακα της διαπλοκής στον χώρο των δικαστηρίων είναι μικρότερη σε σχέση με την κρατούσα αντίληψη για την πολιτική διαφθορά (Διμέλλη, 2020). Οι περισσότερες εκδηλώσεις της δικαστικής διαφθοράς στην Ένωση σχετίζονται με την κατάχρηση της δικαστικής ανεξαρτησίας και την ύπαρξη κυβερνητικών επιρροών (Rank & Muharemonović, 2019).

Στην Ιταλία, ειδικότερα, παρατηρείται η μεσολάβηση πολιτικών αξιωματούχων ανάμεσα στο οργανωμένο έγκλημα και στη δικαιοσύνη μέσω ποικίλων μεθόδων, από απλές εξυπηρετήσεις και υψηλές παροχές για τη σύναψη εξωδικαστικών συμφωνιών έως τη στήριξη της καριέρας δικαστικών λειτουργών. Αντιθέτως, σε σχετικά στοιχεία για την Κεντρική και τη Δυτική Ευρώπη, αναφέρεται ότι το οργανωμένο έγκλημα επιδρά άμεσα στη δικαιοσύνη (Διμέλλη, 2020).

Στη Ρουμανία, μία από τις τρεις πιο διεφθαρμένες χώρες, μέλη της Ε.Ε. σύμφωνα με την Έκθεση της Διεθνούς Διαφάνειας του 2021, η διαφθορά εμφανίζεται εδώ και αρκετά χρόνια στα πλαίσια λειτουργίας μίας «φάμπρικας» έκδοσης ενταλμάτων σύλληψης. Μάλιστα, σε δημοσιευμένο πόρισμα της Interpol σχετικά με την κατάσταση της ρουμανικής δικαιοσύνης, αναφέρεται ότι πρόκειται για εκτεταμένη καταπάτηση δικαιωμάτων υπερασπίσεως και παράβαση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Σ.Δ.Α.) για τη δίκαιη δίκη (“Καμπανάκι για τη δικαστική διαφθορά στη Ρουμανία - νέο «χαστούκι» από Βέλγιο και Ιταλία”, 2022).

Το 2019 ύστερα από ισχυρές πιέσεις των ευρωπαϊκών οργάνων, το Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο της χώρας, στο οποίο υποβλήθηκε έκθεση για δικαστικές υποθέσεις διαφθοράς, αποφάνθηκε ότι εγείρεται σοβαρή αμφισβήτηση περί της αμεροληψίας των εισαγγελικών αρχών κατά την ποινική διαδικασία. Συγκεκριμένα, αναφέρθηκε στην ύπαρξη ενός καλά σχεδιασμένου μηχανισμού, που όριζε την πορεία δικαστικών υποθέσεων, αποσκοπώντας αφενός στην κατάλυση της δικαστικής

ανεξαρτησίας, αφετέρου στη στέρηση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη από τους διαδίκους (“Καμπανάκι για τη δικαστική διαφθορά στη Ρουμανία - νέο «χαστούκι» από Βέλγιο και Ιταλία”, 2022).

2.2.2: Η ΕΚΔΗΛΩΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΣΤΙΣ Η.Π.Α.

Η ιστορία της διαφθοράς στο δικαστικό σώμα των Ηνωμένων Πολιτειών ξεκίνησε από την εποχή της προεπαναστατικής Αμερικής, ωστόσο, το φαινόμενο κορυφώθηκε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, με τη μορφή δωροδοκιών υπέργοικων ποσών από εταιρείες και την απαίτηση μισθών μεγάλου μεγέθους. Ήδη στις αρχές του εικοστού αιώνα, στην Αμερική εμφανίζεται συστημική διαφθορά που ομοιάζει με αυτή που παρατηρείται στις σύγχρονες αναπτυσσόμενες χώρες. Στις αρχές της δεκαετίας του 2000, οι κρατικοί δικαστές δέχονταν πυρά όχι μόνο για ατομική διαπλοκή, αλλά για τη συμμετοχή σε διάχυτα, συστημικά κυκλώματα διαφθοράς. Πέρα από την απροκάλυπτη δωροδοκία, η διαφθορά λαμβάνει την όψη της κατάχρησης δημόσιων πόρων και του νεποτισμού (Meskell, 2022).

Σύμφωνα με τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών, διεθνούς οργανισμού με έδρα τη Νέα Υόρκη, για την Καταπολέμηση της Διαφθοράς (UNCAC), η δικαστική διαφθορά νοείται ως μία πράξη ή παράλειψη που ευνοεί τον δικαστικό λειτουργό, συνεπάγεται, δε, τη λήψη ακατάλληλων ή άδικων αποφάσεων. Η συμπεριφορά του αυτή μπορεί να συνίσταται στην πληρωμή ή αποδοχή δωροδοκίας, σε εκβιασμό, υπεξαίρεση, απειλή, κατάχρηση διαδικαστικών κανόνων ή κάθε μορφής ακατάλληλη πίεση ή εξαναγκασμό που μπορεί να επηρεάσει την αμεροληψία του δικαστικού αποτελέσματος (Arvidsson & Folkesson, 2010: 5).

Η δικαστική διαφθορά στις Η.Π.Α. εμφανίζεται ως επί το πλείστον με τη μορφή της χειραγώγησης της νομοθετικής διαδικασίας. Η παρουσία της δύναται να προσεγγιστεί εντός του πλαισίου της θεωρίας για το έγκλημα του λευκού κολάρου που εισήχθη από τον Edwin Sutherland τη δεκαετία του 1940, καθώς και της θεωρίας για το οργανωσιακό έγκλημα που αφορά την τέλεση αδικημάτων σε οργανώσεις κάθε τύπου.

Υπάρχει ένας μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων στη χώρα, υπό τον έλεγχο των οποίων βρίσκεται όχι μόνο η εθνική βιομηχανία αλλά και νευραλγικοί τομείς του κράτους, όπως ο τραπεζικός κλάδος, τα Μ.Μ.Ε., η ασφάλεια, η ιδιοκτησία, οι δημόσιες σχέσεις. Οι εν λόγω επιχειρήσεις δεν είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους, αντιθέτως τις

συνδέουν αφενός ισχυροί και πολυεπίπεδοι δεσμοί που ανάγονται στους μετόχους τους, αφετέρου η ύπαρξη κοινών πολιτικών και ιδεολογιών (Λάζος, 2005α: 154-155).

Τα πρόσωπα που ανήκουν στην οικονομική ελίτ κινούνται στους ίδιους κοινωνικούς κύκλους, φοιτούν στα ίδια πανεπιστήμια, ανήκουν στα ίδια αποκλειστικά κλαμπ, παντρεύονται κυρίως μεταξύ τους και αναλαμβάνουν διευθυντικές θέσεις σε φιλανθρωπικά ιδρύματα που προσφέρουν φοροαπαλλαγές. Εντάσσονται, μάλιστα, στους κόλπους της προαναφερόμενης τάξης, ανώτεροι εκπρόσωποι της πολιτικής ηγεσίας, του στρατού και της ακαδημαϊκής κοινότητας, καθιστώντας την, συνεπώς, ελίτ της οικονομικής, πολιτικής και πολιτισμικής ισχύος (Λάζος, 2005α: 156).

Στο επίκεντρο τίθεται η εξυπηρέτηση ισχυρών οικονομικών συμφερόντων στην παγκόσμια οικονομία που επιδιώκεται από ομάδες επιρροής, λειτουργούσες κυρίως στον χώρο των πολυεθνικών εταιρειών. Η εν λόγω οργανωμένη άσκηση πίεσης (lobbying) αποσκοπεί στον σχεδιασμό διατάξεων και εν γένει πολιτικής με γνώμονα την επίτευξη συγκεκριμένων στόχων. Έτσι, τα οργανωμένα λόμπι συμφερόντων επιτυγχάνουν την ψήφιση νομοθετημάτων που τους παρέχουν πλήθος προνομίων (Λάζος, 2005α: 158-159).

Εν γένει, η παρέμβαση πολιτικών και οικονομικών συντελεστών στη διαμόρφωση της νομοθεσίας, αναμφισβήτητα, επιδρά στον τρόπο μεταχείρισης συγκεκριμένων συμπεριφορών και κατ' επέκταση στην ίδια την απονομή της δικαιοσύνης (Κοσμάτος και Λαμπάκης, 2019: 191-192). Οι τακτικές των ως άνω ομάδων λαμβάνουν διάφορες όψεις που αντιστοιχούν στις επιδιώξεις τους. Με τη δράση μεταβατικών τύπων «πολιτικής επιχειρηματικότητας» όπως των λόμπι, των συμμαχιών, καθώς και τη δραστηριότητα στο εκλογικό σώμα και την παρέμβαση στη δικαστική εξουσία παρέχεται συνδρομή στην τελεσφόρηση της στρατηγικής τους (Λάζος, 2005α: 163).

Το γνωστό διεθνώς ως «lobbying», χωρίς αμφιβολία, αποτελεί τον κυριότερο τρόπο εμφάνισης της διαφθοράς. Συνδέεται από την αρχή με την έννοια της συναλλαγής που μπορεί να διευρυνθεί σε πλήθος μορφών της διαπλοκής, όπως ο χρηματισμός, ο νεποτισμός, η εύνοια, η πατρωνεία, ο πελατειασμός. Δύναται, όμως, να γίνεται χρήση πιέσεων, εκβιασμού και συναλλαγής μη χρηματικής (Λάζος, 2005α: 168).

Εντούτοις, οι πρακτικές αυτές δεν είναι εύκολα διακριτές και δεν εντάσσονται στους επίσημα αποδεκτούς και νομικά κολάσιμους ορισμούς της διαφθοράς (Κραμβιά-Καπαρδή, 2016: 900-901). Σύμφωνα, άλλωστε, με την άποψη μιας σειράς

εγκληματολόγων και κοινωνιολόγων, η διαφθορά στις Η.Π.Α., τις τελευταίες δεκαετίες, συνιστά θεσμοποιημένη κανονικότητα στις σχέσεις πολιτικής, κράτους και οικονομίας (Λάζος, 2005α: 158-159).

2.2.3: Η ΔΙΑΠΛΟΚΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ ΣΤΗ ΛΑΪΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ

Η δικαστική διαπλοκή στη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας για πολλά χρόνια δεν αποτελούσε πεδίο προσεκτικής και συστηματικής μελέτης, ενώ υπήρξε αντικείμενο περιστασιακής αντιμετώπισης. Και ενώ το πρόβλημα ήταν υπαρκτό, παρά ταύτα δεν ήταν ευχερώς ανιχνεύσιμο, με αποτέλεσμα η παρουσία του να είναι σπάνια (Li, 2010: 196).

Στη σύγχρονη Κίνα, σύμφωνα με σχετικές μελέτες, η διαφθορά έχει λάβει ανεξέλεγκτες διαστάσεις και είναι διάχυτη και στον δικαστικό τομέα (Wu, 2019: 5). Εντούτοις, η κλίμακά της δύναται να μετρηθεί αποκλειστικά βάσει των δημοσιευμένων δεδομένων σε επίσημες πηγές. Η πραγματικότητα, ωστόσο, δεν μπορεί να αποτυπωθεί, διότι πολλές πράξεις παραμένουν απαρατήρητες και τα στατιστικά στοιχεία σχετικά με δικαστικές υποθέσεις θεωρούνται ως εμπιστευτικά ή ακόμα και κρατικά μυστικά (Li, 2010: 201).

Όσον αφορά στην έννοια της δικαστικής διαφθοράς, νοείται ως κατάχρηση δημόσιας εξουσίας για ιδιωτικό όφελος (Wang, 2013: 45 και Wu, 2019: 4). Σε αυτήν περιλαμβάνονται τόσο οι πράξεις που τιμωρούνται από την ποινική της νομοθεσία όσο και εκείνες που δεν πληρούν την ελάχιστη νομική απαίτηση για ποινική δίωξη, καθώς πρόκειται για συμπεριφορές που παραβιάζουν ηθικούς, επαγγελματικούς και πειθαρχικούς κανόνες (Li, 2010: 198).

Η διαφθορά δύναται να εμφανισθεί με διάφορους τρόπους που μπορούν να ενταχθούν σε τρεις κατηγορίες. Στην πρώτη, λαμβάνει τη μορφή της ανταλλαγής που δεν περιορίζεται στο οικονομικό κέρδος, αλλά μπορεί να αφορά χάρη βάσει της αρχής της αμοιβαιότητας (Wu, 2019: 37). Σε αυτήν υπάγονται η δωροδοκία και η ευνοιοκρατία, οι πιο διαδεδομένες όψεις κινεζικής δικαστικής διαφθοράς, διότι βασίζονται σε μία εθελοντική συμφωνία, με ωφέλειες και για τις δύο πλευρές, εξασφαλίζοντας έτσι, τη μυστικότητα και κατά συνέπεια τη δυσχερή εξιχνίαση (Li, 2010: 214).

Στη δεύτερη, συνίσταται σε διεφθαρμένη συμπεριφορά χωρίς τη δημιουργία ανταλλακτικής σχέσης μεταξύ του δικαστικού λειτουργού και του τρίτου προσώπου, όπως εκδηλώνεται με τις πράξεις της υπεξαίρεσης, της απάτης και της σοβαρής ανικανότητας και αμέλειας ως προς την τέλεση του καθήκοντος. Και ενώ η χρήση βίας δεν είναι τυπικό χαρακτηριστικό της δικαστικής διαφθοράς, στην τρίτη κατηγορία περιλαμβάνονται οι πολύ σπάνιες περιπτώσεις σωματικής κακοποίησης διαδίκων, με τη στέρηση της ελευθερίας και την παράνομη κράτησή τους (Wang, 2013: 45).

Σύμφωνα με τη Διεθνή Διαφάνεια, η δικαστική διαφθορά διακρίνεται στη μορφή της πολιτικής παρέμβασης στις δικαστικές διαδικασίες είτε από την εκτελεστική είτε από τη νομοθετική εξουσία, στην εκτροπή δημοσίων πόρων και στη δωροδοκία (“How does corruption hinder China’s development?”, 2018). Επίσης, δύναται να παρουσιαστεί στο αρχικό στάδιο της εισόδου μίας υπόθεσης στο ποινικό σύστημα, στη συνέχεια κατά την εκδίκασή της αλλά και στη φάση της εκτέλεσης (Li, 2010: 206-213).

Ζήτημα που εμπνέει ιδιαίτερη ανησυχία είναι η πρακτική απόκτησης δικαστικών αξιωμάτων μέσω δωροδοκιών, φαινόμενο με προφανή επιζήμια επίδραση στη δικαστική δικαιοσύνη. Με την ύπαρξη μίας ηγεσίας με τάση διατήρησης δικαστικών θέσεων προς πώληση, καταδεικνύεται ο ρόλος της διαφθοράς, καθώς δεν αφορά απλώς ένα μεμονωμένο γεγονός αλλά αποτελεί τμήμα της οργανωτικής κουλτούρας (Li, 2010: 220).

2.2.4: Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ ΣΕ ΜΕΤΑΒΑΤΙΚΟ ΣΤΑΔΙΟ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΩΝ ΧΩΡΩΝ

Η συστημική μικροδιαφθορά ή η δωροδοκία στο δικαστικό σύστημα αποτελεί πρόβλημα τόσο των πιο ανεπτυγμένων οικονομιών όσο και πολλών αναπτυσσόμενων χωρών (Glorpen, 2014: 69). Πρόκειται για κράτη που η διαφθορά είναι ενδημική και αναπτύσσεται σε όλους τους κλάδους του δημοσίου τομέα. Στα εν λόγω μέρη που δεν έχει δημιουργηθεί ο σεβασμός στην κρατική μηχανή, ενώ υπάρχουν σοβαρές υπόνοιες για διαπλεκόμενα συμφέροντα των κυβερνήσεων, κυριαρχεί η αντίληψη ότι έκαστη δυσμενής απόφαση είναι προϊόν διαφθοράς (Pepys, 2003: 10).

Σε πολλές χώρες που βρίσκονται στο μεταβατικό στάδιο, επικρατεί η αντίληψη ότι ο ρόλος της Κυβέρνησης περιορίζεται στην προώθηση των κρατικών συμφερόντων, παραγκωνίζοντας την προστασία των δικαιωμάτων των πολιτών, κάτι που οδηγεί τους τελευταίους να παρατηρούν με σκεπτικισμό τη νομιμότητα των κυβερνητικών τους

ηγετών (Due Process of Law Foundation, 2007: 21-27). Παρόμοια στάση τηρούν και έναντι των δικαστικών λειτουργιών, που θεωρούν μέρος του ίδιου προβλήματος. Σε αυτά τα κράτη, μάλιστα, δεν χαίρουν του σεβασμού και του κύρους, όπως σε άλλες δικαιοδοσίες (Pepys, 2003: 4).

Σε πλήθος αναπτυσσόμενων κρατών, η δικαστική διαφθορά θεωρείται ως η μόνη οδός επίλυσης ζητημάτων είτε γιατί το σύστημα βασίζεται στην επιρροή και στις προσωπικές επαφές για μία αποτελεσματική εξυπηρέτηση είτε γιατί υπερτερεί η ανοχή απέναντι στη διαφθορά (Due Process of Law Foundation, 2007: 2). Σε πολλές περιπτώσεις υπερισχύει η πεποίθηση ότι δεν πρόκειται καν για μία ανήθικη συμπεριφορά, παραδείγματος χάρι η δωροδοκία εκ μέρους ενός κατά τα αλλά νομοταγούς δικηγόρου για την επίσπευση μίας δικογραφίας, διότι δεν θεωρείται παρέμβαση στην ουσία της υποθέσεως. Παραβλέπεται, φυσικά, το γεγονός ότι με αυτόν τον τρόπο διαστρεβλώνεται η πρόσβαση των πολιτών στις δικονομικές διαδικασίες (Pepys, 2003: 5).

Μία από τις πιο κοινές μορφές διαφθοράς είναι η καταβολή δώρου ως αντάλλαγμα για τη λήψη αποφάσεων. Εντούτοις, πρέπει να ληφθεί υπόψιν ότι στα υπό ανάπτυξη κράτη, αφενός η συντριπτική πλειοψηφία των πολιτών δεν έχει την οικονομική δυνατότητα να προβεί σε δωροδοκία δικαστικού λειτουργού και αφετέρου οι κοινωνικές αλληλεπιδράσεις δεν διέπονται κατά κανόνα από σύγχρονο θεσμικό πλαίσιο, αλλά από εθιμικούς και θρησκευτικούς κώδικες συμπεριφοράς (Buscaglia, 2001: 6).

Η διαφθορά μπορεί να εμφανίζεται ως ωφέλεια του δικαστή να ανελιχθεί επαγγελματικά, υποκύπτοντας παράλληλα σε πολιτικές πιέσεις (Pepys, 2003: 8). Η παράνομη πολιτική επιρροή στο δικαστικό σώμα δύναται να λάβει και αυτή διάφορες μορφές, που είτε ανήκουν σαφώς στο πεδίο της παρανομίας, όπως η δωροδοκία, η απειλή, η εκβίαση, η βία ακόμα και η τέλεση ανθρωποκτονίας, είτε πρόκειται για αθέμιτες επιρροές που αντικατοπτρίζουν μία κουλτούρα ανάπτυξης οργανωμένων δεσμών μεταξύ των κυβερνητικών και των δικαστικών εκπροσώπων (Gloppen, 2014: 72).

Οι πιέσεις, βέβαια, που δέχεται ένας δικαστής μπορεί να προέρχονται και από το εσωτερικό του δικαστικού συστήματος, η συμμόρφωση δε με τη θέση ενός ανώτερου ιεραρχικά λειτουργού μπορεί να αποσκοπεί στη διατήρηση των καλών σχέσεων ή στη μελλοντική λήψη ωφελημάτων. Ακόμα και ο φόβος για αντίποινα, για

παράδειγμα με τη μετακίνηση σε μία ανεπιθύμητη τοποθεσία ή με τον υποβιβασμό, μπορεί να οδηγήσει στη λήψη αδικαιολόγητων αποφάσεων (Pepys, 2003: 9).

Η συστηματική ή διαρθρωτική διαφθορά συνδέεται με τις δυσκολίες που καλούνται να αντιμετωπίσουν οι δικαστικές αρχές στα εν λόγω μέρη προκειμένου να εκτελέσουν αποτελεσματικά τα καθήκοντά τους. Έτσι, στις πράξεις διαφθοράς που συνδέονται με τη δικαστική αναποτελεσματικότητα και που οι πολίτες, ως επί το πλείστον, ανέχονται, εντάσσονται η δικαστική καθυστέρηση, η χειραγώγηση επίδοσης εγγράφων ή η παραποίηση τους, η ακατάλληλη χρέωση ως αντάλλαγμα για την επίσπευση διαδικασιών, η απαγγελία μη ορθής κατηγορίας ή η αλλαγή ορισμού αδικήματος προκειμένου να φυλακιστεί ή να αφεθεί ελεύθερο κάποιο άτομο και εν γένει η έκδοση απόφασης βάσει ακανόνιστων κρίσεων (Due Process of Law Foundation, 2007: 4).

Τέλος, και στις αναπτυσσόμενες χώρες, η δικαστική διαφθορά εμφανίζεται σε οποιοδήποτε χρονικό σημείο της νομικής διαδικασίας, ήτοι κατά την έναρξη μίας ποινικής έρευνας ή την κατάθεση μίας αγωγής, σε όλα τις επιμέρους δικονομικά στάδια, αλλά και στην εκτέλεση των αποφάσεων (Pepys, 2003: 6).

2.3: ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΛΟΓΙΑΣ

Σε παγκόσμιο επίπεδο, η δικαστική διαφθορά εμφανίζεται κατά περίπτωση ως κατάχρηση εξουσίας και ανεξαρτησίας, εκμετάλλευση θέσεως, καταστρατήγηση της διακριτικής ευχέρειας, εκβίαση και καθυστέρηση εκτέλεσης του καθήκοντος.

Σε μέρη με παραδοσιακές πελατειακές σχέσεις, όπως η Ελλάδα και κράτη υπό ανάπτυξη, λαμβάνει συχνά την όψη της ευνοιοκρατίας και του νεποτισμού. Και ναι μεν στις Η.Π.Α. το ενδιαφέρον εντοπίζεται στην υψηλή διαφθορά και τη συστημική δωροδοκία, πρόκληση, όμως, για τις αρμόδιες αρχές αποτελούν οι οργανωμένες πιέσεις από πολιτικές και επιχειρηματικές δυνάμεις για τη χάραξη ορισμένης στρατηγικής, οι οποίες δεν εξαντλούνται στη δημιουργία ανταλλακτικών σχέσεων με τους δικαστικούς λειτουργούς, αλλά λαμβάνουν και μη χρηματική μορφή.

Όσον αφορά στην εγχώρια διαφθορά χαμηλής κλίμακας και την ατομική δωροδοκία στο εθνικό δικαστικό σύστημα, δεν είναι ένα σύνηθες φαινόμενο διότι οι επαφές πολιτών με δικαστικούς λειτουργούς είναι σπάνιες. Εντούτοις, οι αποκαλύψεις υποθέσεων διαφθοράς κατέδειξαν το πρόβλημα σχετικά με τη δωροδοκία σε υψηλό

και συστηματικό επίπεδο. Στις Η.Π.Α., βέβαια, η υψηλή διαφθορά δεν γίνεται πάντοτε αντιληπτή ως παράνομη, σε κράτη, δε, που βρίσκονται σε μεταβατικό στάδιο, υπάρχουν διαπλεκόμενες συμπεριφορές που δεν λαμβάνονται υπόψιν ως ανήθικες ή γίνονται κοινωνικά ανεκτές.

Σε όλες τις έννομες τάξεις, η διαφθορά είναι δυνατόν να εκδηλωθεί σε οποιαδήποτε φάση της δικονομικής διαδικασίας. Στην περίπτωση των Η.Π.Α., το φαινόμενο ανθεί κατά τη νομοθέτηση των διατάξεων ενώ στις αναπτυσσόμενες χώρες, η δωροδοκία πολιτών, μία από τις πλέον διαδεδομένες μορφές διαφθοράς, εμφανίζεται στα ύστερα στάδια έκδοσης απόφασης και επιβολής της ποινής, όταν, εξαιτίας της οικονομικής ανέχειας, κρίνεται πια απολύτως αναγκαία.

Η κυριότερη μορφή διαφθοράς που παρουσιάζεται σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό σε κάθε κράτος ανεξαρτήτως πολιτισμικών γνωρισμάτων και κοινωνικο-οικονομικής ανάπτυξης είναι η αθέμιτη επιρροή που βλάπτει την αμεροληψία της δικαιοσύνης. Δύναται να προέρχεται από το εσωτερικό του δικαστικού συστήματος και συγκεκριμένα από ανώτερους ιεραρχικά λειτουργούς, μπορεί να συνίσταται στην αποφασιστική επίδραση του οργανωμένου εγκλήματος ή να πρόκειται για πολιτικές και οικονομικές παρεμβάσεις στο δικαιοδοτικό έργο. Ειδικότερα, αναφορικά, με την παράνομη πολιτική επιρροή, που εντάσσεται στην υψηλή διαφθορά, δύναται να εκτείνεται σε όλο το φάσμα της απονομής δικαιοσύνης, από την υπηρεσιακή κατάσταση ενός δικαστικού λειτουργού έως τη διακριτική μεταχείριση ενός κατηγορουμένου.

Η υψηλή διαφθορά που εκδηλώνεται στα ανώτερα κλιμάκια της πολιτικής και της επιχειρηματικής ζωής συνιστά ένα από τα βασικότερα προβλήματα που απασχολούν και τον δικαστικό τομέα, χωρίς όμως να υποβαθμίζεται και η ζημία που προκαλείται από τη μικροδιαφθορά, ειδικά στις δικαιοδοσίες που είναι βαθιά ριζωμένη στην κοινωνία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΑΙΤΙΕΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ

3.1: ΑΙΤΙΕΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ

3.1.1: Η ΚΑΤΑΧΡΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΕΞΟΥΣΙΑΣ

Η αρχή της διάκρισης των εξουσιών σε τρεις επιμέρους λειτουργίες, ήτοι στη νομοθετική, στην εκτελεστική και στη δικαστική, κατοχυρώνεται συνταγματικά και ειδικότερα στο άρθρο 26. Αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα του κράτους δικαίου, θεμελιώδη αρχή που καθιερώνεται στο άρθρο 25 παρ. 1 του ισχύοντος ελληνικού Συντάγματος (Κονταξής και Σταϊκούρα, 2019: 1026).

Εντούτοις, η επιλογή της ηγεσίας της Δικαιοσύνης από την κυβέρνηση συνιστά τη μόνη εξαίρεση από την αρχή αυτή, υπάρχει, μάλιστα, σχετική συνταγματική πρόβλεψη. Πρόκειται για μία κρίση που δεν αιτιολογείται ούτε ελέγχεται δικαστικά. Με δεδομένο το ευρύ πεδίο διακριτικής ευχέρειας που διαθέτει το υπουργικό συμβούλιο, ακόμα και με την πιστή τήρηση της συνταγματικά κατοχυρωμένης αρχής της αξιοκρατίας, δεν εξασφαλίζεται κατά απόλυτο τρόπο μία επιλογή εντός του πλαισίου του κράτους δικαίου, η απόφαση φέρει δε εξ ορισμού το στίγμα της αδιαφάνειας (Κοντιάδης, 2019).

«Η δικαστική λειτουργία ασκείται από τα δικαστήρια, οι αποφάσεις τους εκτελούνται στο όνομα του Ελληνικού Λαού», σύμφωνα με την παράγραφο 3 της διάταξης του άρθρου 26 που ανήκει στις μη αναθεωρήσιμες. Η αποστολή της δικαστικής εξουσίας συνίσταται στην επίλυση κάθε διαφοράς που ανακύπτει κατά την εφαρμογή της νομοθεσίας ανάμεσα σε πολίτες ή ανάμεσα σε αυτούς και το κράτος. Μάλιστα, η κατανομή της εξουσίας σε περισσότερους φορείς και όργανα, των οποίων η δράση είναι ανεξάρτητη, διασφαλίζει την ισορροπία του πολιτεύματος (Πικραμένος, 2019β: 17).

Η εξουσιαστική ισχύς των δικαστών και ειδικά η δυνατότητα εκμεταλλεύσεώς της για ατομικό όφελος συνιστά σημαντική παράμετρο εμφάνισης της διαπλοκής στον χώρο απονομής της δικαιοσύνης. Εξαιτίας, δε, της δύναμης που δίδεται στους δικαστικούς και εισαγγελικούς λειτουργούς, η δικαστική διαφθορά εντάσσεται στα εγκλήματα των ισχυρών. Η εν λόγω κατηγορία αδικημάτων χαρακτηρίζεται από τη

διάπραξη παράνομων πράξεων εκ μέρους προσώπων που κατέχουν θέση εξουσίας είτε στον δημόσιο είτε στον ιδιωτικό τομέα (Αλοσκόφης, 2019: 91).

Όσον αφορά στην κατάχρηση εξουσίας, πρόκειται, επίσης, για ποινικό αδίκημα, η τιμωρία του οποίου προβλέπεται στο Δωδέκατο Κεφάλαιο του ισχύοντος Π.Κ. που περιλαμβάνει τα Εγκλήματα σχετικά με την υπηρεσία, και συγκεκριμένα στο άρθρο 239. Ως επί το πλείστον, η παράνομη πράξη τελείται από δικαστικούς λειτουργούς με τη δεύτερη μορφή της κατάχρησης εξουσίας, ήτοι την εν γνώσει έκθεση σε δίωξη ή τιμωρία αθώου ή την παράλειψη δίωξης υπαίτιου ατόμου. Ως ενδεικτικά παραδείγματα καταγράφονται η άσκηση ποινικής δίωξης από τον εισαγγελέα χωρίς την ύπαρξη αποδεικτικών στοιχείων για την ενοχή ορισμένου προσώπου, η έκδοση παραπεμπτικού βουλεύματος από το δικαστικό συμβούλιο εις βάρος αθώου, καθώς και η κήρυξη ως ενόχου ενός πρόδηλα αθώου από το ποινικό δικαστήριο που δικάζει σε πρώτο ή δεύτερο βαθμό (Σατλάνης, 2019: 128-129).

Με τη μορφή της παράλειψης, δεν αφορά αποκλειστικά την περίπτωση μη κίνησης ποινικής δίωξης ή μη προσήκουσας άσκησής της, αλλά επιπροσθέτως, τιμωρείται η μη προώθηση δικογραφίας στο ακροατήριο εκ μέρους του εισαγγελέως, επιδίδοντας έγκυρο κλητήριο θέσπισμα ή κλήση, όπως επίσης και η παράλειψη ανακριτή να καταμηνύσει αξιόποινη πράξη ή να συλλέξει τα διαθέσιμα αποδεικτικά στοιχεία προς αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας (Σατλάνης, 2019: 130).

Η κατοχή εξουσίας επιδρά αρνητικά στους επίδοξους παραβάτες, καθώς δημιουργεί την πεποίθηση της αδυναμίας αποκάλυψης της εγκληματικής δράσης και της ατιμωρησίας. Οι δράστες εκμεταλλεύονται τις ασάφειες που δημιουργούν γκρίζες ζώνες μεταξύ της νομιμότητας και της παρανομίας. Σε καμία περίπτωση, ωστόσο, δεν μπορεί να γίνει δεκτή η επίκληση της νομικής πλάνης. Οι δικαστικοί λειτουργοί, όντας πρόσωπα με ανώτατη εκπαίδευση, γνωρίζουν επαρκώς το νομικό πλαίσιο, τη βαρύτητα των πράξεων τους και τις συνέπειες που προβλέπονται για αυτές.

3.1.2: Η ΚΑΤΑΣΤΡΑΤΗΓΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΑΚΡΙΤΙΚΗΣ ΕΥΧΕΡΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑΣ

Η τήρηση από το δικαστικό σώμα της αρχής της ελεύθερης εκτίμησης των αποδείξεων που θεμελιώνεται στην αρχή της ηθικής απόδειξης, η καθιέρωση της οποίας γίνεται στη διάταξη του άρθρου 177 Κ.Π.Δ., καθώς και η λήψη αποφάσεων βάσει συνειδήσεως και σύμφωνα με τις πεποιθήσεις του, δεν πρέπει να δημιουργεί την

εντύπωση αυθαίρετων κρίσεων (Ιωαννίδου, 2020: 958 και Κουράκης, 2005β: 22). Πρόκειται για το φάσμα διακριτικής ευχέρειας των δικαστικών λειτουργών εντός του οποίου προβαίνουν σε αξιολόγηση του αποδεικτικού υλικού, στηριζόμενοι στο περιεχόμενο των κανόνων της λογικής, της επιστήμης και σε κάθε δίδαγμα που απορρέει από την κοινή πείρα, χωρίς να δίδεται περιθώριο για τυχαία συμπεράσματα (Ιωαννίδου, 2020: 959).

Παρά ταύτα, βασικό αίτιο της δικαστικής διαφθοράς αλλά και της αναποτελεσματικής αντιμετώπισής της στην Ελλάδα είναι, αναμφισβήτητα, το ευρύτατο πεδίο διακριτικής ευχέρειας εντός του οποίου καλείται ο δικαστικός μηχανισμός να διαχειριστεί επείγοντα και σημαίνοντα προβλήματα των πολιτών (Κουράκης, 2005α: 207). Η καταχρηστική άσκηση του πλαισίου της διακριτικής ευχέρειας που διαθέτουν οι δικαστικοί εκπρόσωποι σε συνδυασμό με την έλλειψη επαρκούς εποπτείας εκ μέρους των πειθαρχικών οργάνων συνιστούν σοβαρή εστία διαφθοράς στο ποινικοκατασταλτικό σύστημα (Κοσμάτος και Λαμπάκης, 2019: 189-190).

Το δίκαιο αποτελεί έκφραση μίας υπέρτατης πολιτικής, την αποκαλούμενη στις δικαιοκρατούμενες έννομες τάξεις, πρωταρχία του δικαίου. Και ενώ ο δικαστής, ως πολιτειακό όργανο, εκφράζει την κρατική βούληση, η σχετικότητα της πολιτικής εξάρτησης έγκειται στην υποχώρησή της έναντι της πολιτικής της πρωταρχίας του δικαίου. Έτσι, η περίπλοκη έννοια της δικαστικής ανεξαρτησίας προσδιορίζεται βάσει του συνδυασμού της σχετικής εξάρτησης από την κρατική εξουσία, της απόλυτης αφοσίωσης στην προτεραιότητα του δικαίου και της πλήρους αποσύνδεσης από κομματικές πολιτικές (Μανωλεδάκης, 1992: 15-16,19).

Η λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία που θωρακίζει την αμερόληπτη δράση των δικαστών, κατοχυρώνεται συνταγματικά και έχει όριο το ίδιο το Σύνταγμα. Είναι συχνή η θεώρησή της ως προνομίου των δημόσιων λειτουργών ενώ βάσει της ανεξαρτησίας θεμελιώνεται το δημοκρατικό κράτος και προστατεύονται οι ατομικές ελευθερίες των πολιτών. Η στάση του δικαστικού σώματος δεν έγκειται στη διακριτική του ευχέρεια αλλά ορίζεται από τον κανόνα δικαίου και τις ηθικές υποχρεώσεις του λειτουργήματός του (Σακελλαροπούλου, 2019: 49).

Οι δικαστές είναι ανεξάρτητοι από τους ανώτερους ιεραρχικά αλλά και από την κοινωνία και τους διαδίκους (Πικραμένος, 2019β: 18-19). Απολαμβάνουν προσωπική ανεξαρτησία, θεμελιώδη προϋπόθεση για την αμερόληπτη άσκηση των καθηκόντων τους που εξασφαλίζεται με την παροχή εγγυήσεων αναφορικά με την υπηρεσιακή τους

κατάσταση (Βιδάλη και Κουλούρης, 2012: 295). Όσον αφορά στη λειτουργική της εκδοχή, δηλαδή της άσκησης των δικαιοδοτικών αρμοδιοτήτων βάσει του Συντάγματος και της συνείδησης, η ανεξαρτησία ισχύει έναντι των άλλων δύο λειτουργιών, δηλαδή της νομοθετικής και της εκτελεστικής (Κονταξής και Σταϊκούρα, 2019: 1025,1027).

Εντούτοις, στην παράγραφο 5 του άρθρου 90, προβλέπεται η έκδοση προεδρικού διατάγματος, κατόπιν προτάσεως του υπουργικού συμβουλίου, για την προαγωγή στις θέσεις του Προέδρου και των αντιπροέδρων των τριών ανωτάτων δικαστηρίων της χώρας, ήτοι του Συμβουλίου της Επικρατείας, του Αρείου Πάγου και του Ελεγκτικού Συνεδρίου. Ομοίως, πραγματοποιούνται και οι προαγωγές στις θέσεις του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, του Γενικού Επιτρόπου του Ελεγκτικού Συνεδρίου και του Γενικού Επιτρόπου των τακτικών διοικητικών δικαστηρίων. Η εν λόγω κυβερνητική επιλογή για την ηγεσία της Δικαιοσύνης συνιστά σοβαρή περίπτωση εμπλοκής της εκτελεστικής εξουσίας στη δικαστική και τη μόλυνση της ανεξαρτησίας της τελευταίας (Μανωλεδάκης, 1992: 20 και Πικραμένος, 2019β: 20).

Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφερθεί το παράδειγμα της απόφασης του Αρείου Πάγου επί της συνταγματικότητας του νόμου περί απιστίας στελεχών του χρηματοπιστωτικού τομέα και της ποινικής μεταχείρισής τους. Το ενδιαφέρον εστιάζεται στην κατ' έγκληση ή αυτεπάγγελτη δώξη της απιστίας (άρ. 405 Π.Κ.) υπό την ειδικότερη έκφανση της πράξης που στρέφεται κατά των τραπεζικών ιδρυμάτων.

Με την τροποποίηση του άρθρου 390 Π.Κ. με τον Νόμο 4637/2019, η ποινική δώξη της κακουργηματικής απιστίας των τραπεζιτών, δύνατο να ασκηθεί μόνο κατόπιν υποβολής εγκλήσεως από τις διοικήσεις των ιδρυμάτων, προκαλώντας ισχυρές αντιδράσεις στη δημόσια διαβούλευση και έντονες κριτικές αναφορικά με τη διακριτική μεταχείριση των ανωτέρω προσώπων (Κοσμάτος, 2020: 161-164).

Επισημαίνεται ότι, κατόπιν αντιφατικών αποφάσεων των δικαστικών συμβουλίων των Πλημμελειοδικών, την επισήμανση του κινδύνου ατιμωρησίας από την Ένωση Εισαγγελέων της Ελλάδας και παρατηρήσεις στη χώρα μας από τη GRECO, τον Μάρτιο του 2021 το ΣΤ΄ Ποινικό Τμήμα του Αρείου Πάγου έκρινε ομόφωνα ότι επρόκειτο για μία ρύθμιση εναρμονισμένη με το Σύνταγμα. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το σκεπτικό της απόφασης (ΑΠ 265/2021), η εν λόγω διάταξη δεν υποκρύπτει συγκεκριμένη αμνηστία, συνεπώς δεν αντίκειται στο άρθρο 47 παρ. 3 και 4 του Συντάγματος, το αξιόποινο της πράξεως δεν εξαλείφεται, απλώς

τίθεται ένας πρόσθετος όρος για τη δίωξή της, ήτοι η υποβολή της εγκλήσεως εκ μέρους του τραπεζικού ιδρύματος.

Στα πλαίσια της προσπάθειας για την επιτάχυνση της απονομής της δικαιοσύνης, βέβαια, ο νόμος αναθεωρήθηκε, υπό την ίδια ουσιαστικά κοινοβουλευτική πλειοψηφία, και με την πρόσφατη αναθεώρηση του Π.Κ., η πράξη υπήχθη στα αυτεπαγγέλτως διωκόμενα αδικήματα (Νόμος 5090/2024, άρθρο 60).

Για την αποτελεσματικότητα του χειρισμού υποθέσεων απαιτείται η απονομή του δικαίου να γίνεται κατά τρόπο αντικειμενικό, χωρίς αθέμιτες επιρροές. Οι αποδοχές των λειτουργών, ιδιαίτερα στα υψηλά κλιμάκια, είναι τέτοιου επιπέδου, άλλωστε, που δεν συμβάλλουν στην ανάπτυξη πρακτικών διαφθοράς. Όμως, η δημιουργία προσδοκιών σχετικά με την κατανομή υποθέσεων, την ύπαρξη ευκαιριών σταδιοδρομίας και διορισμού σε υψηλές βαθμίδες στα ανώτατα εθνικά δικαστήρια, καθιστά το δικαστικό σώμα επιρρεπές στην αποδοχή πολιτικών παρεμβολών (Μανωλεδάκης, 1992: 23). Κλονίζεται δε η ακεραιότητα στο εσωτερικό του, που είναι απολύτως απαραίτητη για να διασφαλισθεί η αμεροληψία και να διαμορφωθεί μία εύρυθμη λειτουργούσα ανεξάρτητη δικαιοσύνη (Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκή Επιτροπή της Ε.Ε., 2018: 18).

Και ναι μεν οι δικαστικοί λειτουργοί απολαμβάνουν από το Σύνταγμα λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία, υποχρεούνται, ωστόσο, να προβαίνουν στην έκδοση αποφάσεων, ειδικά και εμπεριστατωμένα αιτιολογημένων (Ιωαννίδου, 2020: 959 και Καρράς, 2007: 34-35). Αιτιολογημένες είναι οι αποφάσεις που περιλαμβάνουν τους λόγους βάσει των οποίων διαμορφώθηκε η κρίση του δικαστηρίου αφενός ως προς τα πραγματικά περιστατικά και αφετέρου ως προς την υπαγωγή τους στη σχετική νομοθετική διάταξη (Πικραμένος, 2019β: 22). Ανεξαρτήτως της εκτάσεως της αιτιολογίας, που επιβάλλουν οι εκάστοτε περιστάσεις, η δικαστική γλώσσα της απόφασης πρέπει να είναι απλή, κατανοητή και διαυγής, ώστε να γίνεται αντιληπτή από τη νομική κοινότητα και το ευρύ κοινό (Πικραμένος, 2019α: 59).

Η βασική αρχή της αιτιολογίας προβλέπεται στο άρθρο 139 του Κ.Π.Δ., που στηρίζεται στην αρχή της δίκαιης δίκης, η καθιέρωση της οποίας συντελείται με το άρθρο 6 της Ε.Σ.Δ.Α.. Η έλλειψη της αιτιολογίας ή η εσφαλμένη διατύπωσή της, άγει στη δημιουργία υπόνοιας σχετικά με την ύπαρξη πραγματικής βούλησης της αρμόδιας δικαστικής αρχής για την τήρηση της νόμιμης διαδικασίας (Αποστολόπουλος, 2018).

Επίσης, η δικαστική ανεξαρτησία δεν ισοδυναμεί με ελευθερία διαχείρισης του χρόνου απερίσκεπτα εκ μέρους του δικαστικού λειτουργού, χωρίς να λογοδοτεί για την

ενδεχόμενη μεγάλη καθυστέρηση έκδοσης αποφάσεων, επικαλούμενος την πνευματική, διανοητική φύση της εργασίας του. Η κατοχύρωση της ανεξαρτησίας λειτουργεί κατά κύριο λόγο υπέρ της κοινωνίας και της Πολιτείας μέσω των εγγυήσεων που παρέχονται στο δικαστικό σώμα, ώστε να επιτελεί το έργο του απαλλαγμένο από οποιαδήποτε εξάρτηση και σε επίκαιρο χρόνο.

Έτσι, συμβάλλει στην επίτευξη της εύρυθμης λειτουργίας της κοινωνίας και της νομιμοποίησης της κρατικής εξουσίας απέναντι στους πολίτες (Πικραμένος, 2019β: 28). Η δικαστική ανεξαρτησία είναι αναγκαία για την ύπαρξη ενός μη διεφθαρμένου δικαστικού συστήματος, ωστόσο δεν είναι ικανή να αντιμετωπίσει το πρόβλημα, καθώς ένα ανεξάρτητο δικαστικό σώμα μπορεί να είναι διεφθαρμένο (Arvidsson & Folkesson, 2010: 1).

3.1.3: ΟΙ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΠΟΝΟΜΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

Στη σύγχρονη εποχή, η οργάνωση και λειτουργία της δικαιοσύνης υπό καθεστώς δικαστικής ανεξαρτησίας δεν επαρκεί. Προκειμένου να ανταποκρίνεται στην αποστολή της και να είναι αποτελεσματική, πρέπει να μην χαρακτηρίζεται από καθυστέρηση, αλλά αντιθέτως, η επίλυση κάθε διαφοράς να γίνεται εντός εύλογου χρονικού διαστήματος (Πικραμένος, 2019β: 15). Η ύπαρξη πλούσιας νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Ε.Δ.Δ.Α.) ως προς το δικαίωμα για δίκαιη δίκη (άρθρο 6 της Ε.Σ.Δ.Α.) περιλαμβάνει, μάλιστα, και την έγκαιρη απονομή της δικαιοσύνης (Σακελλαροπούλου, 2019: 44-45).

Η καθυστέρηση στην απόδοση του δικαίου συνιστά σαφή ένδειξη διαφθοράς. Οι δικαστικές αρχές οφείλουν να αναζητούν την ουσιαστική αλήθεια, χωρίς όμως αυτό να συνεπάγεται την καταστρατήγηση της υποχρέωσής τους (Ανδρουλάκης, 1994: 157). Η ανάγκη για βαθύτερη έρευνα που αποσκοπεί στην εξιχνίαση ενός αδικήματος και στην τιμωρία των υπαιτίων, δεν πρέπει να αποτελεί αιτία υπέρμετρης αργοπορίας που μπορεί εν τέλει να οδηγήσει ακόμα και σε παραγραφή του εγκλήματος (Κοσμάτος και Λαμπάκης, 2019: 208-209).

Όσον αφορά στην αντίληψη που κυριαρχεί για τη διαφθορά, σε πολλές περιπτώσεις πρόκειται για τη μοναδική δίοδο για την ταχεία και επιτυχή διεκπεραίωση μίας υπόθεσης. Η άποψη αυτή ενισχύεται από τους ιδιαίτερα βραδείς ρυθμούς που διακρίνουν τη δημόσια διοίκηση (Κουράκης, 2005α: 207). Έτσι, έχει παγιωθεί η νοοτροπία ότι δεν έχουν όλες οι πράξεις διαφθοράς εγκληματικό χαρακτήρα,

ειδικότερα όσες τελούνται σε μικρή κλίμακα, αφορούν την καθημερινότητα και δεν επιφέρουν κάποια βλάβη βαριάς μορφής (Κραμβιά-Καπαρδή και Τσολάκης, 2011: 65-66).

Σύμφωνα, δε, με την κοινοτική δημοσκόπηση «Ευρωβαρόμετρο» για τη διαφθορά, που έγινε για λογαριασμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 2009, ήδη μεγάλο ποσοστό των πολιτών στη χώρα μας θεωρούσε τη διαφθορά αναπόφευκτη (Κραμβιά-Καπαρδή και Τσολάκης, 2011: 66-67), ενώ σύμφωνα με την αντίστοιχη σφυγμομέτρηση του 2023, οι Έλληνες πιστεύουν ότι πρόκειται για ένα φαινόμενο ευρέως διαδεδομένο (European Union, Eurobarometer, 2023).

Η ολιγορτία της δικαιοσύνης συνιστά για τη σημερινή κοινωνία πρόβλημα δομικού χαρακτήρα. Αναμφισβήτητα, οφείλεται στις αστοχίες της νομοθεσίας, στις διαδοχικές τροποποιήσεις διατάξεων, αλλά και στις οργανωσιακές και λειτουργικές αδυναμίες των δικαστηρίων. Επιπρόσθετα, στην καθυστέρηση συμβάλλει η ύπαρξη πληθώρας ενδίκων μέσων και βοηθημάτων, δυσανάλογων με τις υπάρχουσες δυνατότητες, όπως επίσης και η αδικαιολόγητη παράταση της εκκρεμοδικίας με ενέργειες των διαδίκων (Σακελλαροπούλου, 2019: 45-46).

3.1.4: Η ΠΗΓΗ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΚΑΙ Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΑΠΟ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

Κατά το αρχικό στάδιο που μία υπόθεση εισάγεται στην ποινική δικονομία, παρουσιάζεται η επιλεκτικότητα του ποινικοκατασταλτικού συστήματος, διότι η πορεία της εξαρτάται από την κρίση των διωκτικών αρχών, που παρέχουν τις κατευθυντήριες οδηγίες για κάθε επιμέρους πράξη (Καρύδης, 2010: 210). Παραδείγματος χάριν, περιπτώσεις μη ορθής διεξαγωγής βασικής ανακριτικής ενέργειας ή παντελούς απουσίας της, διενέργειας έρευνας χωρίς την τήρηση της αμεροληψίας και της διαφάνειας ή ακόμα και δημιουργίας σχέσεων επιρροής ανάμεσα σε διωκτικά όργανα και δικαστικούς λειτουργούς συμβάλλουν καθοριστικά στην έκβαση των νομικών διαδικασιών (Κοσμάτος και Λαμπάκης, 2019: 199-200).

Ένας εκ των παραγόντων που επηρεάζουν τη διαδρομή μίας δικογραφίας, είναι ο τρόπος με τον οποίο χρεώνονται οι εισαγγελείς τις υποθέσεις. Ναι μεν υπάρχει η πρόβλεψη της εναλλαγής τους στις υπηρεσίες, ο οποιοσδήποτε, όμως, δύναται να επιλέξει μεταξύ των ως άνω, καθώς το σχετικό πρόγραμμα γνωστοποιείται στο κοινό. Το εν λόγω ζήτημα αποτέλεσε, μάλιστα, αντικείμενο συστάσεως της GRECO προς την

Ελλάδα προκειμένου να αναδιαμορφώσει το σχετικό κανονιστικό της πλαίσιο, θεσπίζοντας αυστηρότερες ρυθμίσεις (Κοσμάτος και Λαμπάκης, 2019: 204).

Η μη τήρηση των βασικών αρχών της προδικασίας, όπως η μυστικότητα, η θέση στο αρχείο σοβαρής καταγγελίας, η πλημμελής ερμηνεία και εφαρμογή νομοθετικής διάταξης, δικονομικού κανόνα και διαδικασίας, εγείρουν ερωτήματα σχετικά με την αληθινή πρόθεση των αρμόδιων αρχών προκειμένου να διεκπεραιώσουν επαρκώς το έργο τους (Παπαϊωάννου, 2019).

Κύριο αίτιο ανάπτυξης της διαφθοράς είναι η παρουσία δυσλειτουργιών και παθογενειών στο ίδιο το σύστημα απονομής της δικαιοσύνης. Κατά τη διαχείριση μίας δικογραφίας, ο δικαστικός λειτουργός δύναται να εκμεταλλευτεί λάθη, ασάφειες, πρόχειρα νομοθετικά κείμενα και το γεγονός ότι απουσιάζει ένα άρτιο θεσμικό πλαίσιο (Κοσμάτος και Λαμπάκης, 2019: 200-201). Το φαινόμενο, ευνοείται, δε, με την απουσία σαφούς περιγραφής καθηκόντων και αποκλειστικών αρμοδιοτήτων και τη συνεπεία αυτών διάχυση κάθε ευθύνης (Κουράκης, 2005α: 209).

Βέβαια, η διαπλοκή ενδέχεται να μην εντοπίζεται στις δικαστικές αρχές αποκλειστικά, αλλά να αφορά διοικητικούς φορείς ή ειδικούς πραγματογνώμονες, στις περιπτώσεις που η δικαστική κρίση βρίσκεται σε σχέση εξάρτησης με τις αποφάσεις της δημόσιας διοίκησης ή από εκθέσεις πραγματογνωμοσύνης (Κοσμάτος και Λαμπάκης, 2019: 202-203).

Η επαφή που αναπτύσσουν οι δικαστικοί λειτουργοί και υπάλληλοι με πρόσωπα που εκπροσωπούν την πολιτική ηγεσία, την εκκλησία, την αστυνομία, ιδιαίτερα σε τοπικό, περιφερειακό επίπεδο, καθώς και οι διαπροσωπικές τους σχέσεις με πολίτες, είναι πιθανόν να ασκεί επιρροή στις επιλογές, κρίσεις και αποφάσεις τους (Κοσμάτος και Λαμπάκης, 2019: 205). Έτσι, με την επιμέτρηση ανόμοιων ποινών για αδικήματα που ομοιάζουν, καθώς και με τον διαφορετικό χειρισμό υπαίτιων προσώπων για την ίδια ακριβώς πράξη, δημιουργούνται ταξικές διακρίσεις που συνιστούν απειλή της κοινωνικής συνοχής (“Η σκοτεινή πλευρά της ελληνικής “δικαιοσύνης””, 2018). Η συνήθης περίπτωση είναι η δημιουργία στενών δεσμών μεταξύ δικαστικών λειτουργών και ισχυρών παραγόντων της επιχειρηματικής δραστηριότητας και της πολιτικής, καθώς αμφότεροι ανήκουν στην ανώτερη κοινωνική κλίμακα, οι συμβιωτικές σχέσεις μεταξύ τους, μάλιστα, αποσκοπούν στην ικανοποίηση των συμφερόντων κάθε πλευράς (Chambliss, 2004).

Στην Ελλάδα, η άνθηση της διαφθοράς στον δημόσιο τομέα και εν προκειμένω στον ευαίσθητο χώρο της δικαιοσύνης οφείλεται, επιπροσθέτως, στην κυριαρχία των

παραδοσιακών πελατειακών σχέσεων και του συστήματος πατρωνίας. Διαχρονικά, οι δυσμενείς κοινωνικοοικονομικές συνθήκες, με αναπόφευκτο αποτέλεσμα την εδραίωση του χαμηλού εισοδήματος και της φτώχειας, που οδήγησαν στην επικράτηση της αναξιοκρατίας, συγκαταλέγονται στους γενεσιουργούς παράγοντες της δικαστικής διαφθοράς (Κραμβιά-Καπαρδή και Τσολάκης, 2011: 66).

3.1.5: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ, ΤΟΥ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟΥ ΚΛΑΔΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΩΝ ΚΑΤΑΦΥΓΙΩΝ

Η ανάπτυξη της διαπλοκής στον δικαστικό κλάδο αλλά και εν γένει στη δημόσια διοίκηση, εναρμονίζεται με τον κυρίαρχο τύπο της οικονομίας των σύγχρονων κοινωνιών, βρίσκεται, δηλαδή, σε συνάρτηση με την ανάπτυξη του παγκοσμιοποιημένου χρηματοπιστωτικού συστήματος και του οικονομικού μοντέλου του καπιταλισμού (Βιδάλη, 2019: 330).

Η ολοένα και αυξανόμενη απόκτηση εισοδημάτων από πράξεις διαφθοράς, όπως η δωροδοκία και η εκβίαση, δημιουργεί τη συσσώρευση κεφαλαίου που δεν δικαιολογείται, καθώς στερείται νόμιμης αιτίας. Κατά συνέπεια, οι εγκληματίες επιχειρούν να αποκρύψουν τα εν λόγω περιουσιακά στοιχεία από την κρατική μηχανή, να συγκαλύψουν τη διαδρομή του χρήματος, να το μετατρέψουν σε νόμιμο ώστε να διοχετευθεί εκ νέου στην οικονομία υπό το πέπλο της νομιμότητας και της κανονικότητας (Βιδάλη, 2017: 143-144 και Ruggiero, 2017: 203).

Τις τελευταίες δεκαετίες, με την οικονομική απελευθέρωση, το άνοιγμα της αγοράς και την παγκοσμιοποίηση των τραπεζών, οι επιχειρηματικές συνεργασίες και συναλλαγές απέκτησαν διεθνή χαρακτήρα. Με τη δυνατότητα κίνησης κεφαλαίων σε άλλες χώρες και σχεδιασμού επενδυτικών προγραμμάτων εκτός εθνικών συνόρων, η προσπάθεια εύρεσης περιουσιακών στοιχείων και αναζήτησης της πραγματικής προέλευσής τους αποτελεί δυσχερές εγχείρημα.

Μάλιστα, κάθε κίνηση εντοπισμού τους αναχαιτίζεται από τους παραβάτες που αποσκοπούν στην απόκρυψη της μεταφοράς παράνομων κεφαλαίων μέσω ενός πολύπλοκου οργανωμένου δικτύου. Οι εγκληματίες αξιοποιούν τις σύγχρονες τεχνολογικές μεθόδους και εφαρμόζουν καινοτόμες πρακτικές, αποπροσανατολίζοντας τις διωκτικές αρχές και εξουδετερώνοντας κάθε εναντίον τους ενέργεια που επιχειρείται από τους ελεγκτικούς μηχανισμούς (FATF, 2018: 5).

Ο χρηματοοικονομικός τομέας και κυρίως η σκιώδης τραπεζική που λειτουργεί εντός χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων τα οποία εδρεύουν σε «φορολογικά καταφύγια», όπου διασφαλίζεται η ανωνυμία και η μυστικότητα, συμβάλλουν καθοριστικά στην άνθηση της διαφθοράς, καθώς διευκολύνεται η τέλεση των σχετικών εγκλημάτων τόσο με τη συγκάλυψη του παράνομου κέρδους όσο και με τη νομιμοποίησή του (Βιδάλη, 2019: 320,322 και Falciani & Minguzzi, 2015: 137). Με τη λειτουργία περίπλοκων διαδικασιών κίνησης των χρημάτων εντός του τραπεζικού συστήματος, με τη χρησιμοποίηση ποικίλων χρηματοπιστωτικών προϊόντων αλλά και με την σύσταση ή εκμετάλλευση υπεράκτιων εικονικών εταιρειών παρέχεται επιπλέον δικλείδα ασφαλείας (Ruggiero, 2017: 200-201,205).

Τα χρηματοοικονομικά ιδρύματα που επιλέγουν οι εγκληματίες βρίσκονται σε μέρη που χαρακτηρίζονται ως «φορολογικοί παράδεισοι», όχι μόνο λόγω του φορολογικού τους καθεστώτος αλλά και εξαιτίας της έλλειψης διάθεσης για την παροχή οποιασδήποτε πληροφορίας, καθώς και της απροθυμίας συνδρομής στο έργο οικονομικών, φορολογικών και δικαστικών αρχών (Βασιλαντωνοπούλου, 2019: 271 και Zucman, 2015: 34 και Falciani & Minguzzi, 2015: 144-145).

Έτσι, κάθε ενδοιασμός που ανάγεται στην επιτυχία ή μη της απόκρυψης του χρήματος και νομιμοποίησής του, παύει να υφίσταται. Στα ανωτέρω οικονομικά κέντρα, πέρα από την ύπαρξη χαμηλού φορολογικού συντελεστή, δεν απαιτούνται λεπτομερείς διατυπώσεις και χρονοβόρες διαδικασίες για τη σύσταση ενός εταιρικού οχήματος και τη μεταβίβαση σε αυτό περιουσιακού κεφαλαίου (Κουράκης, 2005α: 173). Η μη πιστή τήρηση της νομιμότητας και της διαφάνειας και η δυσχερής συνεργασία με τη Δικαιοσύνη χαρακτηρίζουν τα εν λόγω μέρη και τα καθιστούν πόλο έλξης για τη μεταβίβαση παράνομων εσόδων.

Εκεί εξασφαλίζεται το απόρρητο και η αναγκαία προστασία από τους αρμόδιους εποπτικούς φορείς (Ευρωπαϊκή Ένωση, Επίσημη Εφημερίδα, 2012 και Μιχαλοπούλου, 2019: 337 και Falciani & Minguzzi, 2015: 137, 144-145). Ισχυρό δέλεαρ για τα ενδιαφερόμενα άτομα συνιστά όχι μόνο η δυνατότητα τοποθέτησης και φύλαξης της τεράστιας ποσότητας εισοδήματος, προϊόντος της δικαστικής διαφθοράς, αλλά και η περαιτέρω προοπτική της ελεύθερης διάθεσης του χρήματος, το οποίο «ξεπλένεται» και «καθαρό» πια δύναται να ενσωματωθεί στο πεδίο της νόμιμης οικονομίας.

Και ενώ έχουν λάβει χώρα σημαντικές ενέργειες σε παγκόσμιο επίπεδο για την επιτυχή αντιμετώπιση του φαινομένου, με εξέχουσα τη συνεισφορά της G20, του

Ο.Ο.Σ.Α., του Ο.Η.Ε. και της F.A.T.F., η χρηματοοικονομική αδιαφάνεια δεν έχει εξαλειφθεί. Έτσι, πρόσωπα που επιθυμούν την απώλεια κάθε ίχνους των παράνομων εισοδημάτων τους από πράξεις διαφθοράς εκμεταλλεύονται τις αναποτελεσματικές πρακτικές και τα ημίμετρα που έχουν υιοθετήσει οι εκάστοτε δικαιοδοσίες, καθώς επίσης και την έλλειψη ενός συνεκτικού στρατηγικού σχεδιασμού (Zucman, 2015: 77 και Van der Does de Willebois, Halter, Harrison, Park & Sharman, 2011: 33).

3.2: ΑΙΤΙΕΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΕ ΔΙΕΘΝΕΣ ΕΠΙΠΕΔΟ

3.2.1: ΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Η αφετηρία της διαφθοράς μπορεί να συνίσταται σε μία μεμονωμένη απόφαση ενός ατόμου. Η εκτεταμένη εμφάνιση του φαινομένου, όμως, αποτελεί ένα κοινωνικό πρόβλημα, η πηγή του οποίου είναι δυνατόν να εντοπίζεται τόσο στο εσωτερικό του δικαστικού κλάδου όσο και έξω από αυτόν. Τα δικαστήρια, άλλωστε, δεν είναι αποκλεισμένα από την κοινωνία, εντάσσονται σε ένα ευρύτερο περιβάλλον που συμβάλλει και αυτό σε μικρό ή μεγάλο βαθμό στην εκδήλωση της διαπλοκής (Bedner, 2002: 17).

Σύμφωνα με το CCJE, τα αίτια της διαφθοράς στο δικαστικό σώμα είναι ποικίλα, ανάγονται, δε, στην ύπαρξη αθέμιτης επιρροής εκτός του δικαστικού συστήματος αλλά και σε παράγοντες εντός του χώρου της Δικαιοσύνης. Δύνανται μάλιστα, να ομαδοποιηθούν σε κατηγορίες, όπως διαρθρωτικά-δομικά, οικονομικά, κοινωνικά και προσωπικά. Η κατηγοριοποίηση δεν μπορεί να είναι εξαντλητική, πρόκειται απλά για μία απεικόνιση των κύριων κινδύνων διαφθοράς. Κοινό χαρακτηριστικό των αιτίων είναι ότι συνιστούν απειλή για τη δικαστική ανεξαρτησία (Council of Europe, Consultative Council of European Judges, 2018).

Η έλλειψη της δικαστικής ανεξαρτησίας σε συνδυασμό με την ύπαρξη διαρκούς διαρθρωτικής ανισορροπίας μεταξύ των τριών εξουσιών του κράτους και ανεπαρκούς εποπτείας, συγκαταλέγονται στις σοβαρές αιτίες διαφθοράς. Για παράδειγμα, οι μεταρρυθμίσεις του 2015 στην Πολωνία, βάσει των οποίων το δικαστικό σώμα τέθηκε υπό τον έλεγχο του κυβερνώντος κόμματος, αυξάνοντας τις πιθανότητες αθέμιτης επιρροής σε διώξεις διαπλοκής για πολιτικούς σκοπούς και εν γένει διακινδυνεύοντας την αποτελεσματικότητα της καταπολέμησης της διαφθοράς υψηλού επιπέδου,

δημιούργησε παρατεταμένη σύγκρουση με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, θεματοφύλακα των συνθηκών της Ε.Ε.. Και η Ισπανία, όμως, αποτελεί χώρα, το νομικό σύστημα της οποίας είναι ευάλωτο στην πολιτικοποίηση και χρήζει αναπροσαρμογής ρυθμίσεων (“Judicial independence is a concern in some EU countries, says Brussels”, 2021).

Η διαφθορά δύναται να εμφανισθεί και εξαιτίας της απουσίας ή της παροχής ελλιπών νομικών πληροφοριών. Βέβαια και στην περίπτωση επαρκούς πληροφόρησης απαιτείται η εφαρμογή της νομοθεσίας από ικανά και καταρτισμένα πρόσωπα, κάτι που σε πολλές χώρες δεν είναι δεδομένο. Η ύπαρξη αποικιών έχει προκαλέσει σε αρκετές περιπτώσεις ρήξη με το επιστημονικό παρελθόν και πολλές γενιές νομικών έχουν ως αναφορά διαφορετικά ακαδημαϊκά κείμενα και νομοθετήματα. Έτσι, ενώ βάσει της αγγλοσαξονικής κουλτούρας και του γερμανικού νομικού στυλ επιβάλλεται εκτενής αιτιολογία για μία δικαστική κρίση, δεν συμβαίνει το ίδιο και βάσει της γαλλο-λατινικής παράδοσης. Η μεταφορά αυτής της διαφορετικής νοοτροπίας στις αποικίες των ευρωπαϊκών χωρών, είχε, μάλιστα, συνέπειες παγκόσμιου βεληνεκούς (Bedner, 2002: 18).

Στα αίτια διαφθοράς συμπεριλαμβάνονται η αδιαφάνεια, οι κακές συνθήκες εργασίας που μπορεί να περιλαμβάνουν ανεπάρκεια σε μισθούς και επιδόματα, υποδομές και εξοπλισμό έως και προσωπικό. Για αυτό τον λόγο, χώρες όπως η Σουηδία, η Δανία, το Βέλγιο και η Ολλανδία, καλούνται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να προβούν σε ενίσχυση των πόρων και χρηματοδότηση του δικαστικού συστήματος. Στην Ιταλία, δε, απαιτούνται μεταρρυθμίσεις για να αντιμετωπισθεί το πρόβλημα με τις εκκρεμείς υποθέσεις και την αργή γραφειοκρατία (“Judicial independence is a concern in some EU countries, says Brussels”, 2021).

Η εκδήλωση του φαινομένου μπορεί να οφείλεται στην ασαφή οριοθέτηση μεταξύ της δημόσιας σφαίρας και της ιδιωτικής ζωής των δικαστικών λειτουργών, ήτοι στην ύπαρξη στενά συνυφασμένων επαγγελματικών και προσωπικών σχέσεων. Ενδέχεται, επίσης, να εδράζεται στην ανάγκη κάλυψης αναγκών, που κυμαίνονται από τις πρωταρχικές και απαραίτητες έως εκείνες που συνδέονται με την απόκτηση ενός υψηλού βιοτικού επιπέδου, αρμόζοντος στην κοινωνική ομάδα που ανήκουν ή φιλοδοξούν να ενταχθούν. Αναφορικά με την τελευταία περίπτωση, η έννοια της ανάγκης έγκειται στην απαίτηση απόκτησης περισσότερων εσόδων από όσα λαμβάνουν με νόμιμο τρόπο (Bedner, 2002: 17-18).

Στους συντελεστές διαφθοράς συγκαταλέγονται η ανοχή ή και η αποδοχή της από το κοινωνικό σύνολο, η έλλειψη των κανονισμών και της καθοδήγησης αναφορικά

με την ηθική συμπεριφορά των εκπροσώπων της δικαιοσύνης, καθώς και η αδικαιολόγητη πίεση που μπορεί να δεχθεί ένας δικαστής σε συνδυασμό με την αδυναμία άμυνας λόγω της φύσης του λειτουργήματός του (Council of Europe, Consultative Council of European Judges, 2018).

3.2.2: ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΠΛΟΚΗΣ ΣΤΙΣ Η.Π.Α.

Οι Η.Π.Α. διαθέτουν ισχυρό νομικό οπλοστάσιο και όπως οι περισσότερες χώρες, αφενός έχουν θεσπίσει ποινικές διατάξεις για την αντιμετώπιση της δικαστικής διαφθοράς και αφετέρου έχουν ορίσει αυτόνομους ελεγκτικούς μηχανισμούς που εποπτεύουν τους αρμόδιους φορείς και τις επιμέρους διαδικασίες στο εσωτερικό του δικαστικού τομέα (Arvidsson & Folkesson, 2010: 6). Εντούτοις, η παρεχόμενη προστασία δεν είναι ικανή να εξουδετερώσει πλήρως τη διεφθαρμένη συμπεριφορά των δικαστικών λειτουργών, καθώς αυτή δύναται να αποκρύπτεται ή να εμφανίζεται με άλλες όψεις ποινικά μη αξιόποινες. Όσο πιο εκτεταμένη και οργανωμένη είναι η διαφθορά, όπως εν προκειμένω, τόσο πιο δυσχερής γίνεται ο εντοπισμός και η καταπολέμησή της.

Στις Η.Π.Α., ο ρόλος των επιχειρήσεων στη νομοπαραγωγική διαδικασία είναι καταλυτικός. Με εξαίρεση την κοινή μορφή του φαινομένου, ήτοι του χρηματισμού, η παρουσία της υψηλής διαφθοράς δεν λαμβάνεται υπόψιν ως παράνομη. Αντιθέτως, είναι θεσπισμένη και συστημική, πολλές από τις πρακτικές της, δε, έχουν ενδημικό και κανονικοποιημένο χαρακτήρα. Βέβαια, σαφές είναι ότι στη συλλογική συνείδηση δεν είναι νομιμοποιημένη. Μάλιστα, ενδεχόμενη μεταβολή του συσχετισμού δυνάμεων ανάμεσα στις κυρίαρχες κοινωνικές ελίτ θα μπορούσε να αναδιαμορφώσει τους τρόπους εμφάνισης της διαπλοκής των τελευταίων δεκαετιών (Λάζος, 2005α: 174).

Το «lobbying» αποτελούσε μέχρι τις αρχές του 21^{ου} αιώνα μία πρακτική εφαρμόζουσα, ως επί το πλείστον, στην Αμερική. Τα τελευταία χρόνια, ωστόσο, σημείωσε ιδιαίτερη ανάπτυξη και εκτός αμερικανικών συνόρων, όπως στα κράτη της Ε.Ε. (Κραμβιά-Καπαρδή, 2016: 897). Παρά το άνοιγμα της παγκοσμιοποιημένης αγοράς, η ολοκληρωτική επικράτηση των ομάδων πίεσης στις Η.Π.Α. οφείλεται στην ύπαρξη διαφορετικών πολιτικών και πολιτισμικών παραδόσεων.

Ειδικότερα, η ψήφιση των νόμων δεν βασίζεται σε πληροφορίες κυβερνητικών και διοικητικών πηγών, όπως για παράδειγμα σε ευρωπαϊκές χώρες, αλλά στην πληροφόρηση από οργανωμένους κύκλους επιρροής που αντλούν άμεσο συμφέρον.

Επιπρόσθετα, σε αντίθεση με ενωσιακές κυβερνήσεις που δύνανται να μετατρέψουν την ψήφιση οποιουδήποτε νομοθετήματος σε ψήφο εμπιστοσύνης στην κυβέρνηση, στις Η.Π.Α. παρέχεται ελευθερία χάραξης προσωπικής πολιτικής σε βουλευτές η οποία επιτρέπει να αναπτύσσονται πλέγματα διαπλοκής, όπως τα λόμπι. Μάλιστα, η μεγαλύτερη κλίμακα ανάπτυξης στη χώρα οφείλεται στο δικομματικό Κογκρέσο σε σχέση με τη λειτουργία του πολυκομματικού κοινοβουλευτικού συστήματος των κρατών της Ε.Ε. (Λάζος, 2005α: 174-175).

3.2.3: ΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΗΣ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΣΤΗ ΛΑΪΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ

Τα αίτια ανάπτυξης της δικαστικής διαφθοράς στην Κίνα είναι πολυπαραγοντικά και εντοπίζονται σε διάφορα πεδία του δικαστικού κλάδου. Η πρώτη φάση της εισόδου στο δικαστικό σύστημα δεν χαρακτηρίζεται από σοβαρή δωροδοκία. Ωστόσο, στους παράγοντες διαφθοράς συγκαταλέγονται η δυσκολία εισαγωγής στις οικονομικές διαδικασίες και διευθέτησης ζητημάτων, η δυστροπία του δικαστικού προσωπικού, η αυθαίρετη άρνηση κατάθεσης δικογράφων, καθώς και η κατ' επέκταση αδυναμία εναντίωσης σε ορισμένη απόρριψη, διότι, ως επί το πλείστον, δεν γίνεται εγγράφως. Από την αντίθετη πλευρά, παρατηρείται η ταχεία και αποτελεσματική διεκπεραίωση υποθέσεων, στις περιπτώσεις απόκτησης των σωστών διασυνδέσεων εκ μέρους των δικηγόρων ή διαδίκων στον χώρο των δικαστηρίων (Li, 2010: 212-213).

Στο στάδιο της εκδίκασης, η αύξηση της διαφθοράς έγκειται στο μεγαλύτερο εύρος της διακριτικής ευχέρειας των δικαστών, ενώ κατά την εφαρμογή της απόφασης και ενδεχόμενης επιβολής ποινής η διαπλοκή βρίσκει πρόσφορο έδαφος, με δεδομένο ότι οι πράξεις εκτέλεσης των κινεζικών δικαστηρίων χαρακτηρίζονται ως χρονοβόρες και χωρίς σαφή χρονικά όρια. Μάλιστα, σε κάθε δικαστικό ή εισαγγελικό λειτουργό, σε αυτό το χρονικό σημείο, μπορεί να ανατίθεται ο ταυτόχρονος χειρισμός πολλών ανάλογων υποθέσεων (Wu, 2019: 68).

Στην εν λόγω φάση, η διαφθορά ενδέχεται να ανθήσει αφενός γιατί ενισχύεται η προθυμία του πολίτη να δωροδοκήσει προκειμένου να εκπληρωθούν οι στόχοι του και αφετέρου διότι μία διεφθαρμένη ενέργεια δύναται να δικαιολογηθεί βάσει αιτίων που δεν ανάγονται στην υπαιτιότητα των δικαστικών λειτουργών, όπως ελλείψεις πόρων και ανθρωπίνου δυναμικού, καθυστερήσεις των δικαστικών ενεργειών αλλά και αναρμοδιότητας πια μετά την εκδίκαση της υπόθεσης (Li, 2010: 211).

Σημαντικοί παράγοντες της δικαστικής διαφθοράς στην Κίνα θεωρούνται η αθέμιτη επιρροή από την εκτελεστική και τη νομοθετική εξουσία, η κοινωνική ανοχή στη διαφθορά, ο φόβος αντιποίνων από ισχυρά πρόσωπα της πολιτικής και οικονομικής ζωής, καθώς και από τα μέσα ενημέρωσης, η κακή εκπαίδευση και απουσία ανταμοιβών για ηθική συμπεριφορά, η ανεπάρκεια ελεγχόμενων διαδικασιών στην απονομή της δικαιοσύνης αλλά και η συμπαιγνία μεταξύ δικαστών (Wang, 2013: 47).

Η έλλειψη της απαραίτητης εμπιστοσύνης μεταξύ δικαστών και διαδίκων, η οποία θα μπορούσε να τροφοδοτήσει την εκτεταμένη τέλεση πράξεων διαφθοράς αντισταθμίζεται με την ύπαρξη πληθώρας δικηγόρων που, όντας μακροχρόνιοι έμπιστοι συνεργάτες των δικαστών, λειτουργούν ως μεσολαβητές για τη διασύνδεση των δύο πλευρών. Οι παράνομες δραστηριότητες μεταξύ δικηγόρων και δικαστικών λειτουργιών καλύπτουν ένα ευρύ φάσμα ακατάλληλων συμπεριφορών από συστηματική αποστολή δώρων, ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, μη νόμιμη χορήγηση ειδικών προνομίων, προσκλήσεις σε πολυτελή εστιατόρια και κλαμπ έως και εμπορικές σεξουαλικές συναλλαγές (Wu, 2019: 38, 84).

Πέρα από τις χαμηλές απολαβές των δικαστικών λειτουργιών και υπαλλήλων, στις αιτίες διαφθοράς ανήκει, επίσης, η ανεπαρκής χρηματοδότηση των δικαστηρίων που συμβάλλει στην καθυστέρηση των υποθέσεων και τη διάβρωση της δικαιοσύνης. Η κακή οικονομική κατάσταση είναι δυνατόν να προκαλεί βλάβη στην αποτελεσματικότητα του δικαστικού μηχανισμού ενώ ένα υποχρηματοδοτούμενο δικαστικό σύστημα ενδέχεται αφενός να μην είναι εύκολα προσβάσιμο για τους μη έχοντες και αφετέρου να μειώνεται η αυτονομία του και να καθίσταται ευάλωτο στα οικονομικά συμφέροντα (Wang, 2013: 43-44,49).

3.2.4: ΟΙ ΠΗΓΕΣ ΚΙΝΔΥΝΩΝ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΤΟΝ ΔΙΚΑΣΤΙΚΟ ΚΛΑΔΟ ΤΩΝ ΥΠΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΧΩΡΩΝ

Στις αναπτυσσόμενες χώρες, όπου η εκτέλεση των καθηκόντων των δικαστών γίνεται υπό δυσμενείς συνθήκες, εντός υπερπληθυσμένων γραφείων, ερειπωμένων αιθουσών δικαστηρίων, έχοντας ελάχιστο ή καθόλου βοηθητικό προσωπικό και εξοπλισμό, δυσχέρεια πρόσβασης στη νομοθεσία ή στις αναθεωρήσεις της, το φαινόμενο της διαφθοράς δεν είναι σπάνιο να αναπτυχθεί. Η λειτουργία ενός δικαστικού συστήματος με άτομα χαμηλόμισθα, ανεπαρκώς ενημερωμένα, με συνεχή

εμπόδια στην άσκηση των αρμοδιοτήτων τους, αποτελεί, χωρίς αμφιβολία, μία πολύ καλή συνταγή για την άνθηση της διαφθοράς (Pepys, 2003: 3).

Σε πολλά κράτη, οι υπάρχουσες οργανωτικές δομές και τα πρότυπα συμπεριφοράς εντός του δικαστικού κλάδου καθιστούν τα δικαστικά όργανα πιο επιρρεπή στην ανεξέλεγκτη εξάπλωση συστημικών πρακτικών διαφθοράς. Ο μεγάλος βαθμός νομικής διακριτικής ευχέρειας σε συνδυασμό με την ύπαρξη πολυάριθμων και πολύπλοκων διαδικασιών επιτρέπουν σε δικαστές και διοικητικό προσωπικό να αποσπούν πρόσθετες παράνομες αμοιβές για τις παρεχόμενες υπηρεσίες (Buscaglia, 2001: 4).

Σε αναπτυσσόμενες χώρες όπως η Χιλή και η Ουγκάντα που έχουν θεσπίσει πιο απλές δικονομικές διατυπώσεις και εναλλακτικούς τρόπους επίλυσης διαφορών, έχει διαπιστωθεί μείωση των αναφορών διαπλοκής στα δικαστήρια. Στη Σιγκαπούρη και στην Κόστα Ρίκα έχουν δημιουργηθεί εξειδικευμένα διοικητικά γραφεία υποστήριξης των δικαστηρίων σε θέματα διαχείρισης προσωπικού και προϋπολογισμού, με αποτέλεσμα την αποκέντρωση πολλών οργανωτικών καθηκόντων που ανήκαν προηγουμένως σε δικαστές (Buscaglia, 2001: 5).

Δομική πηγή της μεροληψίας στο δικαστικό σώμα συνιστά η αυξημένη δυνατότητα πολιτικών επεμβάσεων σε θέματα που αφορούν την υπηρεσιακή κατάσταση των δικαστών, όπως η διαδικασία πρόσληψής τους, οι όροι και οι προϋποθέσεις για τη θητεία τους, καθώς και δημοσιονομικές ρυθμίσεις για τους μισθούς και τις παροχές τους (Glorpen, 2014: 71). Ειδικότερα, ο μηχανισμός διορισμού των δικαστών των ανωτάτων δικαστηρίων αρκετών χωρών, δημιουργεί έναν στενό σύνδεσμο μεταξύ του δικαστικού και του πολιτικού συστήματος, προσκρούει στην ανεξαρτησία και αμεροληψία των δικαστών, συμβάλλοντας, έτσι, καθοριστικά στο φαινόμενο της δικαστικής διαφθοράς (Due Process of Law Foundation, 2007: 1).

Παράγοντες που ενισχύουν την εξάπλωση της διαφθοράς πέρα από την ποσότητα και την πολυπλοκότητα των δικονομικών φάσεων, είναι η έλλειψη διαφάνειας στα επιμέρους στάδια και η αβεβαιότητα αναφορικά με τους ισχύοντες νόμους, κυρίως λόγω των ελαττωματικών συστημάτων πληροφοριών και ελλείψει νομικής βάσης δεδομένων. Επίσης, στα αίτια προστίθενται η ύπαρξη λίγων εναλλακτικών πηγών επίλυσης διαφορών, η συγκέντρωση εσωτερικών οργανωτικών ρόλων στα χέρια λίγων δημοσίων λειτουργών, αρμόδιων για τη λήψη αποφάσεων, καθώς και η ανάμειξη του οργανωμένου εγκλήματος που απαιτεί πρακτικές διαφθοράς από δικαστές (Buscaglia, 2001: 4-5).

Επιπροσθέτως, ο εξωδικαστικός ρόλος του δικαστή που μπορεί να συνίσταται από συμμετοχή σε εξεταστικές επιτροπές έως ανάληψη διοικητικών καθηκόντων δύναται να οδηγεί σε μεγάλες καθυστερήσεις, οι οποίες συχνά αποτρέπονται με τη χρήση των κατάλληλων γνωριμιών. Η έλλειψη επαγγελματικών πλεονεκτημάτων, ήτοι αφενός με την ύπαρξη ενός πενιχρού συστήματος αποδοχών, όπου συμπεριλαμβάνονται οι μισθοί και οι λοιπές παροχές απασχόλησης και αφετέρου με τις κακές συνθήκες εργασίας αλλά και συνταξιοδότησης που δεν επιτρέπουν ένα αποδεκτό βιοτικό επίπεδο, ωθεί τους δικαστές στην εξυπηρέτηση προσωπικών συμφερόντων εις βάρος του δημόσιου καλού (Pepys, 2003: 5-6).

3.3: ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΑΙΤΙΩΝ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΕ ΕΓΧΩΡΙΑ ΚΑΙ ΥΠΕΡΕΘΝΙΚΗ ΚΛΙΜΑΚΑ

Οι παράγοντες της δικαστικής διαφθοράς ποικίλουν, ανάγονται δε σε αίτια που άπτονται των κοινωνικών, οικονομικών, πολιτικών συνθηκών που επικρατούν σε κάθε κοινωνία ανά εποχή.

Στην Ελλάδα, βασική συνιστώσα της διαφθοράς είναι η καθυστέρηση απονομής της δικαιοσύνης, παρά τις προσπάθειες των τελευταίων ετών για εκσυγχρονισμό και ψηφιοποίηση των επιμέρους διαδικασιών. Η олиγορρία χαρακτηρίζει τη δικαιοσύνη πολλών αναπτυσσόμενων κρατών, της Ε.Ε. καθώς και της Λαϊκής Δημοκρατίας της Κίνας. Η ύπαρξη κακών συνθηκών και η απουσία των απαραίτητων πόρων για το δικαστικό σύστημα αφορά όλες τις ανωτέρω δικαιοδοσίες. Στις αναπτυσσόμενες χώρες, ωστόσο, το πρόβλημα είναι εντονότερο και συνδέεται με τη γενικότερη ύφεση της κρατικής οικονομίας με αντίκτυπο σε κάθε κλάδο της δημόσιας διοίκησης.

Παρά την κινητοποίηση οργανισμών και φορέων σε διεθνές επίπεδο σχετικά με το ζήτημα της εκπαίδευσης και της δικαστικής δεοντολογίας, στη χώρα μας απουσιάζει ένα άρτιο σύστημα προτύπων ηθικής συμπεριφοράς του δικαστικού σώματος, όπως επίσης και σε άλλες ευρωπαϊκές και αναπτυσσόμενες χώρες, ελλείπει δε και στην κινεζική δικαιοσύνη.

Το πιο σημαντικό αίτιο που εντοπίζεται σε παγκόσμιο επίπεδο είναι η καταστρατήγηση της ανεξαρτησίας που συχνά συνδυάζεται με την κατάχρηση της δικαστικής εξουσίας και την εκμετάλλευση της διακριτικής ευχέρειας. Η ανεξαρτησία των δικαστών κλυδωνίζεται εξαιτίας επιρροών από εξωτερικούς παράγοντες όπως τα

επιχειρηματικά συμφέροντα, καθώς και από επηρεασμούς που προέρχονται από το εσωτερικό του δικαστικού συστήματος με σκοπό την επίτευξη ορισμένων επιδιώξεων.

Κυριότερη πηγή κινδύνου για την εκφορά αμερόληπτης δικαστικής κρίσης αποτελεί, αναμφισβήτητα, η παρέμβαση της εκτελεστικής και νομοθετικής εξουσίας στη δικαστική. Ενδεικτικό, μάλιστα, είναι ότι στην πλειοψηφία των κρατών, μεταξύ αυτών και η Ελλάδα, η ανάδειξη της ηγεσίας των ανώτατων δικαστηρίων είναι προϊόν κυβερνητικής επιλογής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΜΕΤΡΑ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΔΙΚΑΣΤΙΚΗΣ **ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ**

4.1: Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΕΓΧΩΡΙΑ ΕΝΝΟΜΗ **ΤΑΞΗ**

4.1.1: ΤΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Το ισχύον Σύνταγμα, στο Τρίτο Μέρος του, υπό τον τίτλο «Οργάνωση και λειτουργίες της Πολιτείας» και ειδικότερα στο Τμήμα Ε', αφιερώνει δύο κεφάλαια για τη δικαστική εξουσία, από το άρθρο 87 έως το 100^Α. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 87, γίνεται λόγος για τη λειτουργική και προσωπική ανεξαρτησία που απολαμβάνουν οι δικαστές, υπόκεινται, δε, κατά την άσκηση των καθηκόντων τους μόνο στο Σύνταγμα και στους νόμους (Κονταξής και Σταϊκούρα, 2019: 1026). Σε αντίθεση με τους δημοσίους υπαλλήλους, η αρμοδιότητά τους αντλείται απευθείας από το Σύνταγμα, κάτι που τους καθιστά άμεσα όργανα του κράτους (Πικραμένος, 2019β: 18).

Επανάληψη της ως άνω συνταγματικής επιταγής γίνεται στον Κώδικα Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργών (ΚΟΔΚαΔΛ), στο άρθρο 47 του Νόμου 4938/2022, που κωδικοποιήθηκε με τον Νόμο 5067/2023, όπου προσδιορίζονται τα θεμελιώδη καθήκοντα των δικαστικών λειτουργών (Κονταξής και Σταϊκούρα, 2019: 1027).

Για να κατοχυρωθεί η λειτουργική ανεξαρτησία των δικαστικών λειτουργών, προβλέπονται στο Σύνταγμα εγγυήσεις προσωπικής ανεξαρτησίας, με σκοπό τη διασφάλιση της μισθολογικής και της εν γένει υπηρεσιακής τους κατάστασης. Έτσι, στα άρθρα 88 έως 91 γίνεται λόγος για τον διορισμό, την ισοβιότητα της θέσης τους, τις αποδοχές, τα ασυμβίβαστα, τις υπηρεσιακές μεταβολές, την πειθαρχική ευθύνη και την αποχώρηση από την υπηρεσία, εχέγγυα για την απερίσπαστη άσκηση του λειτουργήματός τους (Μαυριάς, 2004: 717-733 και Πικραμένος, 2019β: 19-20).

Αναφορικά με την κατάσταση των δικαστικών λειτουργών, από τα προσόντα και τα κωλύματα για την ανάληψη υπηρεσίας, τα καθήκοντα και τα δικαιώματα που απορρέουν από την ιδιότητά τους, τη θέση σε διαθεσιμότητα ή αργία έως και την παραίτηση ή την παύση από το λειτούργημα υπάρχουν σχετικές ρυθμίσεις και στον ΚΟΔΚαΔΛ (Νόμος 4938/2022).

Βάσει του Συντάγματος (άρθρο 93 παρ. 2, 3), θεσπίζονται τρεις αρχές λειτουργίας των δικαστηρίων που αποσκοπούν στη διαφάνεια των δικαιοδοτικών διαδικασιών. Πρόκειται για την αρχή της δημοσιότητας που διέπει τόσο το στάδιο της εκδίκασης μίας υπόθεσης όσο και τη δημοσίευση της απόφασης, που γίνεται σε δημόσια συνεδρίαση, πλην εξαιρετικών λόγων που αφορούν τη βλάβη των χρηστών ηθών ή την προστασία της ιδιωτικής ζωής των διαδίκων. Η δεύτερη είναι η αρχή της υποχρεωτικής δημοσίευσης της γνώμης της μειοψηφίας και η τρίτη η αρχή της αιτιολόγησης των δικαστικών αποφάσεων κατά τρόπο ειδικό και εμπειριστατωμένο (Κονταξής και Σταϊκούρα, 2019: 1029-1030 και Μαυριάς, 2004: 714-717).

Με τη δημοσιότητα της διαδικασίας επιδιώκεται η ενίσχυση του αισθήματος ευθύνης των δικαστών ενώ με την υποχρεωτική δημοσίευση της γνώμης της μειοψηφίας, αυξάνεται η ανάγκη αιτιολόγησης, διότι σε περίπτωση πιο πειστικής άποψης των μειοψηφούντων τίθεται υπό αμφισβήτηση η ορθότητα του διατακτικού των αποφάσεων. Με την αιτιολόγηση, εξασφαλίζονται, δε, οι απαραίτητες προϋποθέσεις προκειμένου να ελεγχθεί μία απόφαση (Πικραμένος, 2019β: 22).

Για την καταπολέμηση των κύριων εκφάνσεων της διαφθοράς στο σύστημα απονομής δικαιοσύνης, ήτοι της δωροληψίας και της δωροδοκίας των δικαστών, ακολουθείται η ποινική πολιτική, με την τυποποίηση των εν λόγω αδικημάτων στο άρθρο 237 Π.Κ. (Αλεξιάδης, 2004: 299-300), ενώ το έγκλημα της εκβίασης τιμωρείται στο άρθρο 385 Π.Κ.. Επιπροσθέτως, στο άρθρο 167^A του νέου Π.Κ. επιχειρείται διεύρυνση της προστασίας της δικαστικής κρίσης από κάθε αθέμιτη επιρροή που θα είχε ως συνέπεια τον χειρισμό ορισμένης υπόθεσης και διαδίκου κατά τρόπο ευνοϊκό ή δυσμενή (Κονταξής και Σταϊκούρα, 2019: 1027).

Ειδικά για τη διερεύνηση των αδικημάτων του άρθρου 237 Π.Κ., που η τέλεσή τους δεν γίνεται στο πλαίσιο εγκληματικής ή τρομοκρατικής οργάνωσης, η ελληνική νομοθεσία προβλέπει, υπό την τήρηση αυστηρών προϋποθέσεων, τη δυνατότητα διενέργειας ειδικών ανακριτικών πράξεων που ορίζονται στη διάταξη του άρθρου 255 του νέου Κ.Π.Δ., ήτοι της συγκαλυμμένης έρευνας και της άρσης απορρήτου, καταγραφής δραστηριοτήτων εκτός κατοικίας και συνδυασμού δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (Βιδάλη, 2019: 327).

Η ιδιαίτερη φύση των εγκλημάτων της διαφθοράς επιβάλλει να τίθεται σε απόλυτη προτεραιότητα η ανακριτική διαδικασία (Τσιρώνης, 2019: 364) αλλά και να προσδιορίζονται σε ξεχωριστή διάταξη οι ειδικές ανακριτικές μέθοδοι που λειτουργούν

τόσο κατασταλτικά όσο και προληπτικά για την αντιμετώπιση των παράνομων πράξεων (Δαλακούρας, 2016β: 1106).

Για την αναγγελία στις αρχές πράξης δωροδοκίας δικαστικού λειτουργού από υπαίτιο πρόσωπο ή συμμετοχο, πριν την εξέτασή του, προβλέπεται η εφαρμογή ευνοϊκών μέτρων, σύμφωνα με το άρθρο 263^A Π.Κ. (Χατζηκώστας, 2014α: 639).

Αναφορικά με την τιμωρία της παράλειψης δήλωσης περιουσιακής κατάστασης ή της υποβολής ανακριβούς δήλωσης των υπόχρεων προς τούτο προσώπων, που ανήκουν στον κρατικό μηχανισμό ή κατέχουν θέσεις εξουσίας εκτός της δημόσιας διοίκησης, υπήρχε σχετική πρόβλεψη στον Νόμο 3213/2003 (Χατζηκώστας, 2014α: 586, 611). Ύστερα από διαδοχικές τροποποιήσεις, σήμερα, στο άρθρο 8 του Νόμου 5026/2023, τυποποιείται η υποχρέωση σε δήλωση πόθεν έσχες των δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργών, ενώ στο άρθρο 39 ορίζεται το αξιόποινο της μη εφαρμογής ή της πλημμελούς συμμόρφωσης στην ανωτέρω διάταξη (Νόμος 5026/2023, άρθρα 8, 39). Με τον έλεγχο των δηλώσεων από την Επιτροπή Ελέγχου και τη συνδρομή ειδικών εποπτικών οργάνων, είναι σαφές ότι επιτυγχάνεται η ενίσχυση της διαφάνειας.

Στην Εισαγγελία του Αρείου Πάγου λειτουργεί τμήμα, στις αρμοδιότητες του οποίου περιλαμβάνεται ο έλεγχος των αναφορών σχετικά με την εκτέλεση του δικαιοδοτικού έργου δικαστών και εισαγγελέων, οι τυχόν εκκρεμότητές τους καθώς και η διεκπεραίωση αφενός των καταγγελιών για πειθαρχικά παραπτώματα και αφετέρου των πορισμάτων πειθαρχικών διώξεων που τους αφορούν. Σύμφωνα με τον ΚΟΔΚαΔΛ, προβλέπεται, επίσης, η διενέργεια επιθεώρησης όλων των δικαστηρίων και των δικαστικών λειτουργών (Νόμος 4938/2022).

4.1.2: Ο ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

Η ισχυροποίηση του εγχώριου θεσμικού πλαισίου κατά της διαφθοράς επιχειρήθηκε με την εισαγωγή στην ελληνική νομοθεσία των θεσμών του Εισαγγελέα οικονομικού εγκλήματος και του Εισαγγελέα εγκλημάτων διαφθοράς, στις διατάξεις των άρθρων 33 έως 36 του νέου Κ.Π.Δ., που ενοποιήθηκαν υπό τον τίτλο «Εισαγγελείς οικονομικού εγκλήματος», με τον Νόμο 4745/2020 (Μιχαλοπούλου, 2019: 346).

Ο Έλληνας νομοθέτης προέβλεψε την παροχή στους ανωτέρω ενός ευρέος φάσματος εξουσιών σχετικά με τη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων αφενός με γνώμονα την αρχή της αναλογικότητας, συνταγματικά κατοχυρωμένης και θεμελιώδους έννοιας στην ανάκριση, αφετέρου την παράγραφο 2 του άρθρου 177 του

Κ.Π.Δ. και την παράγραφο 3 του άρθρου 19 του Συντάγματος για τα αποδεικτικά μέσα που δεν έχουν ληφθεί με νόμιμο τρόπο (Βιδάλη, 2019: 327 και Νόμος 4745/2020, άρθρο 53).

Έτσι, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 36 του νέου Κ.Π.Δ., ο Οικονομικός Εισαγγελέας δύναται να έχει πρόσβαση σε όλα τα χρήσιμα για το έργο του στοιχεία και στις πληροφορίες που φυλάσσονται στις δημόσιες υπηρεσίες και αρχές που αφορούν δεδομένα προσωπικού χαρακτήρα. Δεν περιορίζεται, λοιπόν, από τις υφιστάμενες νομοθετικές απαγορεύσεις που σχετίζονται με κάθε κατηγορίας απόρρητο, εκτός του δικηγορικού.

Με σκοπό τη διαφύλαξη του δημοσίου συμφέροντος, κατά τη διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης και για συγκεκριμένο χρονικό πλαίσιο, παραχωρείται στους οικονομικούς εισαγγελείς η δυνατότητα δέσμευσης τραπεζικού λογαριασμού, θυρίδας και κάθε είδους περιουσιακών στοιχείων (Αλεξιάδης, 2006: 115 και Νόμος 4745/2020, άρθρο 53). Η δικαιολογητική βάση της ευρύτητας της εξουσίας που τους δίδεται έγκειται στην προσωπική και λειτουργική ανεξαρτησία που απολαμβάνουν από το Σύνταγμα με την ιδιότητά τους ως εισαγγελικοί λειτουργοί (Μιχαλοπούλου, 2019: 349-351).

4.1.3: Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΤΥΡΑ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΟΣ

Καθοριστικής σημασίας για την αντιμετώπιση των εγκλημάτων των ισχυρών θεωρείται η εισαγωγή στην ελληνική νομοθεσία του θεσμού του μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος στο άρθρο 47 του νέου Κ.Π.Δ., που τέθηκε σε ισχύ με τον Νόμο 4620/2019.

Στην ανωτέρω διάταξη, στο πεδίο εφαρμογής της οποίας εντάσσονται οι υποθέσεις που σχετίζονται με τη δωροδοκία δικαστικών λειτουργών, θεσπίζεται η διασφάλιση κάθε προσώπου που όχι απλώς προβαίνει σε καταγγελία, αλλά εισφέρει γνώσεις για την ταυτότητα των παραβατών και τους τρόπους δράσης τους που τα διωκτικά όργανα δεν είναι εφικτό να πληροφορηθούν διαφορετικά (Βαθιώτης, 2001: 1045 και Τσιρώνης, 2019: 370). Η αναγκαιότητα της επαρκούς προστασίας των μαρτύρων εδράζεται στο γεγονός ότι με τις αποκαλύψεις τους τίθεται σε κίνδυνο τόσο η ατομική τους ακεραιότητα και ζωή όσο και η επαγγελματική τους σταδιοδρομία.

Στην παράγραφο 1 του άρθρου 47 Κ.Π.Δ. αναφέρονται οι απαραίτητες προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται σωρευτικά για να χαρακτηριστεί κάποιο

άτομο ως μάρτυρας δημοσίου συμφέροντος (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης, 2018: 8). Στις παραγράφους 2 και 3 της εν λόγω διάταξης ορίζεται η δυνατότητα αποχής του Εισαγγελέα από την ποινική δίωξη του εν λόγω προσώπου υπό όρους και για τις πράξεις που περιοριστικά αναφέρονται στο άρθρο. Πρόκειται για κάμψη της βασικής αρχής της νομιμότητας υπέρ της σκοπιμότητας που συνιστά, βέβαια, εξαίρεση σε σχέση με τα δέοντα για την κίνηση της ποινικής δίωξης (Ανδρουλάκης, 1994: 56-57 και Μαργαρίτης, 2019: 324).

Με τις εν λόγω ρυθμίσεις, ο Έλληνας νομοθέτης αποδέχθηκε τις επιταγές της σύμβασης αφενός του Ο.Ο.Σ.Α. του έτους 1997, που η χώρα μας κύρωσε με τον Νόμο 2656/1998 και αφετέρου του Συμβουλίου της Ευρώπης (Σύμβαση GRECO), του έτους 1999, που κυρώθηκε στη χώρα μας με τον Νόμο 3560/2007 (Συμεωνίδου-Καστανίδου, 2012: 39 και Χατζηκώστας, 2014β: 679-683). Η Ελλάδα υιοθέτησε τις προσπάθειες των ως άνω διεθνών οργανισμών και επιπροσθέτως, στο πλαίσιο της παγκόσμιας δραστηριοποίησης για την περιστολή της διαφθοράς, η εγχώρια νομοθεσία συμμορφώθηκε με το περιεχόμενο του άρθρου 33 της UNCAC του έτους 2003, με κύρωση με τον Νόμο 3666/2008 (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης, 2018: 7).

Η πρόβλεψη κανονιστικών διατάξεων για τη θωράκιση της ακεραιότητας των προσώπων αυτών θεωρείται πολύ σημαντική. Εντούτοις ελλείπει ένα ολοκληρωμένο νομοθετικό σχέδιο, που ως αποτέλεσμα του θα ήταν η δημιουργία μίας ισχυρής ζώνης ασφάλειας για τον μάρτυρα παράνομων ενεργειών, η οποία δεν θα επέτρεπε σε καμία εξωγενή παράμετρο να τον αποθαρρύνει από το να προχωρήσει σε καταγγελία (Σεφερίδης, 2018: 40). Η συμμόρφωση της χώρας μας με την Οδηγία 1937/2019 της Ε.Ε. και η ενσωμάτωση στο ελληνικό δίκαιο των μέτρων στήριξης των μαρτύρων, παρέχοντάς τους την πληρέστερη δυνατή κάλυψη, θα συμβάλει στην ουσιαστική βελτίωση της προστασίας τους, με κεντρικό άξονα την εφαρμογή της αρχής της δίκαιης δίκης και πάντα με σεβασμό στα υπερασπιστικά δικαιώματα των κατηγορούμενων προσώπων (Καρράς, 2007: 32).

4.1.4: Η ΔΕΟΥΣΑ ΗΘΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ ΚΑΙ Η ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Στην Ελλάδα, προς το παρόν, δεν έχει θεσπιστεί Κώδικας Δικαστικής Δεοντολογίας. Οι ενέργειες του δικαστικού σώματος, ωστόσο, οφείλουν να εναρμονίζονται με τη δικαστική δεοντολογία που ισχύει στο σύνολο των σύγχρονων

κρατών δικαίου. Η εν λόγω έννοια δεν αφορά τα προβλεπόμενα από τον νόμο δικαιώματα και υποχρεώσεις αλλά την εφαρμογή ενός ισχυρού πλέγματος αόρατων διατάξεων από έναν δικαστικό λειτουργό που αντιλαμβάνεται το βάρος του λειτουργήματος του και την ευθύνη της εκπλήρωσης της δέσμευσης που έχει αναλάβει (Σακελλαροπούλου, 2019: 49).

Με τον Νόμο 2236/1994, βάσει του άρθρου 88 παράγραφος 3 του Συντάγματος, ιδρύθηκε το ίδιο έτος η Εθνική Σχολή Δικαστικών Λειτουργών (Ε.Σ.Δ.Ι.), με έδρα τη Θεσσαλονίκη. Στόχος της Σχολής είναι αφενός η επιλογή, εκπαίδευση και κατάρτιση των προσώπων που προορίζονται για τη θέση των δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργών της χώρας και αφετέρου η διαρκής επιμόρφωση των ήδη υπηρετούντων λειτουργών. Η Ε.Σ.Δ.Ι. αποτελεί μέλος του Ευρωπαϊκού Δικτύου Δικαστικής Εκπαίδευσης (European Judicial Training Network - EJTN) και συμμετέχει στα προγράμματα που υλοποιούνται στο πλαίσιό του, συνεργάζεται επίσης με ευρωπαϊκούς οργανισμούς αλλά και με εκπαιδευτικούς φορείς των ευρωπαϊκών χωρών για θέματα εκπαίδευσης (Αλικάκος, 2019: 148).

4.1.5: Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΗΣ ΔΙΑΜΕΣΟΛΑΒΗΣΗΣ

Το πρόβλημα των καθυστερήσεων στην απονομή της Δικαιοσύνης, για τις οποίες η χώρα μας έχει επανειλημμένως καταδικαστεί από το Ε.Δ.Δ.Α., δεν αντιμετωπίστηκε με την αύξηση των οργανικών θέσεων των δικαστικών λειτουργών από το 2014 και μετά. Μία από τις προτεινόμενες λύσεις αποτέλεσε η εισαγωγή του θεσμού της επίλυσης της διαφοράς εκτός του δικαστικού συστήματος, με τη διαδικασία της διαμεσολάβησης, που εμφανίστηκε στα τέλη της δεκαετίας του 1970 στις Η.Π.Α. (Ανδρουλάκης, 2019: 37-38).

Για θέματα διαμεσολάβησης, που αφορούν το αστικό και εμπορικό δίκαιο, σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης εκδόθηκε η 2008/52/EK Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου. Στην εγχώρια νομοθεσία ο θεσμός εισήχθη με τον Νόμο 3898/2010, ενώ πλέον οι ισχύουσες ρυθμίσεις περιλαμβάνονται στον Νόμο 4640/2019, που συνιστά επιπλέον εναρμόνιση προς τις κοινοτικές διατάξεις (Νόμος 4640/2019). Στα πλεονεκτήματα, πέρα από την ταχύτερη διευθέτηση μίας υπόθεσης, αλλά και οικονομικότερο τρόπο σε σχέση με αυτόν των δικαστηρίων, είναι η τήρηση του απορρήτου και η δυνατότητα αποχώρησης των μερών ανά πάσα στιγμή. Η χώρα μας συμμορφώθηκε με την Απόφαση-Πλαίσιο 36 του Συμβουλίου της Ε.Ε. του 2001

για την ποινική διαμεσολάβηση, και θεσμοθέτησε τον Νόμο 3500/2006 για την περίπτωση της ενδοοικογενειακής βίας (Νικολαΐδου και Ανδρουλάκης, 2019: 167). Βέβαια, ειδικά για την περίπτωση της επιτάχυνσης της απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, εγείρονται ερωτήματα ως προς τις διαδοχικές τροποποιήσεις του Κ.Π.Δ. και την επίτευξη της ανάδειξης της αξίας της ποινικής δίκης μέσω αυτών σε συνδυασμό με την τήρηση νομότυπων και δίκαιων διαδικασιών (Δαλακούρας, 2016α: 326).

Παρά τα θετικά της στοιχεία, η εξωδικαστική επίλυση των διαφορών δεν έχει αναπτυχθεί στη χώρα μας καθώς ελλείπει η νοοτροπία συνδιαλλαγής, ενώ συγχρόνως η πλειοψηφία των δικηγόρων ωθεί τους πελάτες στην επιλογή της χρονοβόρας δικαστικής οδού (Ανδρουλάκης, 2019: 39).

4.1.6: ΟΙ ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΒΕΛΤΙΩΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ

Τα μέτρα αντιμετώπισης στη χώρα μας παρά τις βελτιωτικές μεταρρυθμίσεις των τελευταίων ετών δεν παρουσιάζουν επάρκεια. Εξαιτίας της πρόχειρης οργάνωσης του συστήματος διαχείρισης υποθέσεων, η GRECO ωθήθηκε στην έκδοση συστάσεως απευθυνόμενης στην Ελλάδα προκειμένου να θεσπιστούν αυστηρότερες ρυθμίσεις (Κοσμάτος και Λαμπάκης, 2019: 204). Αντίστοιχη με την προσοχή που δίδεται κατά τη διαδικασία θεσμοθέτησης των κατάλληλων ρυθμιστικών κανόνων θα πρέπει να είναι και η φροντίδα αναφορικά με την υλοποίηση τους (Βιδάλη, 2019: 329-330).

Η κλίμακα της αυστηρότητας των ποινικών και πειθαρχικών κυρώσεων εις βάρος των ενόχων αδικημάτων διαφθοράς θα πρέπει να είναι τέτοια που σταθμίζοντας το κόστος και το όφελος μίας παράνομης πράξης, η ζημία για τον δράστη από την τιμωρία και τον στιγματισμό να είναι σημαντικά μεγαλύτερη από το κέρδος. Η Πολιτεία θα πρέπει, επιπλέον, να παρέχει ουσιαστικά κίνητρα για την καταγγελία κρουσμάτων διαπλοκής (Κουράκης, 2005β: 210).

Επίσης, σειρά συστάσεων προς τη χώρα μας έχει διατυπώσει η GRECO, σύμφωνα με τις εμπεριστατωμένες Εκθέσεις Αξιολόγησής της, σχετικά με τη βελτίωση του συστήματος αξιολογήσεων, προαγωγών δικαστών και εισαγγελέων σε ανώτερους βαθμούς και εν γένει αναθεώρηση των κανονιστικών ρυθμίσεων για την υπηρεσιακή κατάσταση των ανωτέρω, καθώς δεν διέπεται από απόλυτη διαφάνεια (Κοντιάδης, 2019). Είναι σαφές ότι η επιλογή της ηγεσίας των ανωτάτων δικαστηρίων από το Υπουργικό Συμβούλιο καθιστά επιτακτική την ανάγκη απεξάρτησης της δικαστικής

από την εκτελεστική εξουσία (Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκή Επιτροπή της Ε.Ε., 2021: 3, 9-10 και Κοσμάτος και Λαμπάκης, 2019: 206).

Όσον αφορά ειδικότερα στην πολιτική διαφθορά, η εμφάνισή της στο πεδίο της δικαιοσύνης, γίνεται κατά κύριο λόγο στη φάση της νομοπαρασκευαστικής διαδικασίας (Κοσμάτος και Λαμπάκης, 2019: 191-192). Τα τελευταία χρόνια, βέβαια, έχει επιτευχθεί ο σχεδιασμός ενός ολοκληρωμένου προγράμματος αναθεωρήσεων και μεταρρυθμίσεων με σκοπό την τήρηση της διαφάνειας κατά το στάδιο της νομοθέτησης διατάξεων (Συμβούλιο της Ευρώπης, Ομάδα Κρατών κατά της Διαφθοράς, 2021).

Επιπρόσθετα, υποβάλλονται προτάσεις για την αναδιατύπωση των άρθρων που περιέχονται στον πειθαρχικό κώδικα των δικαστικών λειτουργών, όπως επίσης και τη λήψη ρυθμιστικών μέτρων για τις περιπτώσεις που διαπιστώνεται καθυστέρηση στην απονομή της δικαιοσύνης. Επιχειρούνται, μάλιστα, προσπάθειες ενθάρρυνσης των αρχών για την υλοποίηση του Εθνικού Σχεδίου για την Καταπολέμηση της Διαφθοράς και την εφαρμογή των κατάλληλων προτύπων για τη δέουσα επαγγελματική συμπεριφορά και ακεραιότητα (Συμβούλιο της Ευρώπης, Ομάδα Κρατών κατά της Διαφθοράς, 2020: 10,12,18).

Αναφορικά με το ήδη θεσμοθετημένο κανονιστικό πλαίσιο για τις δηλώσεις περιουσιακής κατάστασης, χρήζει αναπροσαρμογής και μεταρρυθμίσεων (Βιδάλη, 2019: 330 και Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκή Επιτροπή της Ε.Ε., 2020: 1). Οι δηλώσεις για το «πόθεν έσχες» πρέπει να ερευνώνται εξονυχιστικά, οι έλεγχοι να είναι συχνοί και να προβλέπονται ποινικές και πειθαρχικές διαδικασίες για τους δικαστικούς λειτουργούς που εμφανίζονται με ξαφνικά και αδικαιολόγητα περιουσιακά εισοδήματα (Κουράκης, 2005β: 210).

Απαραίτητη θεωρείται η δημιουργία ενός ενιαίου και μακροπρόθεσμου σχεδίου και ο συντονισμός των επιμέρους ελεγκτικών φορέων, υπό την εποπτεία μίας κεντρικής υπηρεσίας. Προς το παρόν, υφίστανται διάσπαρτες υπηρεσίες, ως επί το πλείστον υποστελεχωμένες, ο τρόπος ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ τους κρίνεται, δε, πολλές φορές ως πλημμελής. Οι δικαστικοί λειτουργοί, μάλιστα, εξαιτίας ελλιπούς εκπαίδευσης, εφαρμόζουν μία σειρά άτυπων πρακτικών (Βιδάλη, 2019: 328). Η λειτουργία ενός μηχανισμού, αρμόδιου για τη συγκέντρωση και την επεξεργασία των πληροφοριών από επιστημονικό προσωπικό, την ενημέρωση και επιμόρφωση των προσώπων με καθήκοντα εντοπισμού και ελέγχου της διαφθοράς δύναται να συμβάλλει καθοριστικά στην επιτυχία του εγχειρήματος (Κουράκης, 2005β: 211-212).

Και ενώ οι προσπάθειες για την περιστολή του φαινομένου είναι αξιέπαινες, το αποτέλεσμα δεν είναι το αναμενόμενο. Οι διαδικασίες αναδιαμόρφωσης του εθνικού σχεδιασμού και των πολιτικών δράσεων σε εγχώριο επίπεδο βρίσκονται εν εξελίξει (Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκή Επιτροπή της Ε.Ε., 2021: 13). Πέρα από την πιστή εφαρμογή των εγχώριων νομοθετικών ρυθμίσεων καθώς και την ακριβή υλοποίηση των όσων ορίζουν οι ευρωπαϊκές οδηγίες, διεθνείς συμβάσεις και συμφωνίες, βασική προϋπόθεση για την επίλυση του προβλήματος αποτελεί ο ουσιαστικός περιορισμός της πελατειακής οργάνωσης της εξουσίας (Κουράκης, 2005β: 209-210).

4.2: Η ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΝΝΟΜΗΣ ΤΑΞΗΣ

4.2.1: ΟΙ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

Εντός του χώρου της Ε.Ε., το πρόβλημα της δικαστικής διαφθοράς παρουσιάζει διάφορες διαβαθμίσεις. Υπάρχουν χώρες όπου δεν τις απασχολεί, άλλες που το ζήτημα εμφανίζεται περιστασιακά και άλλες που η πραγματική διαφθορά ή αυτή που γίνεται αντιληπτή, αποτελεί θέμα μείζονος ανησυχίας για την κοινωνία (Λάζος, 2005α: 181). Συνεπώς, η απόπειρα εύρεσης κοινού εδάφους και γεφύρωσης των υφιστάμενων κενών, προκειμένου να σχεδιασθεί μία ενιαία στρατηγική καταπολέμησης του φαινομένου, δεν χαρακτηρίζεται από ευχέρεια.

Στην πλειονότητά τους τα κράτη της Ε.Ε. διαθέτουν νομοθετήματα σχετικά με την αποδοχή δώρου ή οποιασδήποτε παροχής από δικαστή που σχετίζεται με την άσκηση των δικαστικών του αρμοδιοτήτων. Σε όλα τα κράτη, επίσης, υφίστανται κανόνες θεσπισμένοι ή βασισμένοι στη νομολογία αναφορικά με την απαλλαγή δικαστών από υποθέσεις όπου είναι φαινομενική ή ακόμα και πιθανή η μεροληψία (Council of Europe, Consultative Council of European Judges, 2018).

Σημαντικές διαφορές μεταξύ των κρατών-μελών εντοπίζονται στις εγχώριες ρυθμίσεις που αφορούν την ιδιωτική ζωή των δικαστικών λειτουργών και τις ενασχολήσεις τους εκτός των δικαστηρίων. Έτσι, υπάρχουν ορισμένες χώρες με αυστηρές απαγορεύσεις ακόμα και για συνταξιούχους δικαστές ή λειτουργούς που έχουν εγκαταλείψει το υπηρεσιακό τους καθήκον και αφορούν την είσοδο σε πολιτική παράταξη, την άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας, ακόμα και τη δημιουργία λογαριασμού στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης.

Υφίστανται, όμως, και εθνικές νομοθεσίες με χαλαρές και φιλελεύθερες ρυθμίσεις, όπως η υποχρέωση των δικαστών να δηλώνουν το διδακτικό ή επιστημονικό τους έργο, εκτός του πεδίου των αρμοδιοτήτων τους, προς αποφυγή σύγκρουσης συμφερόντων. Κάτι τέτοιο διαπιστώνεται κυρίως σε μέρη που δεν έχουν παράδοση στη διαφθορά, όπως οι σκανδιναβικές χώρες (Council of Europe, Consultative Council of European Judges, 2018).

Σύμφωνα με τη νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α., απαραίτητοι όροι για τη θέσπιση της δικαστικής ανεξαρτησίας είναι η τήρηση αξιοκρατικών διαδικασιών κατά τον διορισμό, η εξασφάλιση της διάρκειας της σταδιοδρομίας, η οικονομική και θεσμική ανεξαρτησία καθώς και η απεξάρτηση από εξωγενείς παράγοντες (Αλικάκος, 2019: 149).

Η ανάληψη πρωτοβουλιών και δράσεων από όργανα των ευρωπαϊκών οργανισμών για τη θέσπιση βελτιωτικών μέτρων για τη δικαιοσύνη, βρίσκει απήχηση και αποδοχή από πολλά κράτη. Η προώθηση σε αυτά κειμένων που έχουν υποστεί επεξεργασία από ειδικές ομάδες των ευρωπαϊκών οργανισμών, τα υποβοηθά στη χάραξη των σχετικών τακτικών τους (Πικραμένος, 2019β: 28-29).

Στο πλαίσιο της προσπάθειας εκσυγχρονισμού του εκάστοτε εθνικού δικαστικού συστήματος, σχεδιάστηκε το 2011, σε ενωσιακό επίπεδο, η πολιτική για τη δικαστική εκπαίδευση. Βασικό εργαλείο της εν λόγω στρατηγικής είναι το EJTN που λειτουργεί ήδη από το 2000, με τη συνεργασία όλων των νομικών φορέων.

Πρόκειται για μη κερδοσκοπικό οργανισμό με έδρα τις Βρυξέλλες που με τη χρηματοδότηση σχεδόν εξ ολοκλήρου από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, προβαίνει στην εκπόνηση προγραμμάτων σχετικά με την αρχική κατάρτιση και τη συνεχή επιμόρφωση του δικαστικού σώματος καθώς και την ανταλλαγή δικαστικών λειτουργών μεταξύ των συμβεβλημένων χωρών, ενώ, μάλιστα, από το 2012 σε ετήσια βάση, παρουσιάζεται αναφορά με στοιχεία προόδου και επίτευξης των στόχων (Πικραμένος, 2019α: 76).

Εντός του Δικτύου λειτουργούν επιτροπές ενώ στις δράσεις του λαμβάνουν μέρος τριάντα επτά ινστιτούτα εκπαίδευσης δικαστών και εισαγγελέων. Με πρωτοβουλία, μάλιστα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής έχει δημιουργηθεί ενότητα για τη δικαστική κατάρτιση στον διαδικτυακό τόπο της ευρωπαϊκής ηλεκτρονικής δικαιοσύνης (e-justice portal) (Αλικάκος, 2019: 146).

Αντιστοίχως σε διεθνή κλίμακα, υφίσταται ο Διεθνής Οργανισμός για τη Δικαστική Εκπαίδευση (International Organization for Judicial Training - IOJT) από το 2002, με στόχευση να συνδράμει το έργο που επιτελούν τα ινστιτούτα δικαστικής

εκπαίδευσης παγκοσμίως. Ενεργή συμμετοχή έχει και το EJTN, ενώ στα μέλη του συγκαταλέγονται και ευρωπαϊκά κράτη, όπως η Γαλλία και η Γερμανία. Ανάμεσα στις αρμοδιότητές του είναι η διοργάνωση ενιαύσιων συνεδρίων με την παρουσία εκπροσώπων σχολών δικαστικών λειτουργών από όλη την υφήλιο αλλά και η έκδοση περιοδικού για τη δικαστική εκπαίδευση (Αλικάκος, 2019: 146).

Χωρίς αμφιβολία, η απειλή ποινικών, διοικητικών και πειθαρχικών κυρώσεων για μία διεφθαρμένη συμπεριφορά συνιστά ισχυρό αποτρεπτικό συντελεστή με πιθανό προληπτικό αποτέλεσμα. Σε αρκετές χώρες, εντούτοις, το πρόβλημα δεν εντοπίζεται στην επιβολή της τιμωρίας αλλά στα προηγούμενα στάδια της έρευνας και της καταγγελίας ενός τόσο υψηλού επιπέδου αξιωματούχου που ενδεχομένως απολαμβάνει μία *de facto* ασυλία (Council of Europe, Consultative Council of European Judges, 2018).

4.2.2: ΤΑ ΜΕΤΡΑ ΣΤΙΣ Η.Π.Α.

Στις Η.Π.Α., ήδη από το 1973, υιοθετήθηκε από τη Δικαστική Διάσκεψη, Κώδικας Δεοντολογίας για τους Δικαστές, γνωστός ως «Κώδικας Δικαστικής Συμπεριφοράς για τους Δικαστές των Ηνωμένων Πολιτειών». Ο Κώδικας υπέστη πληθώρα αναπροσαρμογών στα έτη που ακολούθησαν, με τελευταία αναθεώρηση τον Μάρτιο του 2019 (“Code of conduct for United States judge”, 2019).

Σύμφωνα με τους ηθικούς κανόνες του Κώδικα Δεοντολογίας που εφαρμόζονται για τους ομοσπονδιακούς δικαστές, παρέχεται καθοδήγηση σχετικά με τον σεβασμό και τη συμμόρφωση στον νόμο, την εκτέλεση του καθήκοντος με επιμέλεια και αμεροληψία, τη συμμετοχή σε μία ποικιλία εξωτερικών δραστηριοτήτων και την αποχή από την πολιτική ζωή, καθώς και την τήρηση υψηλών προτύπων συμπεριφοράς, ώστε να διατηρηθεί η ακεραιότητα και η ανεξαρτησία του δικαστικού σώματος. Ειδικότερα, προβλέπεται η λειτουργία Επιτροπής Κωδίκων Συμπεριφοράς, που είναι σχετικά εξουσιοδοτημένη από τη Δικαστική Διάσκεψη, η οποία προβαίνει στην έκδοση συμβουλευτικής γνώμης αναφορικά με την εφαρμογή του Κώδικα, ύστερα από αίτημα δικαστικού λειτουργού για γνωμοδότηση (“Code of conduct for United States judge”, 2019).

Σε κάθε Πολιτεία της Αμερικής, πέρα από τους θεσπισμένους κανόνες της εγχώριας νομοθεσίας, με τους οποίους τιμωρούνται πράξεις με εμπλεκόμενα πρόσωπα δικαστικούς λειτουργούς, υπάρχει υπηρεσία εποπτείας που ασχολείται με τη

διερεύνηση καταγγελιών που αφορούν την ανάρμοστη συμπεριφορά δικαστών (Glorpen, 2014: 75). Σε αντίθεση με τα δευτεροβάθμια δικαστήρια που δύνανται να ανατρέψουν μία νομική απόφαση, η εξουσία της εν λόγω υπηρεσίας εξαντλείται στην εξέταση των παραπόνων και στην επιβολή πειθαρχικών κυρώσεων, που κυμαίνονται από επίπληξη μέχρι και την απομάκρυνση από το Σώμα (Berens & Shiffman, 2020).

Εντούτοις, κατά τη διάρκεια έρευνας του ειδησεογραφικού πρακτορείου Reuters σε χιλιάδες δικαστικά αρχεία, κρατικούς φακέλους και πειθαρχικές διαδικασίες, μεταξύ των ετών 2008-2019, αναδείχθηκαν οι σημαντικές αδυναμίες του αμερικανικού συστήματος επίβλεψης των δικαστών. Ειδικότερα, αποκαλύφθηκε πληθώρα δικαστών σε διαφορετικές Πολιτείες που διέφυγαν της δημόσιας ευθύνης τους για παραπτώματά τους, καταλήγοντας σε συμφωνία, συνεχίζοντας, μάλιστα το λειτούργημά τους (Berens & Shiffman, 2020).

Οι υποθέσεις αφορούν χιλιάδες κρατικούς και τοπικούς δικαστές σε όλες τις Πολιτείες της Αμερικής, που ύστερα από παράβαση νομοθετημάτων ή παραβίαση κανόνων δικαστικής ηθικής, διατήρησαν θέσεις εξαιρετικής ισχύος και κύρους. Επέστρεψαν, μάλιστα, στο εδώλιο, μερικές φορές με κάτι περισσότερο από μία επίπληξη από τις κρατικές υπηρεσίες που επιβλέπουν τη συμπεριφορά τους ή στις περιπτώσεις επιβολής πειθαρχικών κυρώσεων, χωρίς να γίνουν γνωστά τα στοιχεία των υπαιτίων και τα αδικήματά τους (Berens & Shiffman, 2020).

4.2.3: Ο «ΠΟΛΕΜΟΣ» ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΔΙΑΦΘΟΡΑΣ ΣΤΗ ΛΑΪΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ

Στη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας, πέρα από το σχετικό κανονιστικό πλαίσιο για τη δωροδοκία των δικαστών, που χρήζει βελτίωσης και ενίσχυσης, υφίστανται ρυθμίσεις που προάγουν τη δικαστική ανεξαρτησία. Εντούτοις, σε ένα κράτος που το πρόβλημα της εξάρτησης της δικαστικής λειτουργίας είναι απόλυτα ενταγμένο στην κοινωνία, τόσο σε τοπικό επίπεδο όσο και βάσει των ιστορικών καταγραφών, οι σχετικές νομοθετικές προβλέψεις βρίσκονται σε απόκλιση με την πραγματικότητα (Wang, 2020: 737).

Σημαντική θεωρείται η λειτουργία δικαστικού, εποπτικού τμήματος που αναλαμβάνει, μέσω ειδικών διατυπώσεων, την επανεξέταση υποθέσεων που έχουν δικαστεί και την ενδεχόμενη διόρθωση λαθών και αδικιών, μέσα σε προθεσμία δύο ετών από την έναρξη ισχύος κάθε δικαστικής απόφασης. Πρόκειται, ωστόσο, για μία

εξαιρετική διαδικασία που τίθεται υπό αυστηρό έλεγχο, για τη διασφάλιση της εφαρμογής, της αποτελεσματικότητας και της προβλεψιμότητας των δικαστικών κρίσεων. Ελλείπει σαφών κριτηρίων επίβλεψης, αφήνεται και στο εν λόγω στάδιο ένα ευρύ περιθώριο χειραγώγησης και διαπλοκής (Li, 2010: 206-207,212).

Βέβαια, μετά την ανάληψη της εξουσίας κατά τα τέλη του 2012, η νεοεκλεγείσα κυβέρνηση ξεκίνησε τη μεγαλύτερη για την ιστορία της χώρας εκστρατεία κατά της διαφθοράς και την προώθηση της αυτονομίας των δικαστηρίων έναντι των περιφερειακών κυβερνήσεων και των κομματικών ομάδων, που αποτελεί ένα ακόμη ζήτημα ενσωμάτωσης το οποίο στοιχειώνει την κινεζική δικαιοσύνη εδώ και δεκαετίες (Wang, 2020: 761-762).

Για την αντιμετώπιση του εν λόγω χρόνιου προβλήματος, θεσπίστηκαν τα τελευταία έτη οι διατάξεις για τη δικαστική λογοδοσία ως αποτέλεσμα μίας γενικότερης προσπάθειας αναπροσαρμογής και βελτίωσης του νομικού συστήματος που ξεκίνησε το 2013. Ο στόχος τους έγκειται στην απονομή της δικαιοσύνης από δικαστικούς λειτουργούς με την ελάχιστη δυνατή παρέμβαση από τους ανωτέρους τους και την εξ ολοκλήρου απόδοση στους πρώτους της ευθύνης για τις αποφάσεις τους (Wang, 2020: 739, 747).

Στην πρότερη κατάσταση οι περισσότερες γνωμοδοτήσεις και κρίσεις έπρεπε να συνυπογράφονται είτε από τους προϊστάμενους τμημάτων είτε από προέδρους ή αντιπροέδρους των δικαστηρίων, ενώ οι πιο περίπλοκες περιπτώσεις απασχολούσαν τις επιτροπές εκδίκασης (Wang, 2020: 750). Ο εν λόγω μηχανισμός επίσημης έγκρισης υποθέσεων και η εκτέλεση του δικαστικού καθήκοντος από λειτουργούς πλήρως ενσωματωμένους στη διοικητική ιεραρχία των δικαστηρίων, σε συνδυασμό με τη συγκέντρωση της εξουσίας, καθώς κάθε δικαστικό τμήμα αναλάμβανε την ολοκλήρωση όλων των επιμέρους διαδικασιών για τη διευθέτηση μίας υπόθεσης, σαφώς και τροφοδοτούσε την συστημική διαφθορά (Li, 2010: 206).

Η εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων δεν θεωρείται ένα ευχερές εγχείρημα δεδομένου του τεράστιου μεγέθους και της ποικιλομορφίας της Κίνας, της βαθιά ριζωμένης πρακτικής της δικαστικής εξάρτησης και της δυτικής προέλευσης του σχεδιασμού των αναθεωρήσεων. Επιπροσθέτως, η υπόσχεση ενίσχυσης της δικαστικής αυτονομίας και της λογοδοσίας των μεμονωμένων δικαστών, πρέπει να αντιμετωπίζεται με κάθε επιφύλαξη, καθώς οι σχετικές ρυθμίσεις έχουν θεσπιστεί υπό την ηγεσία ενός αυταρχικού καθεστώτος (Wang, 2020: 740).

4.2.4: ΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΕΠΙΛΥΣΗΣ ΤΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ ΣΤΙΣ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ

Θεωρητικά σε όλες τις αναπτυσσόμενες χώρες υπάρχει νομικό πλαίσιο για την τιμωρία των πράξεων διαφθοράς, όπως επίσης και σύστημα εξωτερικής εποπτείας των υποθέσεων εντός των δικαστηρίων. Ακόμα και η σωστή λειτουργία των δύο μηχανισμών δεν επαρκεί για την αντιμετώπιση του προβλήματος (Buscaglia, 2001: 4).

Στην Ινδία, μόλις με το νομοσχέδιο λογοδοσίας του 2010 επιχειρήθηκε να αντικατασταθεί ο νόμος περί δικαστών του 1968. Προέβλεπε τη σύσταση Εθνικής Επιτροπής Δικαστικής Εποπτείας (NJOC) για την εξέταση καταγγελιών κατά δικαστών του Ανώτατου Δικαστηρίου από ειδική ομάδα διερεύνησης που με τη σειρά της αποστέλλει τις καταγγελίες σε επιτροπή ελέγχου. Αμφότερες οι επιτροπές έχουν την εξουσία να καλούν μάρτυρες, να έχουν πρόσβαση σε δημόσια αρχεία και να προβαίνουν σε έρευνες αλλά και κατασχέσεις (Nirvaan, 2011).

Σε πολλές χώρες της Λατινικής Αμερικής σημαντικό ρόλο έχει διαδραματίσει τα τελευταία χρόνια η δημιουργία δικαστικών συμβουλίων. Όντας ανεξάρτητα από το Υπουργείο Δικαιοσύνης, συμβάλλουν στην προώθηση της δικαστικής ανεξαρτησίας, με την ανάληψη της ευθύνης διορισμού και προαγωγής των δικαστών, υποκαθιστώντας το Κοινοβούλιο στον παραδοσιακό του ρόλο. Η σωστή χρησιμοποίησή τους επιφέρει σπουδαία αποτελέσματα, καθώς ελλείπει ταυτόχρονα η γραφειοκρατία και η πολιτικοποίηση (Pepys, 2003: 12).

Αναφορικά με τις περισσότερες χώρες της Λατινικής Αμερικής, στα πλαίσια του καταμερισμού του κρατικού τους προϋπολογισμού, προβλέπεται η αυτόματη απόδοση ενός σταθερού μεριδίου στους δικαστικούς φορείς, ως μέθοδος απομόνωσης του δικαστικού σώματος από αθέμιτη επιρροή (Gloppen, 2014: 72).

Η περιστολή της διαφθοράς πρέπει να επιδιώκεται τόσο θεσμικά όσο και σε επίπεδο ορθής επαγγελματικής συμπεριφοράς και δικαστικής δεοντολογίας. Η οχύρωση του δικαστικού σώματος από πολιτικές παρεμβάσεις και η σθεναρή διαφύλαξη της ανεξαρτησίας του, η μείωση της απεριόριστης διακριτικής ευχέρειας των λειτουργών, η ενίσχυση της διαφάνειας και της λογοδοσίας των εμπλεκόμενων στη δικαιοσύνη, η βελτίωση των όρων απασχόλησης στο δικαστικό σύστημα, αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις για τη θετική έκβαση εκάστης σχετικής προσπάθειας.

Ωστόσο, αναγκαία συνθήκη για την αποτελεσματική καταπολέμηση του φαινομένου, ιδιαίτερα για δικαιοδοσίες όπου η διαπλοκή είναι ενδημική, συνιστά η μεταβολή της στάσης της κοινωνίας απέναντι γενικά στη διαφθορά και ειδικότερα στο πεδίο απονομής της δικαιοσύνης (Pepys, 2003: 11).

4.3: Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΙΝΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ

Τις τελευταίες δεκαετίες, η ορθή απονομή της δικαιοσύνης έχει βρεθεί στο επίκεντρο του ενδιαφέροντος οργανισμών, τόσο σε ευρωπαϊκό επίπεδο όσο και σε διεθνή κλίμακα. Επιμέρους ζητήματα όπως η οργάνωσή της, η διάκριση της δικαστικής από τις άλλες εξουσίες, η ανεξαρτησία των δικαστών, οι κανόνες δεοντολογίας, η αποδοτικότητα και η διαφάνεια του δικαιοδοτικού έργου, έχουν ιδιαίτερος απασχολήσει ευρωπαϊκούς και παγκόσμιους θεσμούς. Μέσω κειμένων έχουν αποτυπωθεί θεμελιώδεις αρχές οι οποίες δύνανται να υποβοηθήσουν τα κράτη στη διαμόρφωση των εθνικών τους πολιτικών για την αντιμετώπιση του προβλήματος (Πικραμένος, 2019α: 54).

4.3.1: Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ

Στα πλαίσια της παγκοσμιοποίησης, οι διεθνείς αρχές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εγγυώνται την ανεξαρτησία και αμεροληψία του δικαστικού σώματος. Υπάρχει, επίσης, ένας μεγάλος αριθμός δημόσιων ιδρυμάτων και διεθνών οργανισμών όπως η Παγκόσμια Τράπεζα (The World Bank), η Διεθνής Διαφάνεια (Transparency International - TI), το Διεθνές Δικαστήριο της Δικαιοσύνης (International Court of Justice - ICJ), η Δικαστική Ομάδα για την Ενίσχυση της Δικαστικής Ακεραιότητας (The Judicial Integrity Group - JIG), ο Διεθνής Δικηγορικός Σύλλογος (International Bar Association - IBA), που αναπτύσσουν στρατηγικές για την προώθηση της δικαστικής ακεραιότητας και τη θέσπιση κοινών προτύπων (Glorpen, 2014: 74).

Το 1985 στο Μιλάνο, υιοθετήθηκαν από τον Ο.Η.Ε. οι βασικές αρχές της δικαστικής ανεξαρτησίας (Basic Principles on the Independence of the Judiciary). Ειδικότερα, οι αρχές σχετίζονται με το πλαίσιο της ανεξαρτησίας, των ατομικών ελευθεριών έκφρασης, των προϋποθέσεων της σταδιοδρομίας των δικαστικών

λειτουργών, την επαγγελματική τους στάση και την πειθαρχική ευθύνη (Πικραμένος, 2019α: 55-56).

Εντούτοις, σε πολλά κράτη η διαφθορά έχει γίνει τρόπος ζωής, έχοντας εντρυφήσει και στη δικαιοσύνη. Τα Ηνωμένα Έθνη σε συνεργασία με τη Διεθνή Διαφάνεια, ανέλαβαν από κοινού την πρωτοβουλία να αντιμετωπίσουν το παγκόσμιο αυτό ζήτημα. Ειδικότερα, όσον αφορά στα Ηνωμένα Έθνη, στα εμπλεκόμενα όργανα συγκαταλέγονται το Παγκόσμιο Πρόγραμμα κατά της Διαφθοράς με έδρα τη Βιέννη και το Γραφείο της Ύπατης Αρμοστείας για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα με έδρα τη Γενεύη. Αναφορικά με τη Διεθνή Διαφάνεια, πρόκειται για μία παγκόσμια μη κυβερνητική οργάνωση για την προώθηση μίας αποτελεσματικής αντιμετώπισης της διαφθοράς. Σύμφωνα με τον ως άνω Οργανισμό, η καταστολή των φαινομένων διαφθοράς και η τιμωρία των υπαιτίων δεν αρκεί, αλλά θα πρέπει να δοθούν συστημικές λύσεις, αναζητώντας και αντιμετωπίζοντας πρωτίστως τα βασικά αίτια (Kirby, 2001).

Η εν λόγω πρωτοβουλία είχε ως αποτέλεσμα τη σύσταση μίας δικαστικής ομάδας υψηλού επιπέδου, με μέλη ανώτατους δικαστές από το Μπαγκλαντές, την Ινδία, το Νεπάλ, τη Νιγηρία, τη Νότια Αφρική, την Τανζανία και την Ουγκάντα. Η ομάδα ανέλαβε τη σύνταξη ενός διεθνούς κώδικα δικαστικής συμπεριφοράς, βασισμένου σε κώδικες που έχουν ήδη υιοθετηθεί σε πολλά μέρη του κόσμου, προκειμένου να ενθαρρυνθούν τα κράτη να ευθυγραμμίσουν τις εγχώριες διατάξεις, αλλά και να τονωθούν οι χώρες που δεν είχαν καμία σχετική πρόβλεψη στο εσωτερικό τους δίκαιο (Kirby, 2001).

Έτσι, στο κείμενο των Αρχών της Bangalore (The Bangalore Principles of Judicial Conduct) που συντάχθηκε το 2001 στο Μπανγκαλόρ της Ινδίας και αναθεωρήθηκε το 2002 στη συνδιάσκεψη της Χάγης, γίνεται η διακήρυξη θεμελιωδών αξιών για τη δικαστική δεοντολογία, ήτοι της προσωπικής και θεσμικής ανεξαρτησίας, της αμεροληψίας, της ακεραιότητας, της ευπρέπειας, της ίσης μεταχείρισης των διαδίκων, καθώς και της υπευθυνότητας και ικανότητας για επιμέλεια κατά την εκτέλεση του καθήκοντος (Πικραμένος, 2019α: 57 και Σακελλαροπούλου, 2019: 47).

Ο διττός ρόλος των εν λόγω αρχών έγκειται στο ότι αφενός στοχεύουν στη διασφάλιση του δικαστικού σώματος από επηρεασμούς και επεμβάσεις εξωτερικών παραγόντων και αφετέρου επιβάλλουν ένα συγκεκριμένο πλαίσιο άσκησης του λειτουργήματος των δικαστών με επάρκεια και αμεροληψία ώστε να κατοχυρώνεται η αξιοπιστία τους απέναντι στο κοινωνικό σύνολο (Αλικάκος, 2019: 149).

Τα περισσότερα σύγχρονα κράτη δικαίου, αποδεχόμενα τις ανωτέρω αρχές, προχώρησαν στη θέσπιση κωδίκων δεοντολογίας. Έτσι, συντάχθηκαν ενδεικτικά ο Κώδικας Δικαστικής Ηθικής του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου (2005), ο Κώδικας Δεοντολογίας του ΔΕΕ (2009), καθώς και τα Resolution on Judicial Ethics (Ε.Δ.Δ.Α., 2008), Code of Conduct for US Judges (1973, 2014) (Σακελλαροπούλου, 2019: 47).

Η υιοθέτηση των αρχών από την πλειοψηφία των δημοκρατικών χωρών είναι ανεξάρτητη από το νομοθετικό πλαίσιο και το σύστημα οργάνωσης της δικαιοσύνης που εφαρμόζονται σε κάθε επιμέρους έννομη τάξη (Πικραμένος, 2019β: 23). Στο προσχέδιο του κειμένου που δημοσιεύθηκε, σύμφωνα με τη Δικαστική Ομάδα, το δικαστικό καθήκον συνίσταται στη συμμόρφωση με τον κώδικα συμπεριφοράς που ισχύει στη δικαιοδοσία κάθε δικαστή (Kirby, 2001).

Το σχέδιο Bangalore αποσκοπεί στη διάδοση των κωδίκων δικαστικής συμπεριφοράς σε δικαιοδοσίες που δεν διαθέτουν, στην ενθάρρυνση της συζήτησης σχετικά με τη βελτίωση των αντίστοιχων κειμένων που ισχύουν ήδη και στην ανάπτυξη των γενικών αρχών που είναι κατάλληλες για έναν διεθνή κώδικα δικαστικής συμπεριφοράς που θα βασίζεται στις βέλτιστες πρακτικές. Αναμφισβήτητα, η ανάπτυξη των αρχών συνιστά σημείο αναφοράς σε διεθνές επίπεδο, σχετικά με τα απαιτούμενα για τη δικαστική ανεξαρτησία (Glorpen, 2014: 74).

Το εγχείρημα σαφώς και θεωρήθηκε χρονοβόρο, διότι δεν περιέχει δεσμευτικές ρυθμίσεις και η νομοθεσία από χώρα σε χώρα διαφέρει. Ωστόσο, βασίζεται στην προσδοκία για μία αδιάφθορη δικαιοσύνη, που είναι ή θα όφειλε να είναι καθολική (Kirby, 2001).

4.3.2: Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Στα κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης, κατά γενικό κανόνα, πέρα από την οργάνωση του δικαστικού συστήματος, η θεσμική ανεξαρτησία και η απαιτούμενη συμπεριφορά ενός δικαστή ρυθμίζονται από κανόνες καθορισμένους βάσει του συνδυασμού Συντάγματος, κεντρικού Καταστατικού για τη λειτουργία του δικαστικού σώματος, σχετικών οδηγιών και εγκυκλίων, με πιο διαδεδομένα παραδείγματα τις υποχρεώσεις της διακριτικής ευχέρειας και της επιφύλαξης για την ορθή άσκηση του καθήκοντος (Council of Europe, Consultative Council of European Judges, 2018).

Στις περισσότερες χώρες, εφαρμόζεται πρόγραμμα δήλωσης περιουσιακών στοιχείων των δικαστών. Σε ορισμένες περιπτώσεις, προβλέπεται η δημοσιοποίηση

των δηλωθέντων στοιχείων, σε άλλες η επέκταση της υποχρέωσης δήλωσης σε συζύγους και άλλους στενούς συγγενείς, ενώ και η μη συμμόρφωση θεωρείται αλλού διοικητικό παράπτωμα και αλλού επιφέρει πειθαρχικές κυρώσεις (Council of Europe, Consultative Council of European Judges, 2018).

Από το 2004 έχει συσταθεί το Ευρωπαϊκό Δίκτυο των Συμβουλίων για τη Δικαιοσύνη (European Network of Councils for the Judiciary - ENCJ), όργανο του Συμβουλίου της Ευρώπης, μέλη του οποίου είναι δικαστές όλων των μετεχόντων σε αυτό κρατών. Το ENCJ έχει προχωρήσει στην έκδοση κειμένων που περιλαμβάνουν βασικές αρχές, συστάσεις και κατευθυντήριες οδηγίες για τη βελτίωση των δημοσίων πολιτικών που αφορούν τη δικαιοσύνη (Πικραμένος, 2019α: 61).

Το 2010, η υιοθέτηση της «Μεγάλης Χάρτας των Δικαστών - Θεμελιώδεις Αρχές» (Magna Carta of Judges - Fundamental Principles), από τη Γενική Συνέλευση του CCJE, αποτέλεσε βήμα ιδιαίτερης σημασίας για τη δικαιοσύνη. Εντός του κειμένου γίνεται καταγραφή έξι βασικών ενοτήτων που αφορούν τη δικαστική σταδιοδρομία και την πρόσβαση κάθε πολίτη σε μία δικαιοσύνη που χαρακτηρίζεται για την ανεξαρτησία και τη διαφάνεια του δικαιοδοτικού της έργου (Αλικάκος, 2019: 151 και Πικραμένος, 2019β: 24).

Το Συμβούλιο Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, το Γνωμοδοτικό Συμβούλιο των Ευρωπαίων Δικαστών και το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Δικαστικών Συμβουλίων έχουν προβεί σε έγγραφά τους με θέμα την αξιολόγηση των δικαστών σε συστάσεις για την υλοποίησή της από δικαστικό όργανο, βάσει αντικειμενικών κριτηρίων, με δυνατότητα αμφισβήτησης των αποτελεσμάτων από τον αξιολογούμενο (Πικραμένος, 2019α: 69).

Επίσης, σε εφαρμογή βρίσκεται το «H.E.L.P.», «Human Rights Education for Legal Professionals» (Εκπαίδευση Επαγγελματιών του Δικαίου στα Ανθρώπινα Δικαιώματα), πρόγραμμα του Συμβουλίου της Ευρώπης, χορηγούμενο από την Ε.Ε., που αποσκοπεί στην ενίσχυση των ικανοτήτων των δικαστών ώστε να εφαρμόζουν όσο το δυνατόν καλύτερα την Ε.Σ.Δ.Α. και τη νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α., παρέχοντας ποιοτικά εργαλεία επιμόρφωσης (Αλικάκος, 2019: 147).

Για τη διαμόρφωση των προϋποθέσεων για τη δικαστική ανεξαρτησία, αποφασιστική είναι η συμβολή της Επιτροπής Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης. Το 2016, μάλιστα, υιοθέτησε Σχέδιο Δράσης για την Ενδυνάμωση της Δικαστικής Ανεξαρτησίας και Αμεροληψίας, στοχεύοντας στη λήψη μέτρων από τα κράτη-μέλη ώστε να βελτιωθεί η υφιστάμενη κατάσταση (Πικραμένος, 2019α: 72).

Στο κείμενο γίνεται ιδιαίτερη μνεία στα όργανα που λειτουργούν υποστηρίζοντας την πολιτική των χωρών για τον τομέα της δικαιοσύνης, όπως είναι η GRECO, το CCJE, η Επιτροπή Βενετίας (Venice Commission), η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Αποτελεσματικότητα της Δικαιοσύνης (CEPEJ), η Ευρωπαϊκή Επιτροπή Νομικής Συνεργασίας (CDCJ). Κρίνει, επίσης, αναγκαία, στα πλαίσια της διάκρισης των εξουσιών, την αποπολιτικοποίηση των διαδικασιών επιλογής της ηγεσίας των δικαστικών συμβουλίων και τον περιορισμό της παρεμβολής οργάνων της εκτελεστικής εξουσίας (Πικραμένος, 2019α: 72-73).

Τις τελευταίες δεκαετίες, σημαντικός είναι ο ρόλος της CEPEJ. Πρόκειται για Οργανισμό του Συμβουλίου της Ευρώπης που έχει προβεί στη δημοσίευση σειράς μελετών, στις οποίες γίνεται αποτύπωση των βασικών αρχών και κανόνων προκειμένου να εκσυγχρονιστεί το δικαστικό σύστημα αλλά και στη διαμόρφωση δικτύου εμπειρογνομώνων, προερχόμενων από την πλειονότητα των κρατών-μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης (Πικραμένος, 2019α: 63). Η συνεισφορά της δεν περιορίζεται αποκλειστικά στις ευρωπαϊκές χώρες αλλά απευθύνεται και σε οποιοδήποτε κράτος επιθυμεί να ενισχύσει τον δικαιοδοτικό του μηχανισμό (Πικραμένος, 2019β: 28-29).

Το ενδιαφέρον της, επίσης, για τη σύνδεση των δικαστικών συστημάτων των κρατών-μελών με την κλίμακα ανάπτυξης που παρουσιάζουν σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο, αντικατοπτρίζεται στην καθιέρωση ετήσιας έκθεσης υπό τον τίτλο «EU Justice Scoreboard», στην οποία καταγράφονται στοιχεία της επίδοσης της κάθε εθνικής δικαστικής στρατηγικής. Στόχος της έκθεσης είναι η παρακίνηση των κρατών, μέσω συστάσεων, να προβούν σε μεταρρυθμίσεις για μία αποτελεσματική δικαιοσύνη που θα χαρακτηρίζεται από ποιότητα, αποδοτικότητα και ανεξαρτησία, απαραίτητα δομικά στοιχεία για την οικονομική ευημερία και κοινωνική σταθερότητα κάθε σύγχρονου κράτους. Για τον σκοπό αυτό, έγινε η ένταξη των εθνικών μεταρρυθμίσεων στον δικαστικό τομέα σε Οικονομικά Προγράμματα Προσαρμογής από το 2011 και το επόμενο έτος η υλοποίηση του προγράμματος με τίτλο «European Semester» (Πικραμένος, 2019α: 74).

Υπό την εποπτεία του ανωτέρω, εφαρμόζεται το πρόγραμμα πολιτικής «Europe 2020», το οποίο σχεδιάστηκε το 2010 με προοπτική δεκαετίας, προκειμένου να συμβάλλει στον εντοπισμό προβλημάτων αναφορικά με την ταχύτητα και την ποιότητα της δικαιοσύνης και στη λήψη των κατάλληλων μέτρων, έχοντας τη θέση ενός πληροφοριακού εργαλείου που σέβεται τις ιδιαιτερότητες κάθε έθνους (Πικραμένος,

2019α: 75 και Πικραμένος, 2019β: 29-30). Επίσης, με την εν λόγω στόχευση, αναλήφθηκε από την Επιτροπή από το 2013 και σε ετήσια βάση η σύνταξη του «Πίνακα Αποτελεσμάτων της Δικαιοσύνης» (Justice Scoreboard) (Σακελλαροπούλου, 2019: 44-45).

Με πρωτοβουλία της CEPEJ, επίσης, ιδρύθηκε το Κέντρο SATURN (Study and Analysis of Judicial Time Use Research Network), που βάσει της πληροφόρησης εκ μέρους αρμόδιων υπηρεσιών δικαιοσύνης των κρατών-μελών, υποβάλλει προτάσεις για την ορθότερη διαχείριση του δικαστικού χρόνου. Έχει, τέλος, εκδώσει γενικές κατευθυντήριες οδηγίες προς τα κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης αναφορικά με την πολιτική διακυβέρνησης της δικαιοσύνης, με τη χρήση των νέων τεχνολογιών, την αποκαλούμενη «cyberjustice» (Πικραμένος, 2019α: 65-66).

Σύμφωνα με την Έκθεση «Χρήση της τεχνολογίας των πληροφοριών στα ευρωπαϊκά δικαστήρια» της CEPEJ, μία ενιαία κεντρική βάση δεδομένων νομολογίας όλων των κλάδων δικαίου χρησιμοποιείται από τριάντα έξι κράτη-μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης. Στη χώρα μας, όπως επίσης και σε Βέλγιο, Γαλλία, Ιταλία, Σλοβακία, γίνεται χρήση διαφορετικών βάσεων δεδομένων που αφορούν συγκεκριμένο κλάδο δικαίου κυρίως εξαιτίας της διάκρισης ανάμεσα σε πολιτικά και διοικητικά δικαστήρια. Στα προαναφερόμενα κράτη δεν υφίσταται η δυνατότητα άμεσης σύνδεσης με τη νομολογία του Ε.Δ.Δ.Α.. Επίσης, ελλείπει η δυνατότητα αυτόματης συσχέτισης μεταξύ αφενός της πρόσβασης σε βάση δεδομένων που αφορά κανόνες δικαίου και αφετέρου της αντίστοιχης πλατφόρμας για τη νομολογία (Τσόγκας, 2019: 110).

Τέλος, με σημείο εκκίνησης το λεγόμενο Ολοκληρωμένο Σύστημα Διαχείρισης Δικαστικών Υποθέσεων Διοικητικής Δικαιοσύνης (Ο.Σ.Δ.Δ.Υ. Δ.Δ.), ξεκινά η ηλεκτρονική εποχή στη δικαιοσύνη και για τις πολιτικές και ποινικές υποθέσεις. Τα πλεονεκτήματα του νέου πληροφοριακού συστήματος έγκεινται στη μείωση της γραφειοκρατίας και του λειτουργικού κόστους, στην αύξηση της παραγωγικότητας, αποτελεσματικότητας του δικαστικού έργου αλλά και της ποιότητας των υπηρεσιών προς τους πολίτες, στη βελτίωση της οργάνωσης και λειτουργίας της δικαιοσύνης, καθώς και στην αναβάθμιση του αισθήματος αξιοπιστίας και ασφάλειας των πολιτών που θα μπορούν να παρακολουθούν και να ενημερώνονται άμεσα για την πορεία των υποθέσεών τους (Τσόγκας, 2019: 118-119).

4.4: ΣΥΝΟΨΗ ΤΩΝ ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΩΝ ΜΕΤΡΩΝ ΣΕ ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ

ΕΠΙΠΕΔΟ

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι τα τελευταία έτη που το πρόβλημα της διαφθοράς και οι ολέθριες συνέπειές της για την κοινωνία και την οικονομία έχουν γίνει αντιληπτά, επιχειρείται η καταπολέμησή της από την πλειοψηφία των εθνικών έννομων τάξεων, με την εισαγωγή σχετικών μεταρρυθμίσεων στη νομοθεσία τους αλλά και από διεθνείς οργανισμούς, με την υποβολή προτάσεων.

Ως επί το πλείστον, τα κράτη διαθέτουν κανονιστικό πλαίσιο για την τιμωρία των πράξεων διαφθοράς, εντούτοις, υπάρχει μία γκριζα ζώνη από ανήθικες πρακτικές που δεν αναγνωρίζονται ως παράνομες ή ποινικά κολάσιμες και συνεπώς δεν είναι εύκολο να αντιμετωπισθούν.

Σε προληπτικό επίπεδο, στην Ελλάδα, υπάρχει μέριμνα για τη δικαστική εκπαίδευση και τη συνεχή επιμόρφωση των δικαστικών λειτουργών ενώ σχετική πολιτική ακολουθείται σε πολλά ευρωπαϊκά κράτη, υποστηρίζεται, μάλιστα, με προγράμματα ενωσιακών φορέων. Σε αντίθεση με τις Η.Π.Α. που η καθιέρωση ενός Κώδικα Δικαστικής Δεοντολογίας έχει συντελεστεί εδώ και χρόνια, στη χώρα μας δεν έχει θεσπισθεί παρόμοιο κείμενο, οι πράξεις των Ελλήνων δικαστών, βέβαια, πρέπει να είναι σύμφωνες με τη δέουσα ηθική συμπεριφορά, όπως ορίζεται στις σύγχρονες δικαιοδοσίες.

Οι διεθνείς οργανώσεις και οι ευρωπαϊκοί οργανισμοί έχουν προβεί σε συστάσεις προς την πλειονότητα των χωρών για βελτιωτικές τροποποιήσεις με σκοπό την περιστολή της διαπλοκής. Άλλωστε, η εισαγωγή του μάρτυρα δημοσίου συμφέροντος στην ελληνική νομοθεσία αποτελεί υιοθέτηση της παγκόσμιας κινητοποίησης για την αντιμετώπιση του φαινομένου και συμμόρφωση με το περιεχόμενο διεθνών συμβάσεων του Ο.Ο.Σ.Α. και του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Η δημιουργία εποπτικών υπηρεσιών και δικαστικών συμβουλίων με καθήκον ελέγχου του έργου και της συμπεριφοράς του δικαστικού σώματος, σε πληθώρα χωρών, αποτελεί ένα σημαντικό βήμα για την καταστολή της διαφθοράς σε έναν από τους νευραλγικούς κλάδους της δημόσιας διοίκησης. Είναι σαφές, ωστόσο, ότι η εποπτεία δεν πρέπει να θέτει σε κίνδυνο τη δικαστική ανεξαρτησία. Εξάλλου, η επίδραση εξωτερικών παραγόντων στη δικαιοσύνη είναι βασικό αίτιο της διαφθοράς, κάτι που γίνεται αντιληπτό από το σύνολο των κρατών, καθιερώνοντας μεν ρυθμίσεις

για την ενίσχυση της δικαστικής ανεξαρτησίας αλλά με δυσχέρεια εφαρμογής τους ανάλογα με τον βαθμό ύπαρξης σε κάθε κράτος βαθιά παγιωμένων δεσμών μεταξύ της δικαστικής εξουσίας και της πολιτικής και οικονομικής ελίτ.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τις τελευταίες δεκαετίες, η ολοένα και βαθύτερη συνειδητοποίηση των καταστρεπτικών συνεπειών της διαφθοράς και της ανάγκης λήψης δραστικών μέτρων για την εξάλειψή της, έχει κατατάξει το φαινόμενο στην κορυφή της εγχώριας και διεθνούς δημόσιας ατζέντας. Για τους εκπροσώπους του δικαστικού χώρου, όπως και εν γένει των νευραλγικών κλάδων της κρατικής μηχανής, διαρκώς ελλοχεύει ισχυρός κίνδυνος εμπλοκής τους σε πληθώρα πρακτικών διαφθοράς λόγω της θέσης και της φύσεως του λειτουργήματός τους.

Η δικαστική διαφθορά αποτελεί πρόκληση και απειλή για τη λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών και εν γένει της κοινωνίας, έχει ως αποτέλεσμα τον υποβιβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, τη διασάλευση της δημόσιας ηθικής καθώς και την περιστολή των ανθρώπινων δικαιωμάτων, διότι για την εφαρμογή της δίκαιης δίκης απαιτείται υψηλό κόστος. Στα πλαίσια ενός διεφθαρμένου συστήματος, ενισχύονται κατά κανόνα οι διακρίσεις και η άνιση εφαρμογή του νόμου. Συνεπώς η καταπολέμησή της συνιστά, στον σημερινό κόσμο, επιτακτική ανάγκη.

Βέβαια, η μάστιγα της διαφθοράς στη δικαιοσύνη πλήττει κάθε κράτος σε διαφορετικό βαθμό, η επέκτασή της βρίσκεται σε συνάρτηση με τα εκάστοτε πολιτισμικά χαρακτηριστικά, οικονομικά δεδομένα και ιστορικές εξελίξεις. Η κατανόηση των τρωτών σημείων της διαφθοράς, ήτοι των μορφών, των παραγόντων, των επιπέδων εντοπισμού της στα δικαστικά συστήματα των επιμέρους δικαιοδοσιών είναι πολύ σημαντική για τον σχεδιασμό μίας αποτελεσματικής απάντησης στο πρόβλημα τόσο σε εθνικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο.

Βασική πτυχή της διαφθοράς λογίζεται η δωροδοκία, χωρίς να απαιτείται το κέρδος για τον δωρολήπτη να είναι υλικής ή οικονομικής φύσεως. Είναι δυνατόν να συνίσταται σε εύνοια, προώθηση επαγγελματικής ή πολιτικής φιλοδοξίας ακόμα και σεξουαλική χάρη, μπορεί, επιπλέον, να εκδηλώνεται ως αποφυγή κάτι ανεπιθύμητου, όπως στην περίπτωση απειλής.

Σύμφωνα με την ανωτέρω ανάλυση, ωστόσο, η αποδοχή ωφελημάτων με στόχο την εξαγορά της συνείδησης των δημόσιων λειτουργών δεν αποτελεί την κυρίαρχη μορφή διαφθοράς. Δύναται να λαμβάνει ποικίλες όψεις απόκλισης από τα τυπικά καθήκοντα ενός δικαστή, ανέντιμες ή και αξιόποινες όπως και να παρουσιάζεται σε

διάφορα στάδια των νομικών διαδικασιών. Εξάλλου, μπορεί να ενδύεται τον μανδύα ασήμαντων και καθημερινών παρεκκλίσεων ή να πρόκειται για συστημικά διεφθαρμένες συμπεριφορές που συνδέονται με την εξυπηρέτηση αθέμιτα αλληλοεξαρτώμενων συμφερόντων της ανώτερης πολιτικής και οικονομικής τάξης.

Επιπρόσθετα, δεν περιορίζεται στη διαπλεκόμενη σχέση μεταξύ αφενός των δικαστικών και εισαγγελικών λειτουργών και αφετέρου των πολιτών και των δικηγόρων που εμπλέκονται με οποιονδήποτε τρόπο σε κάποια υπόθεση, αλλά αφορά και τις εσωτερικές διασυνδέσεις μεταξύ των μελών του δικαστικού κλάδου. Έτσι, η λήψη αποφάσεων με μεροληπτικό τρόπο δεν έγκειται αποκλειστικά στην προσωπική ακεραιότητα του δικαστικού προσωπικού αλλά εξαρτάται από τη δομική προστασία της δικαστικής ανεξαρτησίας και την απομόνωση των δικαστών από παράνομες πολιτικές και ιεραρχικές επιρροές.

Τα τελευταία χρόνια, στην πλειονότητα των κρατών, οι ακολουθούμενες πολιτικές για την περιστολή του φαινομένου περιλαμβάνουν αυστηρές πειθαρχικές και ποινικές κυρώσεις. Εντούτοις, για την τελεσφόρηση του εγχειρήματος, αναγκαία κρίνεται η αναζήτηση, εκ μέρους των αρμοδίων αρχών και υπηρεσιών, των γενεσιουργών αιτίων και των δομικών παραγόντων άνθησης της διαφθοράς σε κάθε επιμέρους δικαιοδοσία αλλά και στο πεδίο της σύγχρονης παγκοσμιοποιημένης πραγματικότητας.

Οι συντελεστές διαφθοράς συνάγεται ότι είναι πολυπαραγοντικοί και πολυσύνθετοι, ποικίλουν δε ανάλογα με τις εκάστοτε χρονικά και τοπικά επικρατούσες συνθήκες. Δύναται, μάλιστα, να ομαδοποιηθούν σε οικονομικά, δομικά, κοινωνικά και προσωπικά αίτια, χωρίς η κατηγοριοποίηση να είναι απόλυτη ή εξαντλητική.

Η διαπλοκή είναι δυνατόν να αναπτύσσεται σε μέρη που ελλείψει επαρκούς χρηματοδότησης, το δικαστικό σύστημα, λειτουργώντας με αδιαφάνεια και υπό άσχημες συνθήκες, αιχμαλωτίζεται εύκολα από επιχειρηματικά συμφέροντα. Πέρα από την ανεπάρκεια των οργανωτικών δομών, όμως, η ύπαρξη ασαφών διατάξεων και πολύπλοκων δικονομικών φάσεων, η μεγάλη καθυστέρηση απονομής του δικαίου και η απουσία εναλλακτικών μορφών επίλυσης διαφορών επιδρούν καθοριστικά στην εξάπλωση της διαφθοράς. Σημαντικά αίτια, επίσης, συνιστούν η έλλειψη της κατάλληλης εκπαίδευσης, των σωστών κατευθύνσεων για την ηθική συμπεριφορά και τη δεοντολογία του δικαστικού σώματος, η απουσία της εποπτείας του δικαιοδοτικού έργου σε συνδυασμό με τη δημόσια στάση και ανοχή ή αποδοχή στη διαφθορά.

Σαφώς, στο πλαίσιο του παγκοσμιοποιημένου μοντέλου της σύγχρονης κοινωνίας, καίρια είναι η συμβολή του χρηματοπιστωτικού τομέα και η χρήση των φορολογικών καταφυγίων στην απόκρυψη του κέρδους που προκύπτει από διεφθαρμένες συμπεριφορές και διαπλεκόμενες σχέσεις.

Το φαινόμενο επεκτείνεται, κυρίως, με την κατάχρηση της δικαστικής ανεξαρτησίας και της αμεροληψίας καθώς και την ανάρμοστη εξάσκηση της διακριτικής ευχέρειας. Μάλιστα, βάσει όλων των ανωτέρω λόγων, γίνεται σαφές ότι στους δικαστικούς λειτουργούς δίδεται μία πληθώρα ευκαιριών εκμετάλλευσης της εξουσίας που απολαμβάνουν προκειμένου να αποκομίσουν προσωπικά οφέλη.

Βέβαια, βασική αιτία για την καταστρατήγηση της δύναμης που παρέχεται στο δικαστικό σώμα είναι η άσκηση πιέσεων που προέρχεται είτε εκ των έσω και ειδικότερα από ανώτερους ιεραρχικά λειτουργούς είτε από εξωδικαστικούς παράγοντες, ήτοι αθέμιτες επιρροές από τις άλλες δύο εξουσίες, από εκπροσώπους του οργανωμένου εγκλήματος ή της επιχειρηματικής ζωής, με συνηθέστερες τις πολιτικές παρεμβάσεις στο δικαστικό έργο. Όσον αφορά στις δομικές πηγές της πολιτικής μεροληψίας των δικαστικών λειτουργών, αυτές συνδέονται με τις διαδικασίες πρόσληψής τους καθώς και της επιλογής της ηγεσίας των ανώτατων δικαστηρίων, τους όρους και τις προϋποθέσεις για τη θητεία τους αλλά και τις δημοσιονομικές ρυθμίσεις που αφορούν τις απολαβές τους.

Και ενώ η διαφθορά τροφοδοτείται από τη χαμηλή μισθοδοσία του δικαστικού σώματος, ανακύπτει το ερώτημα εάν η παροχή ιδιαίτερα αυξημένων αποδοχών σε υψηλόβαθμους δικαστικούς λειτουργούς, ενισχύει τη δικαστική τους αμεροληψία ή λειτουργεί ουσιαστικά προς όφελος των πιο προνομιούχων τάξεων. Η ύπαρξη παρεμβάσεων της δικαστικής ηγεσίας στο περιεχόμενο των αποφάσεων, ώστε να εναρμονίζονται με τις κυβερνητικές επιλογές και τις οικονομικές επιθυμίες, προκαλεί έντονη ανησυχία.

Η διαφθορά στον δικαστικό τομέα αναγνωρίζεται ως μείζον πρόβλημα από την πλειονότητα των κρατών διότι συνεπάγεται τη φαλκίδευση της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και της χρηστής διακυβέρνησης, επηρεάζει, μάλιστα, σοβαρά την εμπιστοσύνη του κοινού στην απονομή της δικαιοσύνης. Έτσι, στις περισσότερες χώρες υφίστανται κανονιστικές ρυθμίσεις για τις πράξεις διαφθοράς των δικαστών και ένα πρόγραμμα ελέγχου των ενεργειών τους. Ως επί το πλείστον, όμως, παρά την υιοθέτηση σχετικών προτάσεων από διεθνείς οργανισμούς, διαπιστώνεται η έλλειψη

ενός άρτιου νομοθετικού πλαισίου και ενός συστήματος εποπτείας, ικανά να αντιμετωπίσουν την υφιστάμενη κατάσταση.

Ιδανική προσέγγιση αποτελεί η δημιουργία μίας κοινής πολιτικής, προϊόν συναίνεσης μεταξύ του νομοθετικού σώματος, των δικαστικών λειτουργών, των δικηγορικών συλλόγων και της κοινωνίας των πολιτών, η οποία θα εφαρμόζεται σε βάθος χρόνου με την αгаστή συνεργασία των ως άνω. Η εν λόγω τακτική είναι σημαντικό να βασίζεται σε υγιείς και επιστημονικές αρχές με πρόταξη την πρόληψη και να μπορεί να υιοθετείται ταυτόχρονα τόσο από τους πολίτες όσο και από τον δημόσιο τομέα. Βέβαια, οι συγκεκριμένες ρυθμίσεις, είναι ωφέλιμο να αναπτύσσονται βάσει της βαθιάς γνώσης της εκάστοτε κοινωνίας και να ενημερώνονται από το γενικότερο κανονιστικό, κοινωνικοπολιτικό και οικονομικό περιβάλλον.

Ωστόσο, ενώ είναι ευρέως αποδεκτό ότι η διαφθορά στο δικαστικό σύστημα είναι καταστροφική και απαιτείται να αντιμετωπισθεί, υπάρχουν ιδιαίτερες προκλήσεις που εμπλέκονται στην καταπολέμησή της. Οι προσπάθειες των αρμόδιων αρχών ενδέχεται να θέτουν σε κίνδυνο την ανεξαρτησία του δικαστικού σώματος και κατά συνέπεια να υπονομεύουν την ικανότητα των δικαστών προς εκπλήρωση της υποχρέωσής τους για λογοδοσία. Έτσι, ενώ το ενδιαφέρον εστιάζεται στη διαφθορά, πρέπει να λαμβάνεται υπόψιν ότι ο πραγματικός στόχος των μέτρων μπορεί να είναι ο περιορισμός της δικαστικής ανεξαρτησίας και η χαλιναγώγηση των «ενοχλητικών» δικαστών.

Οι περισσότερες λύσεις κατά της διαφθοράς είναι θεσμικές, άλλωστε, το ζήτημα της αυτοκάθαρσης στον χώρο της δικαιοσύνης επιβάλλεται να λαμβάνει απόλυτη προτεραιότητα σε κάθε έννομη τάξη. Ωστόσο, η τελική απάντηση, χωρίς την οποία η διαφθορά δεν θα εξαλειφθεί ποτέ, είναι κοινωνική. Σαφώς, η συμπεριφορά κάποιου διαμορφώνεται υπό την απειλή σύλληψης, καταδίκης και τιμωρίας αλλά η προσωπική εντιμότητα και οι ηθικές αξίες αποτελούν τα θεμελιώδη κίνητρα για την ακεραιότητά του.

Στο επίκεντρο των μεταρρυθμίσεων πρέπει να τίθεται η προσωπική ηθική, με τη δημιουργία μίας οικουμενικής πεποίθησης για την αξία και τη σημασία της καθώς και η δημόσια στάση απέναντι στη δέουσα συμπεριφορά. Απαραίτητη θεωρείται, μάλιστα, η παροχή σχετικών ανταμοιβών που να υπερβαίνουν τους κινδύνους εμπλοκής σε διεφθαρμένες πρακτικές. Απαιτείται, συνεπώς, κοινωνική αφύπνιση για τις επιβλαβείς συνέπειες της διαφθοράς σε όποιον τομέα κάθε κράτους εμφανίζεται. Γίνεται αντιληπτό ότι ναι μεν η διαπλοκή παράγει άμεσα θετικά αποτελέσματα και

ωφελεί μεμονωμένα πρόσωπα και οργανισμούς, αλλά μακροπρόθεσμα έχει εκτεταμένες και ολέθριες επιπτώσεις για το σύνολο της κοινωνίας. Εκτιμάται, λοιπόν, ότι η ενίσχυση της νοοτροπίας της δικαστικής ακεραιότητας είναι ουσιώδης, τα πρόσωπα, δε, που κατέχουν εξουσία και ισχυρές θέσεις στη δημόσια διοίκηση υποχρεούνται να αποτελούν παράδειγμα αντικειμενικότητας και διαφάνειας.

Επισημαίνεται ότι η ύπαρξη των κατάλληλων θεσμών και νόμων καθώς και η κοινωνική ευαισθητοποίηση δεν συνεπάγονται αυτόματα την επίλυση του προβλήματος. Η επιτυχία του εγχειρήματος εξαρτάται τελικά από την έκταση της δέσμευσης σε πολιτικό επίπεδο. Αναγκαία κρίνεται, δηλαδή, η συνδρομή της αντίστοιχης κρατικής πρόθεσης για δράση. Οι κυβερνήσεις των χωρών ξεχωριστά αλλά και σε συνεργασία μεταξύ τους οφείλουν να ηγούνται της δημόσιας εκστρατείας κατά της διαφθοράς, προτείνοντας και υιοθετώντας σχετικές μεταρρυθμίσεις. Πρέπει να επιδεικνύουν ισχυρή βούληση για υλοποίηση των μέτρων και αληθινή διάθεση για λήψη κυρίαρχων πρωτοβουλιών και όχι απλώς να καταβάλλουν επιφανειακές προσπάθειες συμμετέχοντας σε έναν πόλεμο με προσχηματικό χαρακτήρα, εξυπηρετώντας στην ουσία ιδιοτελείς σκοπούς. Πρόκειται, για μία εκ βαθέων αλλαγή της πολιτικής κουλτούρας με στόχο την επίτευξη σε παγκόσμια κλίμακα υγιών δικαστικών συστημάτων που θα λειτουργούν με απόλυτη διαφάνεια.

Εν κατακλείδι, σε έκαστη σύγχρονη δημοκρατική κοινωνία, επιβεβλημένη θεωρείται η εύρεση της χρυσής τομής μεταξύ της απαίτησης για την εξάλειψη της ραγδαία επεκτεινόμενης δικαστικής διαφθοράς και της ανάγκης για προστασία και διασφάλιση της ανεξαρτησίας της δικαστικής εξουσίας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Α. ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

Αλεξιάδης, Σ. (2004). *Εγκληματολογία*. Αθήνα - Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.

Αλεξιάδης, Σ. (2006). *Ανακριτική*. Αθήνα - Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.

Αλεξιάδης, Σ. (2010). *Τα οικονομικά του εγκλήματος*. Αθήνα - Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.

Αλικάκος, Π. (2019). Ο ρόλος της δικαστικής εκπαίδευσης στην καλλιέργεια πνεύματος ανεξαρτησίας και στη μετάδοση σύγχρονων αντιλήψεων στους δικαστές και τους εισαγγελείς. Στο Κ. Σακελλαροπούλου, Μ. Πικραμένος, Ι. Συμεωνίδης, Β. Ανδρουλάκης, Θ. Νικολαΐδου, Λ. Τσόγκας, Π. Αλικάκος, *Η δικαιοσύνη στην Ελλάδα. Προτάσεις για ένα σύγχρονο δικαστικό σύστημα* (σσ. 145-156). διαΝΕΟσις. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου, 2023, από https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2019/02/justice_study.pdf.

Αλοσκόφης, Ο. (2019). Η κοινωνική έρευνα της εγκληματικότητας των ισχυρών. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης, Χ. Παπαχαραλάμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σσ. 87-109). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Ανδρουλάκης, Β. (2019). Το δικαστικό σύστημα: Οργάνωση - λειτουργίες - νέοι προσανατολισμοί. Στο Κ. Σακελλαροπούλου, Μ. Πικραμένος, Ι. Συμεωνίδης, Β. Ανδρουλάκης, Θ. Νικολαΐδου, Λ. Τσόγκας, Π. Αλικάκος, *Η δικαιοσύνη στην Ελλάδα. Προτάσεις για ένα σύγχρονο δικαστικό σύστημα* (σσ. 37-40). διαΝΕΟσις. Ανακτήθηκε 01 Δεκεμβρίου, 2023, από https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2019/02/justice_study.pdf.

Ανδρουλάκης, Ν. (1994). *Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης*. Αθήνα - Κομοτηνή: Α.Ν. Σάκκουλα.

Αποστολόπουλος, Β. (2018). *Η αρχή της αιτιολογίας ως απόρροια της αρχής της αναζήτησης της ουσιαστικής αλήθειας*. Ανακτήθηκε 02 Δεκεμβρίου, 2023, από <https://www.dikastiko.gr/articles/β-αποστολόπουλος-η-αρχή-της-αιτιολογί/>

Βαθιώτης, Κ. (2001). Η προστασία μαρτύρων κατά το άρθρο 9 του Νόμου 2928/2001. *Ποινικά Χρονικά*, ΝΑ/2001, σσ. 1045-1053. Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία - Π.Ν. Σάκκουλας.

Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2019). Η αντεγκληματική πολιτική για το ξέπλυμα «βρόμικου» χρήματος ως λανθάνουσα οικονομική διακυβέρνηση. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης, Χ. Παπαχαλαράμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σσ. 255-277). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Βιδάλη, Σ. και Κουλούρης, Ν. (2012). *Αποκλίνουσα συμπεριφορά & ποινικό φαινόμενο*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ. (2017). *Πέρα από τα όρια: Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Βιδάλη, Σ. (2019). Όψεις της ανάκρισης σε υποθέσεις εγκλημάτων των ισχυρών και οργανωμένου εγκλήματος. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης, Χ. Παπαχαλαράμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σσ. 307-331). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Γασπαρινάτου, Μ. (2019). Πολιτική διαφθορά και χρηματοδότηση των πολιτικών κομμάτων στην Ελλάδα. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης, Χ. Παπαχαλαράμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σσ. 157-183). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Γεωργόπουλος, Ν. (2005). Η διαφθορά στη δημόσια διοίκηση. Στο Κ. Κουτσούκης, Π. Σκλιάς (Επιμ.), *Διαφθορά και σκάνδαλα στη δημόσια διοίκηση και την πολιτική* (σσ. 117-129). Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

Δαλακούρας, Θ. (2016α). Επεμβάσεις στον ΚΠΔ: Ο μύθος της επιτάχυνσης της απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. *Ποινικά Χρονικά*, 5/2016, σσ. 326-338. Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία - Π.Ν. Σάκκουλας.

Δαλακούρας, Θ. (2016β). Η ανακριτική διαδικασία στα εγκλήματα διαφθοράς. Όρια επέμβασης στα δικαιώματα του ατόμου υπό το φως της ΕΣΔΑ. *Ποινική Δικαιοσύνη, Έτος 19^ο*, 203, σσ. 1105-1112. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Δημήτραινας, Γ. (2016). Εκβίαση και δωροδοκία δικαστή: η δογματική της συνάντησης δύο εγκλημάτων επικοινωνιακής σχέσης. Στο Η. Αναγνωστόπουλος, Π. Τσιρίδης, Α. Τζαννετής, Σ. Ζωγράφου, Β. Αλεξανδρής (Επιμ.), *Τιμητικός Τόμος Χριστόφορου Δ. Αργυρόπουλου* (σσ. 657-667). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Διμέλλη, Μ. (2020). *Σχέση διαφθοράς και οργανωμένου εγκλήματος*. Ανακτήθηκε 02 Δεκεμβρίου, 2023, από <https://dimelli-law.gr/%CF%83%CF%87%CE%AD%CF%83%CE%B7-%CE%B4%CE%B9%CE%B1%CF%86%CE%B8%CE%BF%CF%81%CE%AC%CF%82-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CF%89%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF%CF%85-%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB/>

Ευρωπαϊκή Ένωση, Επίσημη Εφημερίδα. (2012). *Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Φορολογικοί και χρηματοπιστωτικοί παράδεισοι, απειλή για την εσωτερική αγορά της ΕΕ (γνωμοδότηση πρωτοβουλίας), (2012/C 229/02)*. Ανακτήθηκε 03 Δεκεμβρίου, 2023, από <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012IE1289&from=EL>

Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκή Επιτροπή της Ε.Ε.. (2018). *Θεματικό ενημερωτικό δελτίο ευρωπαϊκού εξαμήνου - καταπολέμηση της διαφθοράς*. Ανακτήθηκε 03 Δεκεμβρίου, 2023, από https://commission.europa.eu/system/files/2018-06/european-semester-thematic-factsheet-fight-against-corruption_el.pdf

Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκή Επιτροπή της Ε.Ε.. (2020). *Έκθεση του 2020 για το κράτος δικαίου. Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα*. Ανακτήθηκε 03 Δεκεμβρίου, 2023, από <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020SC0307&from=EL>

Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκή Επιτροπή της Ε.Ε.. (2021). *Έκθεση του 2021 για το κράτος δικαίου. Κεφάλαιο για την κατάσταση του κράτους δικαίου στην Ελλάδα*.

Ανακτήθηκε 04 Δεκεμβρίου, 2023, από <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52021SC0709&from=EL>

Zucman, G. (2015 [2013]). *Ο κρυμμένος πλούτος των εθνών. Έρευνα πάνω στους φορολογικούς παραδείσους* (μτφ. Α. Βλάχου). Αθήνα: Πεδίο.

Η σκοτεινή πλευρά της ελληνικής "δικαιοσύνης". (2018, 27 Σεπτεμβρίου). Ανακτήθηκε 04 Δεκεμβρίου, 2023, από <https://justiceforgreece.wordpress.com/2018/09/27/%CE%B7-%CF%83%CE%BA%CE%BF%CF%84%CE%B5%CE%B9%CE%BD%CE%B7-%CF%80%CE%BB%CE%B5%CF%85%CF%81%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CF%83-%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%B7%CF%83-%CE%B4%CE%B9%CE%BA%CE%B1%CE%B9/>

Ιωαννίδου, Π. (2020). Άρθρο 177 Κ.Π.Δ.: Αρχή της ηθικής απόδειξης, άρθρο 223 Κ.Π.Δ.: Πώς εξετάζονται οι μάρτυρες. Στο Λ. Μαργαρίτης (Επιμ.), *Ο νέος κώδικας ποινικής δικονομίας - ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4620/2019, Τόμος πρώτος (άρθρα 1-461)* (σσ. 955-968 και 1204-1211). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Καϊάφα-Γκμπάντι, Μ. (2014). Η ποινική αντιμετώπιση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα από τη διεθνή κοινότητα και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Επιδράσεις στην εθνική έννομη τάξη: Β. Η ποινική αντιμετώπιση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα από την Ευρωπαϊκή Ένωση και επίδρασή της στην εθνική μας έννομη τάξη: Σημεία αιχμής των σύγχρονων ενωσιακών επιλογών και δικαιοκρατικές προκλήσεις σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Στο Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστημονική εποπτεία), *Οικονομικό έγκλημα & διαφθορά στο δημόσιο τομέα. Τόμος 1ος: Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου* (σσ. 695-743). Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας.

Καλλίρης, Κ. (2016). Ο διαβρωτικός ρόλος της διαφθοράς σε περιόδους θεσμικής κρίσης. Στο Μ. Γασπαρινάτου (Επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης: Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη Α' Τόμος* (σσ. 797-827). Αθήνα: Α.Ν. Σάκκουλα.

Καλτσόγια-Τουρναβίτη, Ν. (2005). Η κρίση του κοινοβουλευτισμού και τα φαινόμενα της διαφθοράς. Στο Κ. Κουτσούκης, Π. Σκλιάς (Επιμ.), *Διαφθορά και σκάνδαλα στη δημόσια διοίκηση και την πολιτική* (σσ. 215-244). Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

Καμπανάκι για τη δικαστική διαφθορά στη Ρουμανία - νέο «χαστούκι» από Βέλγιο και Ιταλία. (2022, 31 Ιανουαρίου). Ανακτήθηκε 04 Δεκεμβρίου, 2023, από <https://www.liberal.gr/diethni-themata/kampanaki-gia-ti-dikastiki-diafthora-sti-roymania-neo-hastoyki-apo-belgio-kai>

Κάρκαλης, Ι. (2005). Μορφές αντικειμενικού δικαστικού ελέγχου και καταπολέμηση της διαφθοράς. Στο Κ. Κουτσούκης, Π. Σκλιάς (Επιμ.), *Διαφθορά και σκάνδαλα στη δημόσια διοίκηση και την πολιτική* (σσ. 691-709). Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

Καρράς, Α. (2007). *Ποινικό δικονομικό δίκαιο*. Αθήνα - Κομοτηνή: Α.Ν. Σάκκουλα.

Καρύδης, Β. (2010). *Όψεις κοινωνικού ελέγχου στην Ελλάδα: Ηθικοί πανικοί, ποινική δικαιοσύνη*. Αθήνα - Κομοτηνή: Α.Ν. Σάκκουλα.

Κονταξής, Θ. και Σταϊκούρα, Β. (2019). Η ανεξαρτησία της δικαιοδοτικής κρίσης του δικαστή. *Ποινική Δικαιοσύνη, Έτος 22^ο*, 234, σσ. 1025-1033. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Κοντιάδης, Ξ. (2019). *Αξιοκρατία στην επιλογή της ηγεσίας της δικαιοσύνης*. Ανακτήθηκε 10 Δεκεμβρίου, 2023, από <https://www.syntagmawatch.gr/trending-issues/axiokratia-stin-epilogi-tis-igesias-tis-dikaiousynis/>

Κοσμάτος, Κ. και Λαμπάκης, Χ. (2019). Εστίες διαφθοράς στο σύστημα απονομής της ποινικής δικαιοσύνης. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης, Χ. Παπαχααραλάμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σσ. 185-209). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Κοσμάτος, Κ. (2020). Οι πρόσφατες νομοθετικές τροποποιήσεις για το έγκλημα της απιστίας κατά των τραπεζικών ιδρυμάτων. *The art of crime*, 8/2020, σσ. 161-167. Ανακτήθηκε 27 Φεβρουαρίου, 2024, από https://theartofcrime.gr/wp-content/uploads/2020/05/17_KOSMATOS_TERYXOS_8.pdf

Κοτσαλής, Λ. (2005). *Ποινικό δίκαιο: Γενικό μέρος Ι*. Αθήνα - Κομοτηνή: Α.Ν. Σάκκουλα.

Κουράκης, Ν. (2005α). *Εγκληματολογικοί ορίζοντες - Β': Πραγματολογική προσέγγιση και επιμέρους ζητήματα*. Αθήνα - Κομοτηνή: Α.Ν. Σάκκουλα.

Κουράκης, Ν. (2005β). *Συμβολές στη μελέτη της ανακριτικής*. Αθήνα - Κομοτηνή: Α.Ν. Σάκκουλα.

Κουτσούκης, Κ. (2005). Ιδιοτελής κοινωνία και διαφθορά. Στο Κ. Κουτσούκης, Π. Σκλιάς (Επιμ.), *Διαφθορά και σκάνδαλα στη δημόσια διοίκηση και την πολιτική* (σσ. 101-114). Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

Κραμβιά-Καπαρδή, Μ. και Τσολάκης, Χ. (2011). *Οικονομικά εγκλήματα στις επιχειρήσεις. Πρόληψη, διερεύνηση, αποτροπή*. Αθήνα: Κριτική.

Κραμβιά-Καπαρδή, Μ. (2016). Το σκιάδεξ «lobbying» στην Ευρώπη: Η Αχίλλειος πτέρνα της διαφάνειας. Στο Μ. Γασπαρινάτου (Επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης: Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη Α' Τόμος* (σσ. 895-930). Αθήνα: Α.Ν. Σάκκουλα.

Λάζος, Γ. (2005α). *Διαφθορά και αντιδιαφθορά*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Λάζος, Γ. (2005β). Προσέγγιση και καταπολέμηση της διαφθοράς: ορισμένοι προβληματισμοί. Στο Κ. Κουτσούκης, Π. Σκλιάς (Επιμ.), *Διαφθορά και σκάνδαλα στη δημόσια διοίκηση και την πολιτική* (σσ. 59-77). Αθήνα: Ι. Σιδέρης.

Μακρυδημήτρης, Α. (1999). *Διοίκηση και κοινωνία. Η δημόσια διοίκηση στην Ελλάδα*. Αθήνα: Θεμέλιο.

Μανωλεδάκης, Ι. Ε. (1992). Η πολιτική εξάρτηση του δικαστή. Στο Εταιρεία Ελλήνων δικαστικών λειτουργών για τη δημοκρατία και τις ελευθερίες, *Μορφές εξάρτησης της δικαιοσύνης από την εκτελεστική εξουσία* (σσ. 11-29). Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.

Μαργαρίτης, Λ. (2019). *Νέος Κώδικας Ποινικής Δικονομίας Ν. 4620/2019 (ΦΕΚ Α' 96/11.6.2019)*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Μαυριάς, Κ. (2004). *Συνταγματικό δίκαιο - τρίτη έκδοση κατά το αναθεωρημένο Σύνταγμα και τους εκτελεστικούς του νόμους*. Αθήνα - Κομοτηνή: Α.Ν. Σάκκουλα.

Μιχαλοπούλου, Ε. (2019). Το οικονομικό έγκλημα, σύγχρονες τάσεις εξάπλωσής του και όψεις της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης, Χ. Παπαχαράλαμπους (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σσ. 333-359). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Μουζάκης, Δ. (2022). *Διεθνής ποινική δικαιοδοσία των ελληνικών δικαστικών και εισαγγελικών αρχών επί εγκλημάτων δωροληψίας και δωροδοκίας αλλοδαπού δημόσιου υπαλλήλου*. Ανακτήθηκε 13 Δεκεμβρίου, 2023, από https://www.esdi.gr/wp-content/uploads/2023/seminars/02/diafthora/mouzakis_2022.pdf

Μυλωνόπουλος, Χ. (2006). *Ποινικό δίκαιο. Ειδικό Μέρος: Τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας (άρθρα 372-406 Π.Κ.)*. Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία-Π.Ν. Σάκκουλας.

Νικολαΐδου, Θ. και Ανδρουλάκης, Β. (2019). Εναλλακτικοί τρόποι επίλυσης των διαφορών στις αστικές, ποινικές και διοικητικές υποθέσεις: Η σύγχρονη πρόσληψη απονομής της δικαιοσύνης. Στο Κ. Σακελλαροπούλου, Μ. Πικραμένος, Ι. Συμεωνίδης, Β. Ανδρουλάκης, Θ. Νικολαΐδου, Λ. Τσόγκας, Π. Αλικάκος, *Η δικαιοσύνη στην Ελλάδα. Προτάσεις για ένα σύγχρονο δικαστικό σύστημα* (σσ. 157-192). *διαΝΕΟσις*. Ανακτήθηκε 13 Δεκεμβρίου, 2023, από https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2019/02/justice_study.pdf.

Νόμος 4640/2019, Διαμεσολάβηση σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις - Περαιτέρω εναρμόνιση της Ελληνικής Νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/52/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 21^{ης} Μαΐου 2008 και άλλες διατάξεις, Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 190/Α΄/30-11-2019). Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.

Νόμος 4745/2020, άρθρο 53, Ρυθμίσεις για την επιτάχυνση της εκδίκασης εκκρεμών υποθέσεων του ν. 3869/2010, σύμφωνα με τις επιταγές της παρ. 1 του άρθρου 6 της Ε.Σ.Δ.Α., ως προς την εύλογη διάρκεια της πολιτικής δίκης, τροποποιήσεις του Κώδικα

Δικηγόρων και άλλες διατάξεις, Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 214/Α΄/06-11-2020). Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.

Νόμος 4938/2022, Κώδικας Οργανισμού Δικαστηρίων και Κατάστασης Δικαστικών Λειτουργών και λοιπές διατάξεις, Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 109/Α΄/06-06-2022). Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.

Νόμος 5026/2023, άρθρα 8, 39, Υποβολή των δηλώσεων περιουσιακής κατάστασης (πόθεν έσχες) και οικονομικών συμφερόντων - Ρυθμίσεις για την ενίσχυση της Ευρωπαϊκής Εισαγγελίας - Λοιπές επείγουσες ρυθμίσεις, Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 45/Α΄/28-02-2023). Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.

Νόμος 5090/2024, Παρεμβάσεις στον Ποινικό Κώδικα και τον Κώδικα Ποινικής Δικονομίας για την επιτάχυνση και την ποιοτική αναβάθμιση της ποινικής δίκης - Εκσυγχρονισμός του νομοθετικού πλαισίου για την πρόληψη και την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας, Εφημερίδα της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 30/Α΄/23-02-2024). Αθήνα: Εθνικό Τυπογραφείο.

Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ), (2018). *Πρόγραμμα Ελλάδας - ΟΟΣΑ: Τεχνική υποστήριξη για την καταπολέμηση της διαφθοράς - Προστασία των πληροφοριοδοτών δημοσίου συμφέροντος στον ιδιωτικό τομέα: Ανάπτυξη του νομικού πλαισίου*. Ανακτήθηκε 14 Δεκεμβρίου, 2023, από <http://www.oecd.org/daf/anti-bribery/OECD-Greece-Whistleblower-Protection-Legislative-Proposal-GRE.pdf>

Παπαϊωάννου, Μ. (2019). *Δικαστική διαφθορά και αυτοκάθαρση*. Ανακτήθηκε 14 Δεκεμβρίου, 2023, από <https://www.tovima.gr/2019/07/25/%CE%B1%CF%84%CE%B1%CE%BE%CE%B9%CE%BD%CF%8C%CE%BC%CE%B7%CF%84%CE%B1/dikastiki-diafthora-kai-aytokatharsi/>

Παπαχαράλαμπος, Χ. (2019). Η εγκληματικότητα των ισχυρών και ο λόγος του ποινικού δικαίου. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης, Χ. Παπαχαράλαμπος (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σσ. 139-153). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Πικραμένος, Μ. (2019α). Το διεθνές και ευρωπαϊκό πλαίσιο αρχών και προτάσεων για την οργάνωση και λειτουργία της δικαιοσύνης. Στο Κ. Σακελλαροπούλου, Μ. Πικραμένος, Ι. Συμεωνίδης, Β. Ανδρουλάκης, Θ. Νικολαΐδου, Λ. Τσόγκας, Π. Αλικάκος, *Η δικαιοσύνη στην Ελλάδα. Προτάσεις για ένα σύγχρονο δικαστικό σύστημα* (σσ. 53-76). διαΝΕΟσις. Ανακτήθηκε 15 Δεκεμβρίου, 2023, από https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2019/02/justice_study.pdf.

Πικραμένος, Μ. (2019β). Το δικαστικό σύστημα: Οργάνωση - λειτουργίες - νέοι προσανατολισμοί. Στο Κ. Σακελλαροπούλου, Μ. Πικραμένος, Ι. Συμεωνίδης, Β. Ανδρουλάκης, Θ. Νικολαΐδου, Λ. Τσόγκας, Π. Αλικάκος, *Η δικαιοσύνη στην Ελλάδα. Προτάσεις για ένα σύγχρονο δικαστικό σύστημα* (σσ. 15-37). διαΝΕΟσις. Ανακτήθηκε 15 Δεκεμβρίου, 2023, από https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2019/02/justice_study.pdf.

Ράικος, Δ. (2006). *Δημόσια διοίκηση και διαφθορά από τη σκοπιά του διοικητικού δικαίου*. Αθήνα - Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.

Σακελλαροπούλου, Κ. (2019). Εισαγωγή: Το Σύνταγμα, η δικαιοσύνη και ο δικαστής. Στο Κ. Σακελλαροπούλου, Μ. Πικραμένος, Ι. Συμεωνίδης, Β. Ανδρουλάκης, Θ. Νικολαΐδου, Λ. Τσόγκας, Π. Αλικάκος, *Η δικαιοσύνη στην Ελλάδα. Προτάσεις για ένα σύγχρονο δικαστικό σύστημα* (σσ. 44-52). διαΝΕΟσις. Ανακτήθηκε 16 Δεκεμβρίου, 2023, από https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2019/02/justice_study.pdf.

Σατλάνης, Χ. (2019). *Εισαγωγή στο ποινικό δίκαιο - ειδικό μέρος, 2^η έκδοση με τον νέο Ποινικό Κώδικα (Ν.4619/2019)*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Σεφερίδης, Η. (2018). *Οι μάρτυρες στην ποινική διαδικασία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Σπινέλλη, Κ.Δ. (1985). *Εγκληματολογία. Σύγχρονες και παλαιότερες κατευθύνσεις, πανεπιστημιακές παραδόσεις -α-*. Αθήνα - Κομοτηνή: Α.Ν. Σάκκουλα.

Σπινέλλης, Δ. (2013). Η εγκληματικότητα των πολιτικών στην εξουσία (ή εγκληματικότητα του «ψηλού καπέλου»). *Ποινικά Χρονικά*, ΞΓ/2013, σσ. 4-13. Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία - Π.Ν. Σάκκουλας.

Σπυράκη, Χ. και Σπυράκης, Γ. (2011). Η διαφθορά στο δημόσιο τομέα: ζητήματα ορισμού και ταξινόμησης. *Επιθεώρηση Διοικητικής Επιστήμης*, 17, σσ. 263-296. Αθήνα - Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.

Συμβούλιο της Ευρώπης, Ομάδα Κρατών κατά της Διαφθοράς (GRECO). (2020). *Επίσημη μετάφραση της έκθεσης παρακολούθησης της έκθεσης ad hoc για την Ελλάδα (Κανόνας 34)*. Ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου, 2023, από <https://www.ministryofjustice.gr/wp-content/uploads/2020/11/GrecoRC4-Final-Greece-CONF-Gr.pdf>

Συμβούλιο της Ευρώπης, Ομάδα Κρατών κατά της Διαφθοράς (GRECO). (2021). *Επίσημη μετάφραση της έκθεσης αξιολόγησης (πέμπτος κύκλος αξιολόγησης): Πρόληψη διαφθοράς και προώθηση της ακεραιότητας σε κεντρικές κυβερνήσεις (υψηλά εκτελεστικά καθήκοντα) και φορείς επιβολής νόμου*. Ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου, 2023, από <https://rm.coe.int/-greco-89-29-3-2021-/1680a5ad1d>

Συμεωνίδου-Καστανίδου, Ε. (2012). Η δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα: νεότερες εξελίξεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση. *Ποινική Δικαιοσύνη, Έτος 15^ο*, 153, σσ. 38-49. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Τέντες, Ι. (2016). Η αναγκαιότητα μιας εθνικής στρατηγικής κατά της διαφθοράς. Στο Μ. Γασπαρινάτου (Επιμ.), *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης: Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη Α' Τόμος* (σσ. 721-725). Αθήνα: Α.Ν. Σάκκουλα.

Τσιρώνης, Ν. (2019). Τεχνικές ανίχνευσης των ύποπτων χρηματοοικονομικών ροών στο πλαίσιο της ανάκρισης. Στο Σ. Βιδάλη, Ν. Κουλούρης, Χ. Παπαχαράλαμπος (Επιμ.), *Εγκλήματα των ισχυρών: Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σσ. 361-377). Αθήνα: Εκδόσεις ΕΑΠ.

Τσόγκας, Λ. (2019). Οι λειτουργίες του δικαστικού συστήματος αντιμετώπιζεις με τις προκλήσεις της τεχνολογίας. Στο Κ. Σακελλαροπούλου, Μ. Πικραμένος, Ι. Συμεωνίδης, Β. Ανδρουλάκης, Θ. Νικολαΐδου, Λ. Τσόγκας, Π. Αλικάκος, *Η δικαιοσύνη στην Ελλάδα. Προτάσεις για ένα σύγχρονο δικαστικό σύστημα* (σσ. 109-144).

διαNEOσις. Ανακτήθηκε 18 Δεκεμβρίου, 2023, από https://www.dianeosis.org/wp-content/uploads/2019/02/justice_study.pdf.

Falciani, H. & Minguzzi, A. (2015). *Το χρηματοκιβώτιο των φοροφυγάδων* (μτφ. Μ. Αυγέρου). Αθήνα: Λιβάνης.

Χατζηκώστας, Κ. (2007). Μερικές σκέψεις για τη δωροδοκία και το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος - με αφορμή το βούλευμα ΑΠ 570/2006. *Ποινικά Χρονικά*, ΝΖ/2007, σσ. 583-594. Αθήνα: Δίκαιο & Οικονομία - Π.Ν. Σάκκουλας.

Χατζηκώστας, Κ. (2014α). Διατάξεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς στον ελληνικό δημόσιο τομέα με μέσα του ποινικού δικαίου. Στο Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστημονική εποπτεία), *Οικονομικό έγκλημα & διαφθορά στο δημόσιο τομέα. Τόμος 1ος: Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου* (σσ. 583-677). Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας.

Χατζηκώστας, Κ. (2014β). Η ποινική αντιμετώπιση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα από τη διεθνή κοινότητα και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Επιδράσεις στην εθνική έννομη τάξη: Α. Η ποινική αντιμετώπιση της διαφθοράς των αλλοδαπών δημοσίων λειτουργών και των λειτουργών διεθνών οργανισμών στην εθνική μας έννομη τάξη. Στο Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι (επιστημονική εποπτεία), *Οικονομικό έγκλημα & διαφθορά στο δημόσιο τομέα. Τόμος 1ος: Αξιολόγηση του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου* (σσ. 679-695). Αθήνα: Π.Ν. Σάκκουλας.

Χατζηκώστας, Κ. (2016). Η καταπολέμηση της διαφθοράς στο δημόσιο τομέα με τα μέσα του ποινικού δικαίου, με έμφαση στη δωροδοκία ως κύρια μορφή διαφθοράς στην Ελλάδα. Οι σημαντικότερες αλλαγές που έφερε ο Ν. 4254/2014. *Ποινική Δικαιοσύνη, Έτος 19ο*, 197, σσ. 369-380. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Β. ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

Arvidsson, A. & Folkesson, E. (2010). *Corruption in the judiciary: Balancing accountability and judicial independence*. Örebro University. Ανακτήθηκε 10 Δεκεμβρίου, 2023, από <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:321290/FULLTEXT01.pdf>

Bedner, A.W. (2002). *Judicial corruption: Some consequences, causes and remedies*. Univerisiteit Leiden. Ανακτήθηκε 10 Δεκεμβρίου, 2023, από <https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/access/item%3A2931169/view>

Berens, M. & Shiffman, J. (2020). *Thousands of U.S. judges who broke laws or oaths remained on the bench*. Ανακτήθηκε 11 Δεκεμβρίου, 2023, από <https://www.reuters.com/investigates/special-report/usa-judges-misconduct/>

Buscaglia, E. (2001). *Judicial corruption in developing countries: Its causes and economic consequences*. Ανακτήθηκε 11 Δεκεμβρίου, 2023, από https://www.unodc.org/documents/corruption/Publications/2001/Judicial_Corruption_in_Developing_Countries_Its_Causes_and_Economic_Consequences.pdf

Chambliss, W. (2004). On the symbiosis between criminal law and criminal behavior. *Criminology*, 42(2), pp. 241-252.

Code of conduct for United States judge. (2019, 12 Μαρτίου). Ανακτήθηκε 11 Δεκεμβρίου 2023, από <https://www.uscourts.gov/judges-judgeships/code-conduct-united-states-judges>

Council of Europe, Consultative Council of European Judges (CCJE). (2018). *CCJE opinion No. 21. Preventing corruption among judges*. Ανακτήθηκε 11 Δεκεμβρίου, 2023, από <https://rm.coe.int/ccje-2018-3e-avis-21-ccje-2018-prevent-corruption-amongst-judges/16808fd8dd>

Due Process of Law Foundation (DPLF), (2007). *Evaluation of judicial corruption in Central America and Panama and the mechanisms to combat it*. Washington DC. Ανακτήθηκε 13 Δεκεμβρίου, 2023, από https://www.dplf.org/sites/default/files/1196715002_0.pdf

European Union, Eurobarometer. (2023). *Citizens' attitudes towards corruption in the EU in 2023*. Ανακτήθηκε 14 Δεκεμβρίου, 2023, από <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2968>

FATF, (2018). *Concealment of beneficial ownership*. Paris: Egmont Group.

Gloppen, S. (2014). Courts, corruption and judicial independence. In T. Søreide, D.A. Williams (Ed.), *Corruption, grabbing and development: Real world challenges* (pp. 68-79). Edward Elgar Publishing: Cheltenham UK & Northampton MA USA.

Green, P. & Ward, T. (2004). *State Crime: Governments, violence and corruption*. London: Pluto press.

How does corruption hinder China's development?. (2018, 13 Δεκεμβρίου). Ανακτήθηκε 14 Δεκεμβρίου, 2023, από <https://chinapower.csis.org/china-corruption-development/>

Judicial independence is a concern in some EU countries, says Brussels. (2021, 20 Ιουλίου). Ανακτήθηκε 16 Δεκεμβρίου, 2023, από <https://www.euronews.com/my-europe/2021/07/20/judicial-independence-is-a-concern-in-some-eu-countries-says-brussels>

Kirby, M. (2001). *Tackling judicial corruption-globally*. Ανακτήθηκε 16 Δεκεμβρίου, 2023, από https://www.hcourt.gov.au/assets/publications/speeches/former-justices/kirbyj/kirbyj_stjames.htm

Levi, M. (1997). The crime of corruption. In B.A.K. Rider (Ed.), *Corruption: Enemy within* (pp. 35-47). London: Kluwer Law International.

Li, L. (2010). Corruption in China's courts. In R. Peerenboom (Ed.), *Judicial independence in China: Lessons for global rule of law promotion* (pp. 196-220). Cambridge University Press. Ανακτήθηκε 17 Δεκεμβρίου, 2023, από https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3190408

Meskill, Z. (2022). *Explaining (the lack of) corruption in the US federal judiciary*. Ανακτήθηκε 18 Δεκεμβρίου, 2023, από <https://globalanticorruptionblog.com/2022/07/11/explaining-the-lack-of-corruption-in-the-us-federal-judiciary/>

Nirvaan, S.L. (2011). *Corruption in judiciary and liability of legal professionals*. Ανακτήθηκε 18 Δεκεμβρίου, 2023, από

<https://www.legalserviceindia.com/legal/article-393-corruption-in-judiciary-and-liability-of-legal-professionals.html>

Pepys, M.N. (2003). *Corruption and the justice sector*. Ανακτήθηκε 18 Δεκεμβρίου, 2023, από https://pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNACT878.pdf

Rank, H. & Muharemović, M. (2019). *Corrupt judges - threat to the constitutional State: South East Europe*. Ανακτήθηκε 19 Δεκεμβρίου, 2023, από <https://www.kas.de/en/web/auslandsinformationen/artikel/detail/-/content/corrupt-judges-threat-to-the-constitutional-state-1>

Ruggiero, V. (2017). *Dirty money on financial delinquency*. Oxford: Oxford University Press.

Sumi, R. & Lalicic, L. (2015). *Risk analysis of corruption within law enforcement*. Belgrade: Council of Europe 2015. Ανακτήθηκε 19 Δεκεμβρίου, 2023, από <https://rm.coe.int/risk-analysis-of-corruption-within-law-enforcement-eng/16807823da>

Van der Does de Willebois, E., Halter, E.M., Harrison, R.A., Park, J.W. & Sharman, J.C. (2011). *The Puppet masters. How the corrupt use legal structures to hide stolen assets and what to do about it*. Washington DC: STAR, The World Bank, UNODC.

Wang, Y. (2013). Court funding and judicial corruption in China. In: B. Hillman (Ed.), *The China Journal*, 69, pp. 43-63. University of Chicago Press on behalf of The Australian Centre for China in the world. Ανακτήθηκε 19 Δεκεμβρίου, 2023, από https://www.researchgate.net/publication/259712653_Court_Funding_and_Judicial_Corruption_in_China

Wang, Y. (2020). *Overcoming embeddedness: How China's judicial accountability reforms make its judges more autonomous*. In: *Fordham International Law Journal*, 43(4), pp. 737-766. Ανακτήθηκε 21 Δεκεμβρίου, 2023, από <https://ir.lawnet.fordham.edu/ilj/vol43/iss3/5/>

Wu, M. (2019). *The role of lawyers in judicial corruption in China and suggestions on how to mitigate judicial corruption* (Master in anti-corruption studies programme).

International Anti-Corruption Academy, Laxenburg, Austria. Ανακτήθηκε 22 Δεκεμβρίου, 2023, από https://www.iaca.int/media/attachments/2021/03/23/ming-wu-masters-thesis_final.pdf

«Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν. 1599/1986 η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής εργασίας και δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης».